Danbo, Gammelgarn.

Länsstyrelsen - i dialog och med helhetssyn

Denna skrift ges ut av Länsstyrelsen i Gotlands Län och är en del av vårt breda arbetsområde. Länsstyrelsen skall se till att regeringens och riksdagens beslut, som påverkar länet, får så bra effekt som möjligt. Länsstyrelsen är den mest mångsidiga av Sveriges myndigheter. Våra ansvarsområden och vår kompetens spänner över hela samhällsområdet.

Länsstyrelsen arbetar med:
- att ge råd och information
- att bedriva tillsyn och kontrollera att olika verksamheter följer lagar och riktlinjer
- att ge tillstånd, pröva överklaganden av kommunala beslut och sammanställa information
- att samordna länets krafter genom att ta initiativ till olika möten och aktiviteter
- att ge bidrag till verksamheter av olika slag

Läs mer på **www.lansstyrelsen.se/gotland**

Länsstyrelsen
GOTLANDS LÄN

Kallgatburg, Hejnum.

Utflyktsguide

45 besöksmål i Gotlands natur

Digital utgåva

För detaljerad bilkarta, se sista uppslaget.

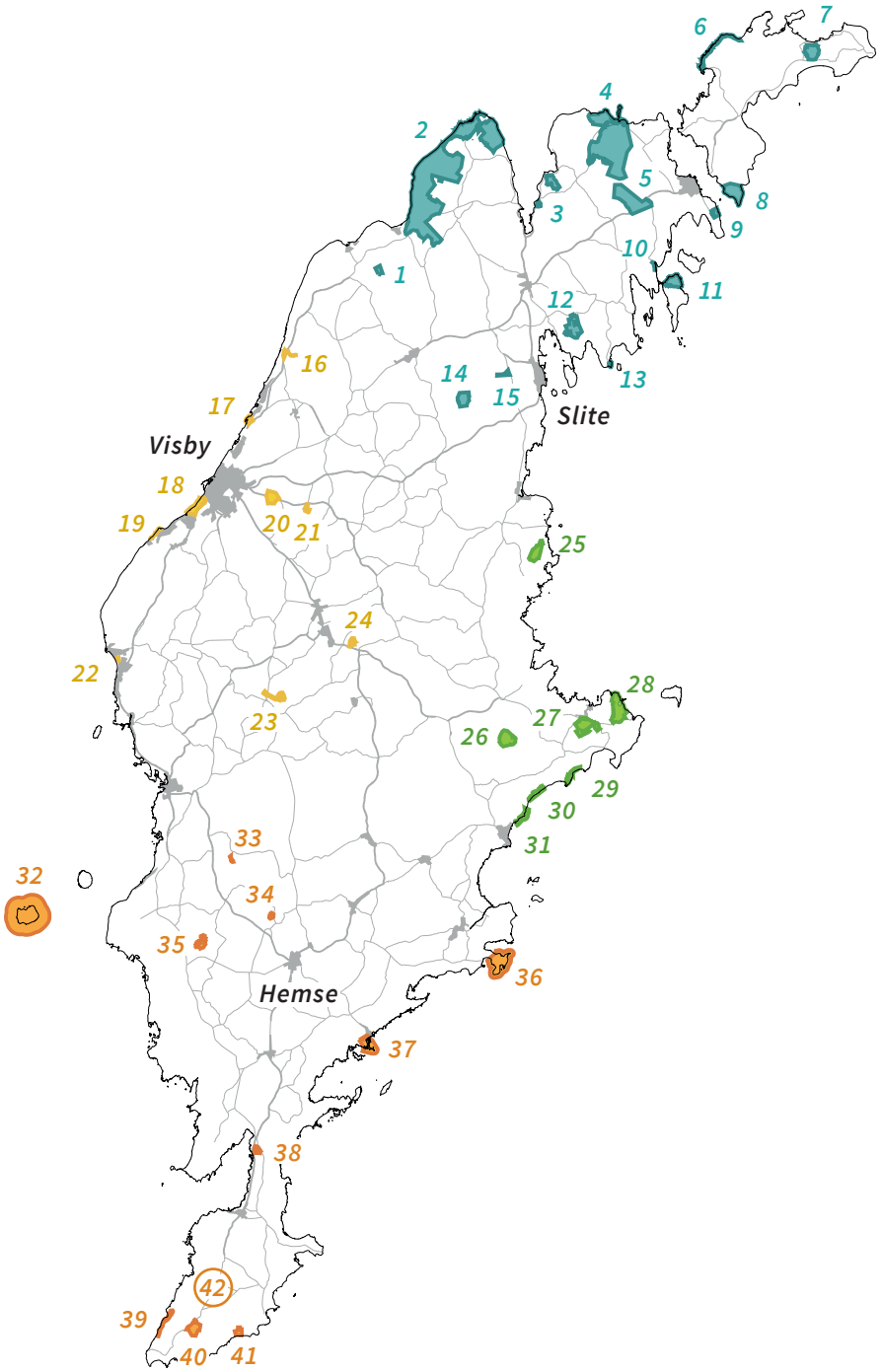

Innehåll

1 - Salmbärshagen
2 - Hall-Hangvar
3 - Vitärtskällan och Horsan
4 - Bästeträsk
5 - Bräntings haid
6 - Digerhuvud
7 - Ullahau
8 - Ryssnäs
9 - Bungenäs
10 - Lergravsviken
11 - Furilden
12 - Dagghagen
13 - Sankt Olofsholm
14 - Kallgatburg
15 - Storhagen

16 - Lummelundagrottan
17 - Brucebo
18 - Södra Hällarna
19 - Högklint
20 - Ölbäck
21 - Allkvie änge
22 - Smågårde naturskog
23 - Norrbys i Väte
24 - Klosteränge

25 - Storsund
26 - Torsburgen
27 - Östergarnsberget
28 - Grogarnsberget
29 - Danbo
30 - Mullvalds strandskog
31 - Folhammar

32 - Stora Karlsö
33 - Mallgård källmyr
34 - Sandarve kulle
35 - Bosarve lövskog
36 - Närsholmen
37 - Ålarve
38 - Fide lövskog
39 - Husrygg
40 - Muskmyr
41 - Lundar
42 - Naturum Gotland

Nationalpark Gotska Sandön
Naturskydd på Gotland
Allemansrätten
Bilkarta över Gotland

Förord

Nu är det dags för tredje utgåvan av Länsstyrelsens populära Utflyktsguide, en guide till dig som vill ge dig ut på upptäcktsfärd genom den gotländska naturen. I Utflyktsguiden får du ett axplock av öns naturreservat, och du kan även läsa om kulturreservatet Norrbys i Väte, Naturum Gotland i Vamlingbo och nationalparken Gotska Sandön.

Natur- och kulturområden har stor betydelse för Gotland och ön bjuder på många vackra platser med unika miljöer. Från norr till söder finns kalktallskogar, källmyrar, ängen, karsthällmarker, klintkuster, strandängar och fornborgar. De tillhör vårt gemensamma arv som vi tillsammans bevarar, vårdar och utvecklar och som ger oss en möjlighet att komma ut, få frisk luft och ny energi.

Maj månad är min personliga favorit, med sin skira grönska och krispiga hoppfullhet. Vitsipporna som breder ut sig som en matta i Allkvie änge, tätt följt av blåsippa, gullviva, lövsprickning, elegant liljekonvalj, doften av syren och sällsynta orkidéer.

Under senare år har Länsstyrelsen satsat på att förbättra tillgängligheten i flera naturreservat. Vill man komma havet nära rekommenderas ett besök ut på Furilden. På Gotland är äventyret aldrig långt borta och oavsett årstid bjuder naturen på magnifika upplevelser. Vid Ålarve i Rone finns flacka strandängar där triften färgar marken lila under tidig sommar. Bosarve lövskog passar utmärkt för en höstpromenad och vintertid lockar det dramatiska kustlandskapet vid Hall-Hangvar.

Som en hjälp på traven med att välja utflyktsmål står Utflyktsguiden till tjänst, för oss som bor här året runt och för dem som besöker ön tillfälligt.

Med förhoppning om att Utflyktsguiden ska hjälpa till att hitta ett eget smultronställe, sommar som vinter, regniga som soliga dagar eller bara för en fikapaus under bilresan, hälsar jag er alla välkomna ut i naturen!

Cecilia Schelin Seidegård,
Landshövding

Utflykts guide

45 besöksmål i Gotlands natur

Länsstyrelsen på Gotland
Aron Hejdström

Rogivande vandring i Salmbärshagens gamla betesmarker.

1 Salmbärshagen

För strövtåg i änge och ädellövskog

I Salmbärshagen finns Gotlands kanske största bestånd av gamla ekar. De knotiga träden ger livsrum åt fåglar, fladdermöss, insekter och lavar, och i lövverkets skugga växer salmbär i mängder.

Reservatet är inte särskillt stort, ändå finns här hundratals gamla ekar, vissa med en diameter på över en meter. Ekarna utgör grunden för många av områdets arter. På trädens bark växer ovanliga lavar och i död ved trivs insekter. I håligheter finns fladdermöss och kattugglor och i de vida trädkronorna lever bland annat skogsduvor, kajor och mindre hackspettar.

Vid parkeringsplatsen i reservatets södra del ligger Ekebysänget, som är ett fint utflyktsmål för picknik med familjen. Liksom i Allkvie änge (s. 46) bedrivs här traditionellt ängsbruk.

Norr om Ekebysänget fortsätter en mer vildvuxen lövskog där öppna ytor varvas med täta snår. Här kan du leta ovanliga växter och djur, eller insupa lugnet och tryggheten från de gamla träden. Det är också hit du skall bege dig om du är sugen på gotländska salmbär, det vill säga blåhallon.

Reservatet bildat: 2002 **Areal:** 31 hektar **Syfte:** Att skydda och bevara ett av Gotlands största bestånd av gamla, grova ekar, samt flora och fauna knuten till dessa.

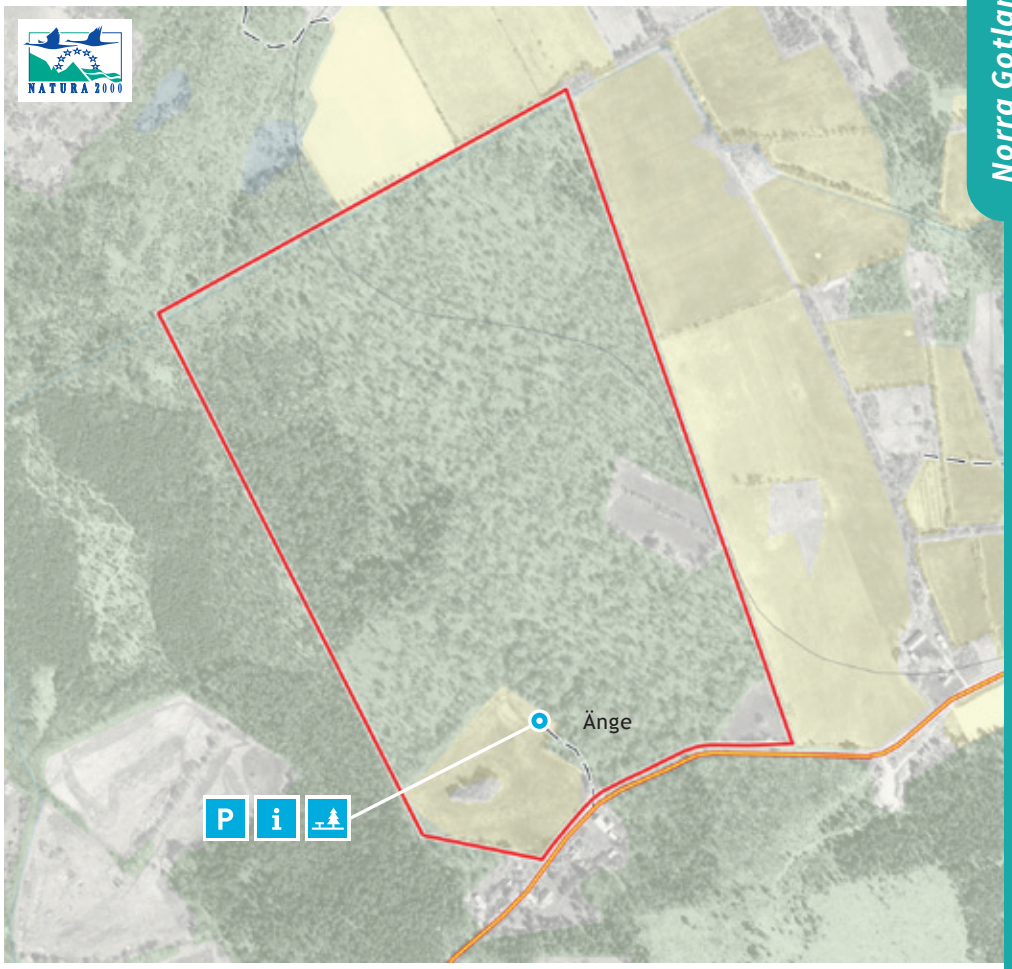

På Gotland kallas blåhallon för salmbär.

Besökstips

Ekebysänget är den självklara startpunkten för alla besök. Fortsätt norrut för att gå en längre tur.

Om du vill smaka salmbär skall du komma hit i augusti.

Tillgänglighet och övrig info

Ekebysänget består huvudsakligen av gräsbevuxen plan mark och ligger i direkt anslutning till reservatets P-plats. De nordliga delarna av reservatet lämpar sig inte för barnvagn eller rullstol.

Bete förekommer i hela reservatet. Änget betas juli-augusti.

Sigsarve strand i södra delen av Hall-Hangvar naturreservat.

2 Hall-Hangvar

Gotlands vidsträckta vildmark

Med 1,5 mil stränder och en yta på nästan 30 km² är Hall-Hangvar inte bara det största naturreservatet på Gotlands fastland, det är också ett av de rikaste och mest skyddsvärda.

Miljön på Hall-halvön är karg och klippig. Mager tallskog med inslag av öppna hällmarker och våtmarker täcker inlandet och höga klintar med raukar och grottor sträcker sig längs kusten och bitvis inåt land. Stora delar av skogen brukas som betesmark och det är glest mellan gårdarna. Området är tillräckligt ostört för att krävande häckfåglar som kungsörn, berguv, trana, orre och nattskärra skall trivas här. Våtmarker i form av agmyrar, vätar och källmyrar gör landskapet varierat och berikar både flora och fauna. I reservatet finns exklusiva orkidéer som gulyxne, alpnycklar och rödsyssla, och många ovanliga insekter och smådjur.

För de flesta besökarna är det nog de vackra stränderna som lockar mest, från Svarthäll och Sigsarve strand i söder till Harudden och Hallshuk i norr. Så länge solen ligger på är dessa självklara utflyktsmål året om!

Reservatet bildat: 1999 (flera tidigare skydd i delområden) **Areal:** 2 871 hektar **Syfte:** Att för framtiden bevara den biologiska mångfalden i ett större sammanhängande område.

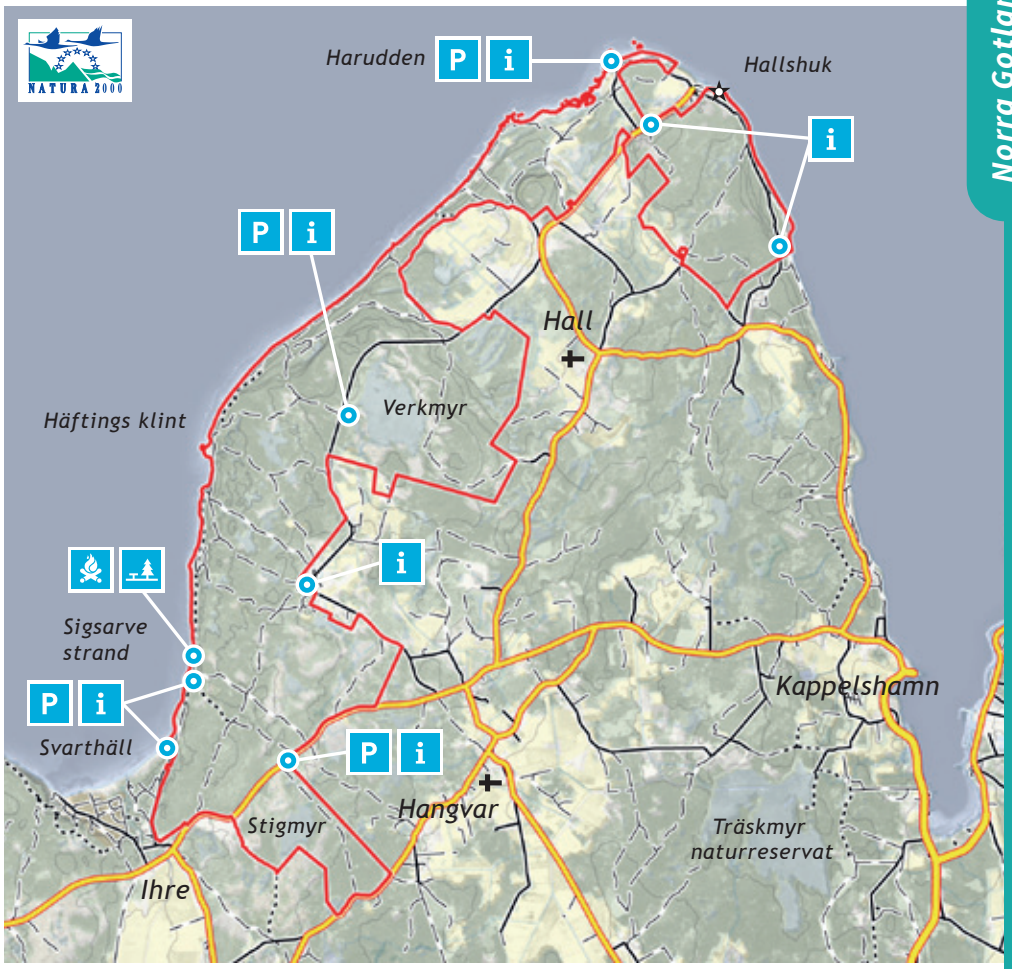

Både kungsörn (ovan) och havsörn ses ofta i området.

Besökstips

För fågelskådare är Harudden ett hett tips! Många flyttfåglar passerar under våren och på strandängarna söder om udden kan man hitta en hel del vadare.

Tillgänglighet och övrig info

Med bil når man stora delar av reservatet. Från P-platsen vid Sigsarve strand går en relativt brant grusväg ner till själva stranden.

Betesdjur, framförallt kor, finns säsongsvis på ett flertal områden i reservatet.

Slingrande bäckar från Vitärtskällan.

3 Horsan och Vitärtskällan

Inlandets sötvattensystem

Att besöka Horsan och Vitärtskällan är en resa i tiden. Sjöns stilla, klara vatten och källans mjuka porlande lugnar själen och berättar om natur som legat orörd i tusentals år.

Mellan 1850 och 1950 dikades stora delar av Gotland ut för att skapa bördig åkermark. Många av inlandets sötvattensystem försvann eller påverkades drastiskt, men inte Horsan och Vitärtskällan. Här hittar man fortfarande växter som kom till Gotland under istiden, och Horsan har blivit en referenssjö för sötvattenforskning.

Både Horsan och Vitärtskällan har näringsfattigt och mycket kalkrikt vatten, vilket ger förutsättningar för områdenas säregna växt- och djurliv. I Horsan finns den hotade flodkräftan och i båda områdena finns gott om källmyrssväxter (se Mallgård källmyr, s. 70).

Som besöksmål är kanske Vitärtskällan mest populärt. Gå in i reservatet från parkeringen i öster och vandra längs de slingrande bäckarna fram till den lilla sjön. Området är sagolikt vackert och uppskattas av hela familjen. Det är roligt att utforska vattnets växt- och djurliv, så ta med stövlar!

Horsan – Bildat: 2007 **Areal:** 35 hektar land, 54 hektar vatten **Syfte:** Att skydda en gotländsk sjö med intakt hydrologi samt närmiljöns naturvärden. **Vitärtskällan – Bildat:** 1996 **Areal:** 14 hektar **Syfte:** Att bevara ett källkärrsområde med värdefull flora och fauna.

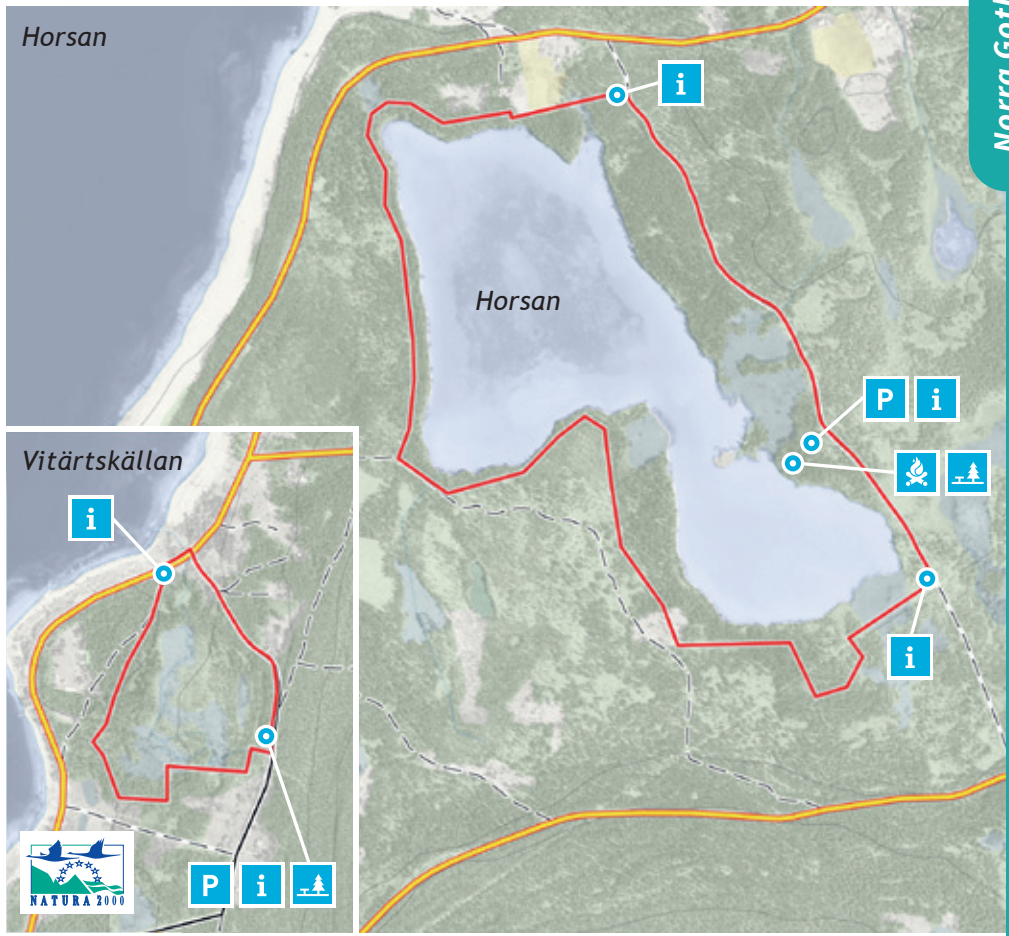

Sjön Horsan.

Besökstips

Båda reservaten utforskas bäst med stövlarna på!

Under vintern är Horsan populärt bland skridskoåkare, då sjön är grund och fryser tidigt.

Tillgänglighet och övrig info

Horsan (sjön) nås lättast från reservatets P-plats i öster. Fiske i sjön är ej tillåtet för allmänheten.

Båda reservaten består mest av vatten, fuktmarker och skog. Framkomligheten är begränsad.

I Vitärtskällan naturreservat går tidvis betesdjur.

Bästeträsk har ovanligt näringsfattigt och rent vatten.

4 Bästeträsk

Gotlands största insjö

Bästeträsk omges av en vidsträckt mosaik av hällmarker, alvar, sjöar, våtmarker, gammelskog, kust och kulturlandskap. Det sammantagna värdet är så högt att detta kan bli Sveriges nästa nationalpark!

Stora områden med varierande natur och låg mänsklig påverkan är mycket ovanliga, inte minst på Gotland. För många växter och djur är tillgången till dessa områden avgörande för den långsiktiga överlevnaden, och det är viktigt att de skyddas i sin helhet.

Det karga området runt Bästeträsk är glesbefolkat och arealen brukad mark är mycket liten. Vattnet som rinner ner i sjön är därför näringsfattigt och så rent att det i princip går att dricka. Livet i sjön är begränsat, men det finns en del ovanliga förekomster av fiskar, fåglar och vattenväxter. Det klara och grunda vattnet gör sjön populär för bad, paddling och skridskoåkning.

Bland många fina naturområden i reservatet utmärker sig Hässleänge. Mager och delvis mycket fuktig mark med senvuxna ekar och askar skapar livsrum för sällsynta lavar och den ovanliga större agatsnäckan.

Reservatet bildat: 2001 **Areal:** 807 ha. land, 677 ha. vatten **Syfte:** Många, bl.a. att bevara sjöns goda vattenkvalitet, säkra och utveckla ett antal naturmiljöer samt skydda fåglar m.m.

Blå lagunen.

Besökstips

I reservatet ligger Blå lagunen, ett vattenfyllt stenbrott som är en mycket populär badplats.

Kusten i norr bjuder på fina strandpromenader!

Tillgänglighet och övrig info

Fågelskydd med tillträdesförbud på Falholmen, Storholmen och Lillholmen 15 mars –15 juli.

P-platsen vid Blå lagunen är avgiftsbelagd under sommaren och det kan periodvis komma mycket besökare hit.

Betesdjur i delar av reservatet.

Alvarfukthedarna på Bräntings haid domineras av fårsvingel.

5 Bräntings haid

En mosaik av alvarmarker

Alvaren tillhör Gotlands viktigaste naturmiljöer och täcker en tiondel av öns yta. Men visste du att detta också utgör 35 procent av världens samlade alvarmarker?

Det finns en hel rad naturmiljöer som går under beteckningen "alvar": hällmarksalvar, grusalvar, alvarhedar, alvarfukthedar och vätar. På Gotland ligger dessa ofta i mosaik med myrar, glesa tallskogar och buskområden, vilket skapar goda förutsättnignar för stor biologisk mångfald. Bräntings haid är ett utmärkt exempel på detta.

Gemensamt för alla alvarmarker är att de utvecklats på plan kalkberggrund där jord- eller gruslagren är mycket tunna eller saknas helt. Markerna kan vara översvämmade på vintern men är ofta mycket torra på sommaren.

Alvarens karga livsmiljö gör att man hittar specialiserade och ofta ovanliga arter här. På Bräntings haid finns det till exempel svartfläckig blåvinge och apollofjäril, vilka är beroende av alvarväxterna backtimjan och vit fetknopp.

Utöver alvarmarker består reservatet till stor del av gammal skog med gott om vedlevande insekter och svampar.

Reservatet bildat: 2001 **Areal:** 423 hektar **Syfte:** Att bevara ett större område med en mosaik av hällmarksbarrskog, alvarmarker och fuktmarker, samt beståndet av svärdkrisslor.

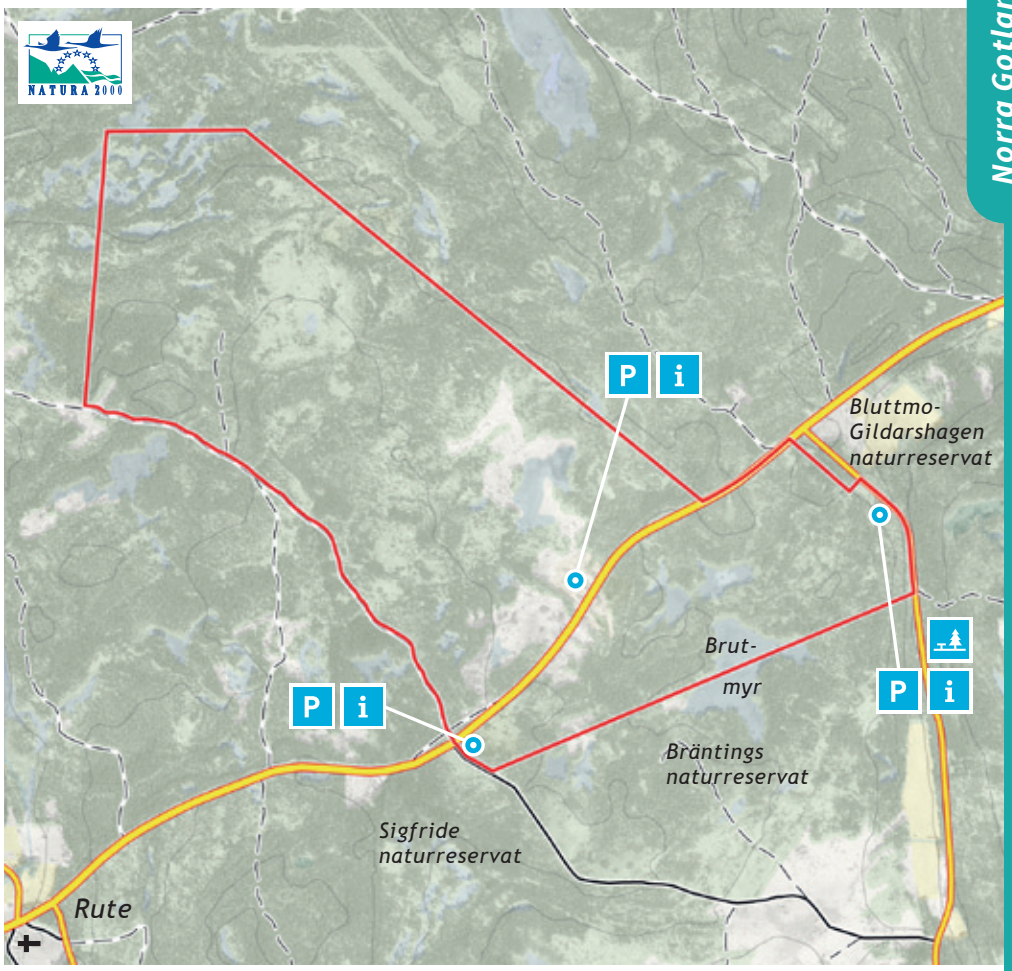

Apollofjäril är en karaktärsart på Gotlands alvarmarker.

Besökstips

Många av reservatets ovanliga växter och djur finns nära marken – böj dig ner och titta närmare!

Fältflora och/eller insektsguide kan vara till stor nytta.

Tillgänglighet och övrig info

Bräntings haid är ett stort reservat utan stigar. Under vinter och vår kan det vara mycket fuktigt i markerna så ta på stövlar om du vill undersöka alla miljöer.

Reservatets P-platser ligger lätt tillgängliga i direkt anslutning till bilvägarna.

Magiskt kvällsljus vid Digerhuvud.

6 Digerhuvud

Sveriges största raukfält

Hur många bussar med turister det än kommer till Digerhuvud kan du alltid hitta en egen rauk att bestiga, undersöka eller vila ryggen mot.

Digerhuvud naturreservat innehåller Gotlands, och därmed Sveriges, största raukfält, cirka 3,5 kilometer långt och med hundratals raukar i olika storlekar och former. Sedan senaste istiden, för ungefär 10 000 år sedan, har vågorna bearbetat klippkusten och format raukar – och gör så än idag. Många av Digerhuvuds raukar står i vattenbrynet, omgivna av små laguner och flödande, formande vatten. Att gå, hoppa och klättra sig igenom raukfältet är roligt och utmanande för både stora och små. Avsluta med en fika på favoritplatsen eller låna en av de iordningställda grillplatserna för lunch eller middag. Kustens västliga läge ger fint kvällsljus och magiska solnedgångar över havet.

I norra delen av reservatet ligger Helgumannen, ett av Gotlands mest pittoreska fiskelägen. När man strosar fram mellan bodarna och de vackra allmogebåtarna på stranden är det svårt att låta kameran vila.

Reservatet bildat: 1976 (Naturminne 1930) **Areal:** 113 hektar **Syfte:** Att skydda landets största raukområde samt dess strandvallar från mänsklig förslitning.

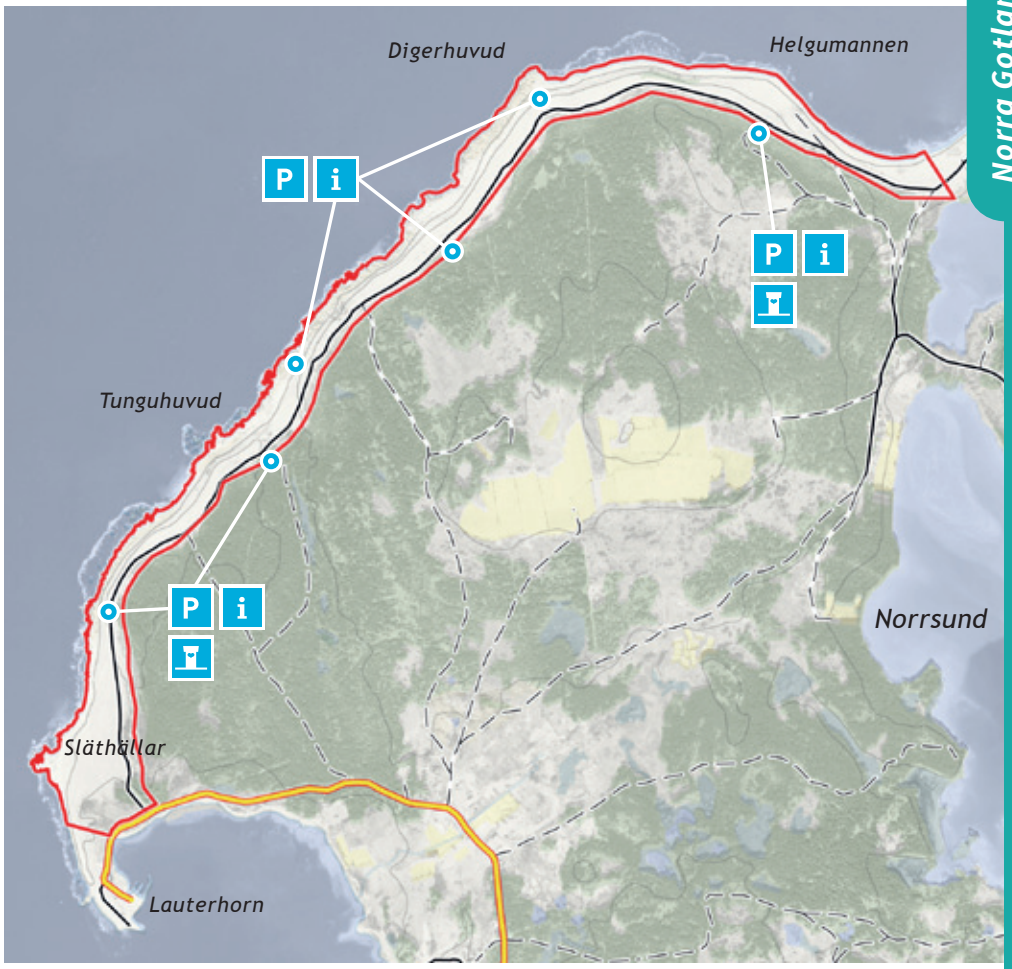

Helgumannen – Sveriges mest pittoreska fiskeläge?

Besökstips

Vid Helgumannen landades förr stora mängder torsk och strömming. Vackra bodar och allmogebåtar finns fortfarande kvar att beskåda. Stanna för en fika!

Tillgänglighet och övrig info

En bilväg går genom reservatet och ger god tillgänglighet till hela raukfältet. P-platser och grillplatser finns på flera ställen längs vägen.

Tält och husbilar får inte ställas upp. Det är inte tillåtet att samla fossil i reservatet.

Ullahau erbjuder skogspromenader utöver det vanliga.

7 Ullahau

Myrlejonens sandskog

U L L A H A U – redan namnet är exotiskt. Lägg sedan till myrlejon och sanddyner så är äventyret nära, i ett av Gotlands mest säregna och besöksvärda naturreservat.

Avanäset på nordöstra Fårö är uppbyggt av sand och naturen här skiljer sig mycket från resten av Gotland, som har kalkberggrund. När man under 1700-talet högg ner skog och lät djur beta i området söder om Ekeviken frilades sandmarken. Starka nordliga vindar flyttade sanden söderut och en stor hästskoformad sanddyn bildades.

Idag är huvuddelen av området täckt av relativt ung och artfattig tallskog. Här och där tittar sanddynen fram och med hjälp av sommarsolen bildas en extremt varm, torr och näringsfattigt livsmiljö. De växter som klarar detta breder ut sig och formar en stilren och vacker estetik med distinkta mönster.

Förutsättningar som finns i Ullahau skapar ett eldorado för insekter. Många sällsynta skalbaggar och steklar trivs i döda träd och sandblottor. Här finns bland annat myrlejon. Dessa gräver små sandgropar där de drar ner och begraver myror och insekter som de sedan äter.

Reservatet bildat: 1966 **Areal:** 144 hektar **Syfte:** Att skydda och bevara ett mäktigt, delvis öppet flygsandområde med en särpräglad fauna.

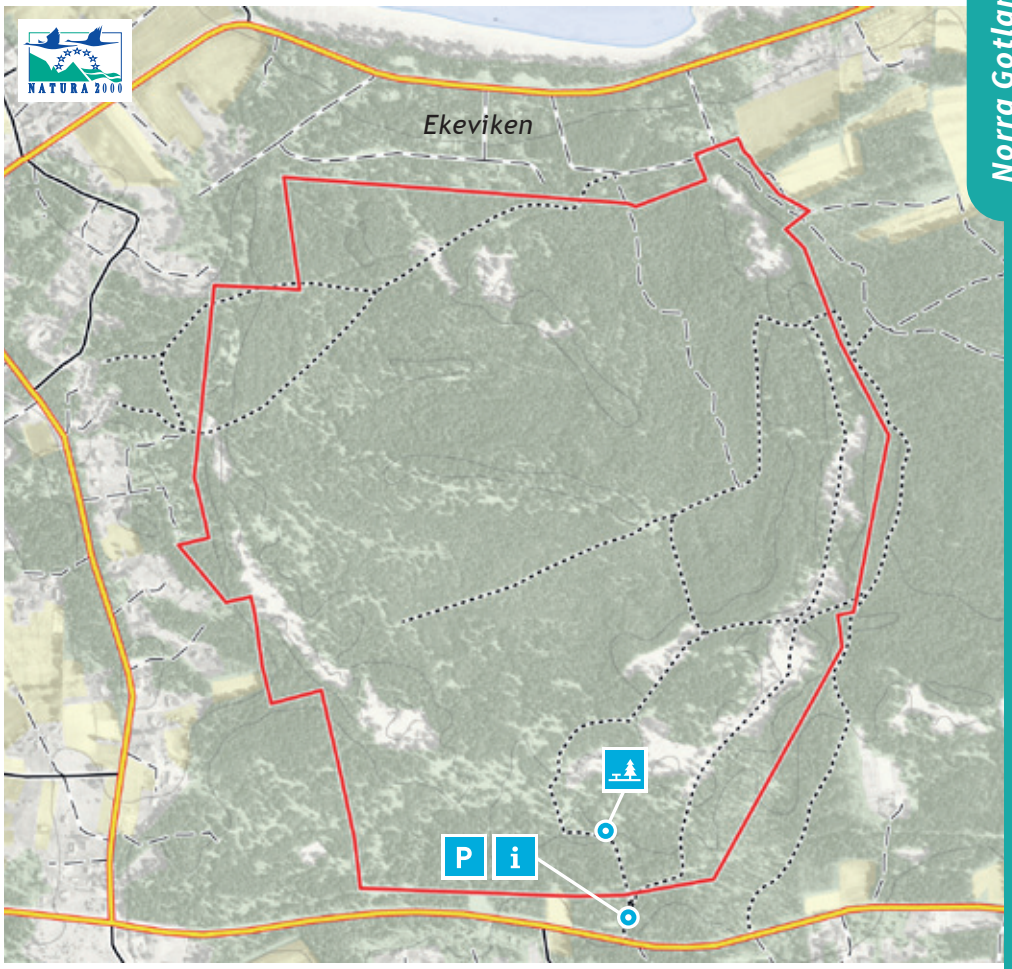

Myrlejon, larv av myrlejonslända.

Besökstips

Glöm inte vatten – det kan bli mycket varmt och tungt att vandra på sanddynen.

Ta med badkläder, Ullahau ligger mitt emellan två av Fårös finaste sandstränder!

Tillgänglighet och övrig info

Från P-platsen går vandringsleder som hjälper dig att hitta runt i reservatet, vilket annars kan vara lite svårt. Härifrån kommer du också relativt snabbt och lätt upp till några av de finaste sanddynerna i området. Bänkbord finns ca 100 m. från P-platsen.

Tidig morgon på Ryssnäs.

8 Ryssnäs

Klappersten och kolerakyrkogård

Ryssnäs vidsträckta stenstränder har formats av havsvågor och fårbete. Här finns några av Gotlands finaste strandvallar - och ett fikonträd!

Det är förbjudet att köra bil på södra delen av Ryssnäs, men för den som vandrar eller cyklar till yttersta spetsen väntar en belöning - mitt i stenskravlet står ett fikonträd! Det är visserligen litet, men lyckas på något sätt överleva och bär till och med frukt.

Det karga och trädfattiga landskapet på udden ger havsvindarna fritt spelrum. Naturen är påtaglig, uråldrig och storslagen. Växterna är få, men under försommaren häckar bland annat fiskmås, småtärna och roskarl.

I de centrala delarna av reservatet finns en hel del tallskog och en av Gotlands få torvmossar. Mossen är svårtillgänglig men lär vara öns enda växtplats för hjortron. I skogen har man också hittat en av Sveriges största skalbaggar - smedbocken.

På östra Ryssnäs ligger Engelska kyrkogården. Här vilar sjömän som dog under en koleraepidemi i den engelsk-franska flottbas som fanns i Fårösund under krimkriget (1853-56).

Reservatet bildat: 2009 **Areal:** 213 hektar **Syfte:** Att bevara ett betespräglat kustlandskap med välutbildade klapperstensfält, gammal tallskog, värdefulla våtmarker och rikt fågelliv.

Lambgift vid den Engelska kolerakyrkogården.

Besökstips

Ryssnäs är kanske som allra finast i tidigt morgonljus. Bänkborden utanför Engelska kyrkogården passar också utmärkt för frukost eller förmiddagsfika.

Tillgänglighet och övrig info

Ryssnäs grusvägar gör området relativt lättframkomligt även med barnvagn. Körförbud gäller på flera av vägarna på udden.

De öppna markerna tar stor skada av fordonstrafik – använd alltid P-platser och vägar.

Fårbete i delar av reservatet.

Bungenäs erbjuder båder gammelskog och vackra stränder.

9 Bungenäs

För morgonkaffe i det gröna

Känns kön till Fåröfärjan alltför lång? Ta en sväng till Bungenäs! Här finns ett finfint reservat för korta besök – litet, rikt och nära.

Bungenäs naturreservat ligger bara tre kilometer från Fårösund samhälle och du tar dig hit på några minuter. Från parkeringen kommer du rakt in i fin gammelskog med höga naturvärden. Mellan träden kan du hitta blåbär och smultron, men även orkidéer som tvåblad och vit skogslilja. Områdets riktiga rariteter är dock mykorrhiza-svamparna – de gynnats av skogens höga ålder och den fuktiga luften som strömmar in från havet.

Från parkeringen går en cirka 700 meter lång skogsstig ner till stranden. Mellan skogsbrynet och strandkanten ligger en källmyr och en strandäng som har mycket rik flora. I källmyren kan du hitta en lång rad orkidéer, bland annat ängsnycklar, sumpnycklar, praktsporre, flugblomster och den ovanliga och hotade gulyxnen.

Om du har möjlighet att ta med matsäck till stranden så gör det! Vyn över sundet är mycket vacker, särskilt i tidig morgonsol.

Reservatet bildat: 2006 **Areal:** 56 hektar **Syfte:** Att skydda områdets gamla barrskog och bestånd av hassel samt sällsynta lavar. Skydda en våtmark med den sällsynta orkidén gulyxne.

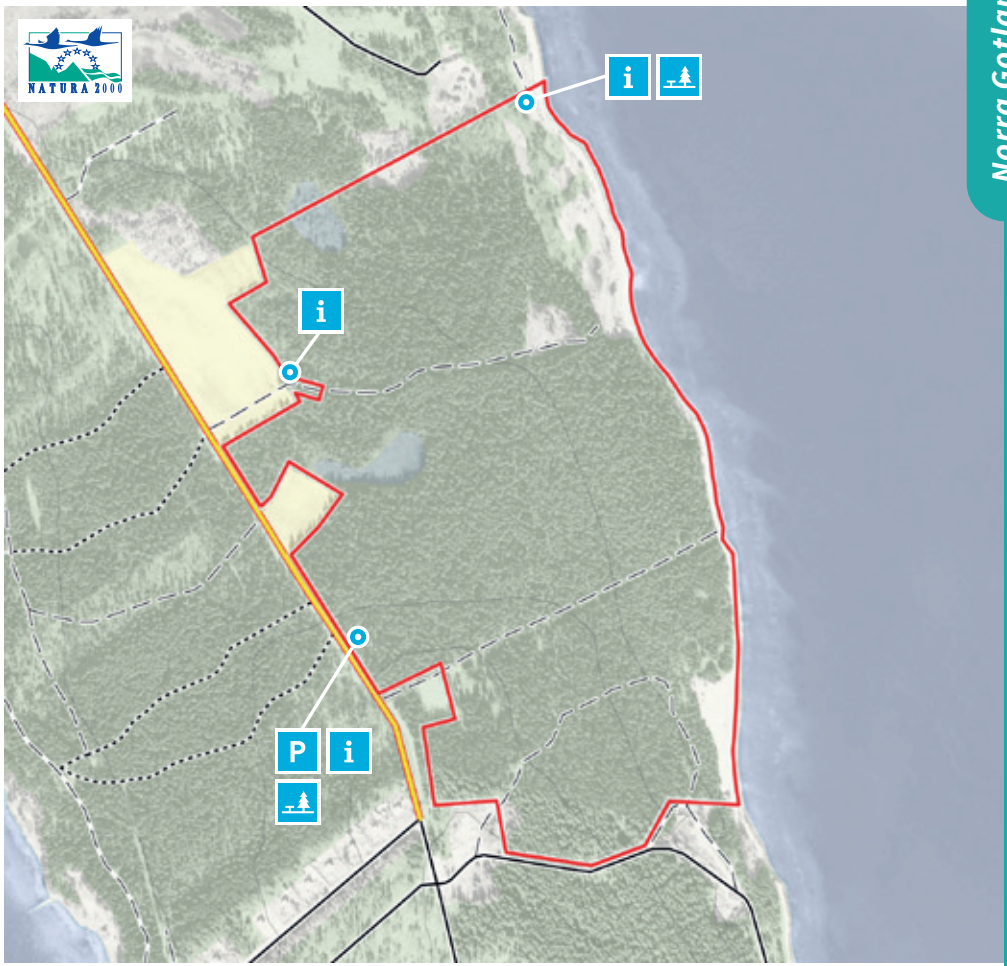

Större strandpipare ses ofta längs Gotlands stränder.

Besökstips

Söder om reservatet ligger ett kalkbrott som under 60-talet var Gotlands största. Industrimiljön finns delvis kvar och området är väl värt ett besök!

Tillgänglighet och övrig info

Reservatets P-plats ligger i direkt anslutning till bilvägen. Det finns gott om vältrampade skogsstigar. På stigarna är det lätt att ta sig fram till fots.

Betande djur går tidvis i hela reservatet.

Lergravsporten, en av Gotlands två raukportaler.

10 Lergravsviken

Magnifikt raukfält på land

Likt statyer i ett naturens konstverk blickar Lergravs raukar ut över Östersjön. Med "Lergravsporten" och "Madonnan och barnet" är detta ett klassiskt utflyktsmål.

När man vandrar i sluttningen ovanför det lilla fiskeläget i Lergravsviken kan fantasin lätt skena iväg. Raukar i olika storlek och form sticker upp ur marken och påminner på något sätt om levande varelser. I gamla sagor kunde de säkert ha varit jättar och troll, förstenade av den uppgående solens första strålar.

I verkligheten har raukarna fått sin form tack vare kalkbergets skiftande hårdhet och kombinationen av vågor och landhöjning. Vågorna bearbetar hela tiden kusten och nöter bort den mjukare märgelkalken och den skicktade kalkstenen, medan de hårdare partierna av revkalk blir kvar. På så sätt bildas raukar och havsgrottor.

Söder om reservatet står en imponeraden kalkugn från 1800-talet. Den brända kalken används i murbruk och inom industrier. Kalknäringen har haft stor betydelse på norra Gotland ända sedan mitten av 1600-talet.

Reservatet bildat: 1972 (Naturminne 1930) **Areal:** 6,5 hektar **Syfte:** Att skapa förståelse för raukarnas särart och geologiska värde, samt skydda och tillgängliggöra dessa.

Lergravsviken är ett av många reservat som betas av får.

Besökstips

Raukfältet i Lergrav är litet och passar utmärkt för kortare stopp i samband med besök på Furilden. Tidiga morgnar har du reservatet och utsikten för dig själv.

Tillgänglighet och övrig info

Raukarna (och kalkugnen) står i en brant sluttning där man inte kan köra rullstol eller barnvagn. Man får dock en fin överblick även från vägen.

Sommartid finns ett café i fiskeläget.

Hela reservatet betas av får.

Välkommen med barnvagn och rullstol!

11 Furilden

Strandängar för alla

Vackra, vidsträckta och rika på fåglar och växter – Furildens strandängar bjuder på säregen gotländsk natur, tillgänglig för alla.

Av de gotländska strandmiljöerna har strandängarna utan tvekan det rikaste och mest varierade växt- och djurlivet. Under vinterhalvåret översvämmas den flacka marken och får näring och växtkraft från havet, vilket resulterar i goda betesmarker. Djurens bete håller sedan nere växterna och skapar en öppen livsmiljö som gynnar insekter och småkryp och lockar fåglar. På Furildens ängar kan du bland annat hitta skedand, storspov, tofsvipa, grågås, rödbena – och kor!

Tack vare lokalt engagemang har Furildens naturreservat idag mycket god tillgänglighet för rörelsehindrade. Från P-platsen leder en hårdgjord stig till en anpassad grillplats och vidare cirka 700 meter till ett fågeltorn med ramp. Från fågeltornet har man fin utsikt över stranden vid Fitudden.

Den glesa tallskogen i reservatets inre del är starkt betespåverkad. Här finns stora solbelysta tallat som utgör en fin livsmiljö för vedlevande insekter.

Reservatet bildat: 2009 (Djurskyddsområde 1983) **Areal:** 130 hektar **Syfte:** Att genom beteshävd bevara strandängarna och dess fågelliv, samt utveckla naturvärdena i barrskogen.

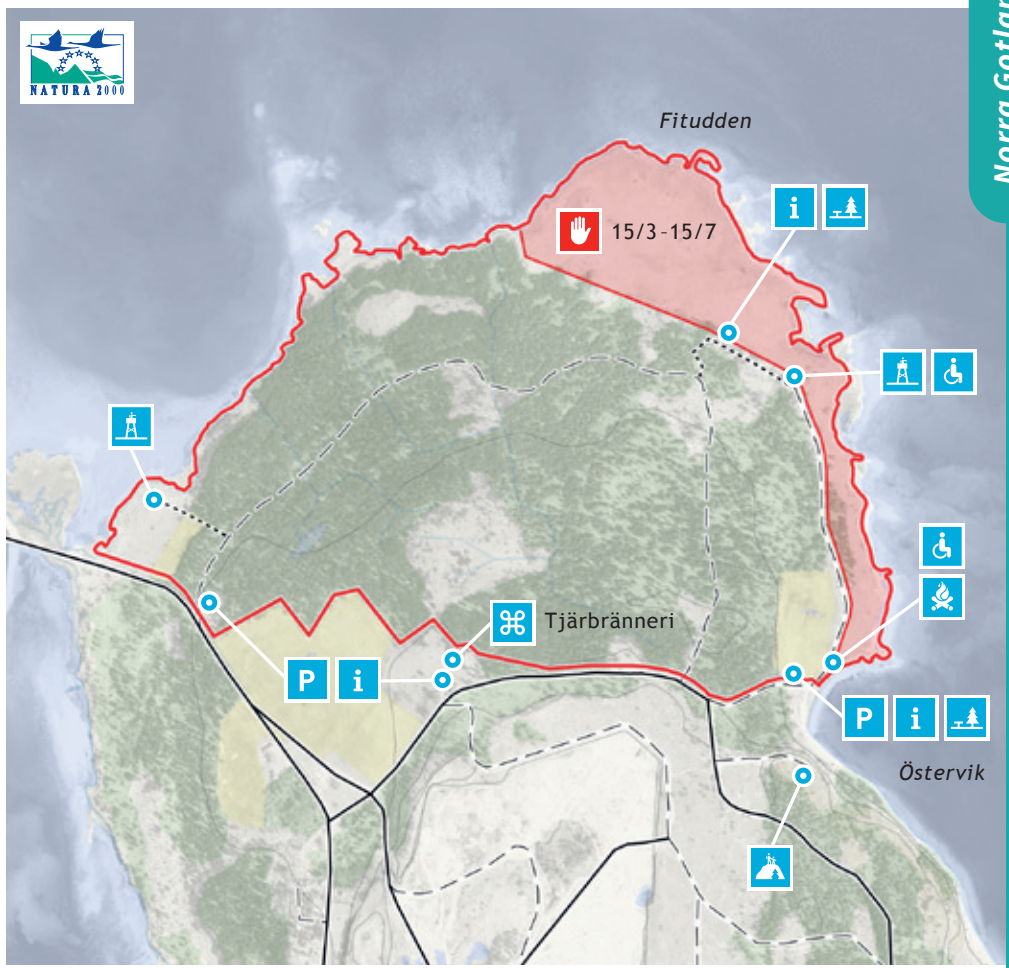

God tillgänglighet vid Furilden.

Besökstips

Från klinten söder om Östervik har man en fin vy över stranden, havet och ön Skenholmen i norr.

Missa inte att besöka det gamla tjärbränneriet!

Tillgänglighet och övrig info

Strandfåglarna är mycket störningskänsliga under häckningen, respektera tillträdesförbudet!

Vid P-platsen i Östervik finns en tillgänglighetsanpassad stig och grillplats samt ett fågeltorn med ramp för rullstol och barnvagn.

Betesdjur i hela reservatet.

I sydvästra Dagghagen finns en mysig promenadstig.

12 Dagghagen
Vikingarnas lövsal

Dagghagen är ett stort reservat med rik natur och en kulturhistoria som sträcker sig 2 000 år tillbaka i tiden. Kanske var det här vikingarna höll sina fester och tillbad gudarna.

Dagghagen består till stor del av svårtillgänglig sumpskog där naturen skött sig själv under lång tid. I skogen finns många nedfallna och döda träd, vilket skapar goda förutsättningar för ovanliga insekter, svampar och lavar. Man kan följa en stig en bit in i skogen, och för den som ger sig in bland träden väntar ett riktigt djungeläventyr!

Mer tillgängligt är då det stora och välskötta Hammarsänget. På våren är marken här full av humleblomster, smörblommor och teveronika, och i skuggan växer den vackra vita skogsliljan. Med sina omgivande lövlundar är änget också en av öns viktigaste platser för fladdermöss.

Inom reservatet finns flera gravfält och husgrunder från järnåldern. Förr stod här också fem vikingatida bildstenar. I fornnordisk mytologi var eken helgad åt guden Tor, och eklundar – som den i Hammarsänget – var centrum för gudadyrkan och fester.

Reservatet bildat: 2008 **Areal:** 182 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla natur- och kulturmiljövärden samt biologisk mångfald knuten till områdets varierande miljöer.

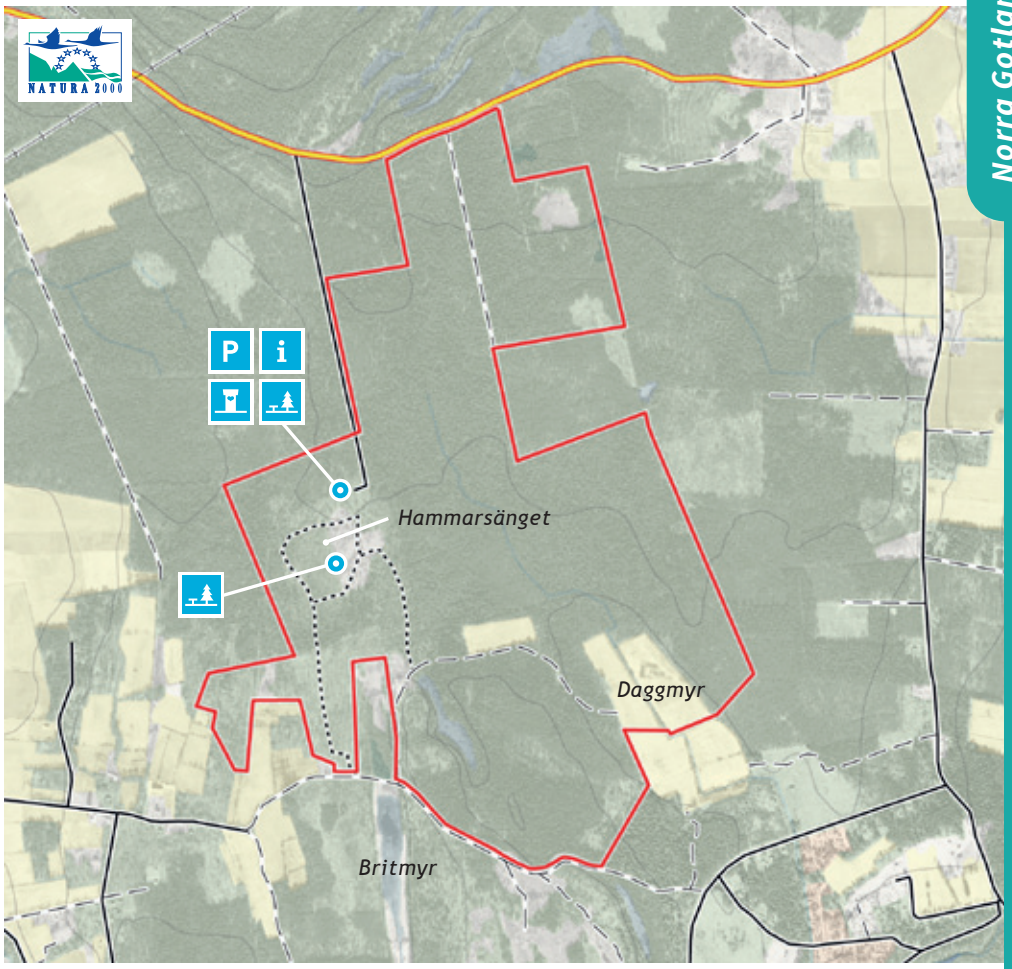

Bildstenarna från Hammarsänget står idag på Bungemuseet.

Besökstips

Rakt söderut från P-platsen går en stig som ger en fin bild av naturskogen.

Besök gärna Bungemuseet i Fårösund för att titta på de vackra bildstenarna!

Tillgänglighet och övrig info

P-platsen vid Hammarsänget är relativt stor och här finns en rullstolsanpassad toalett (RTC).

Vid Hammarsänget finns två natur- och kulturstigar på ca 800 meter och 2 km. Änget betas under sommaren.

Sumpskogen är svårtillgänglig.

Raukar både över och under vattnet vid Sankt Olofsholm.

13 Sankt Olofsholm

Natur och kultur för hela familjen

Det sägs att Olaf den helige, kung av Norge, kristnade gutarna. Under en långresa till Ryssland gjorde han ett strandhugg och passade på...

Enligt Gutasagan landsteg Olaf på ön Akergarn år 1029. Hur han lyckades kristna Gotland från denna plats är inte lätt att veta, men ön bytte så småningom namn till S:t Olofsholm och Gotlands första kyrka, S:t Olafskyrkan, byggdes på dess högsta punkt. Av kyrkan finns inte mycket kvar idag, men holmen har vuxit till en halvö och blivit ett populärt utflyktsmål.

Från reservatets parkeringsplats når man snabbt högsta punkten, och utsikten härifrån är verkligen mycket vacker. I mjuka avsatser sänker sig berget och den karga hedmarken ner mot vattnet, där flata hällar, raukar och små stensträder tar vid. Längs horisonten ser man några öar som bildar en liten skärgård, Slite skärgård.

Från utsiktsplatsen kan man gå nedför sluttningen till viken i sydväst och därefter följa kusten mot sydost och vidare hela vägen till småbåtshamnen. Vandringen är rolig och vid klart vatten kan man se undervattensraukar.

Reservatet bildat: 1976 (Naturminne 1931) **Areal:** 11 hektar land, 0,5 hektar vatten
Syfte: Att skydda områdets raukar och berggrund.

Väderkvarn på toppen av Sankt Olofsholm.

Besökstips

Undervattensklippor kan ge farliga strömmar runt halvön, bada inte här!

En fin och barnvänlig badvik finns vid småbåtshamnen norr om reservatet.

Tillgänglighet och övrig info

Reservatet är kuperat. Från P-platsen går två "traktorvägar" som gör det möjligt att ta sig med barnvagn till utsiktsplatsen samt till viken i reservatets sydvästra del.

Bänkbord finns vid utsiktsplatsen på halvöns topp.

I Kallgatburg finns Rövätar, ett av Gotlands finaste källkärr.

14 Kallgatburg

På spång mellan gräsull och orkidéer

Ta en norrländsk myr, släng ut några knotiga tallar och strössla med orkidéer. Belys med sol och krymp till gotländskt format. Välkommen till exotiska Kallgatburg!

Ett besök i Kallgatburg naturreservat blir lätt något att minnas. Efter en kort skogspromenad kliver man över en stätta och står plötsligt i en av Gotlands finaste källmyrar – Rövätar.

Källmyrarna tillhör öns äldsta naturmiljöer och har ändrats mycket lite sedan den senaste istiden. Källmyrarna finns där kallt och extremt kalkhaltigt grundvatten tränger upp ur marken, och floran har många likheter med den svenska fjällfloran.

För att komma riktigt nära små majvivor, köttätande storsileshår och praktfulla orkidéer kan det vara bra med stövlar, men det mesta går också att se från spången som leder ut över våtmarken. Att vandra här blir lätt ett äventyr och en skattjakt på blommor, för både stora och små.

Genom reservatet går en naturstig på cirka 2,5 kilometer. En tryckt handledning finns vid parkeringsplatsen och på länsstyrelsens hemsida.

Reservatet bildat: 1957 **Areal:** 115 hektar **Syfte:** Att skydda och bevara ett av landets största bestånd av idegran samt källkärret Rövätar med omgivande mark.

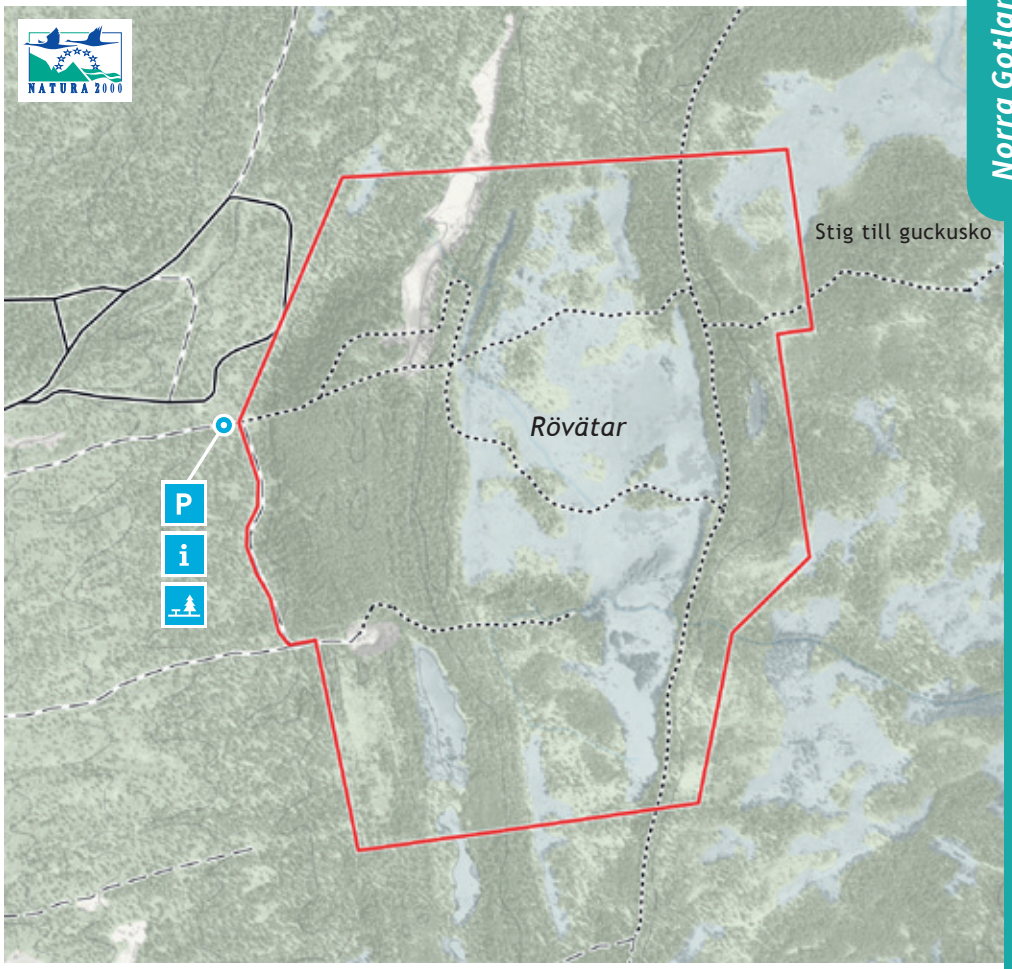

Ett stort bestånd av guckusko växer öster om Kallgatburg.

Besökstips

Kallgatburg är del av ett större våtmarksområde och öster om reservatet finns ett stort bestånd av guckusko, missa inte det om du är på besök i juni!

Tillgänglighet och övrig info

Reservatet ligger relativt avskilt. Från vägen mellan Hejnum kyrka och Tingstäde kör man ca 2,3 km på grusväg innan man når parkeringen.

Området har lättgångna stigar och spänger över fuktområden.

Hela reservatet betas av kor.

Storhagens “ängsskog”.

15 Storhagen

Där naturen tagit revansch

I Storhagen har naturen tagit revansch. Här har gamla ängs- och betesmarker vuxit igen och skapat en trollsk “Törnrosaskog” med höga naturvärden och fina upplevelser.

Storhagen är ett litet men mycket varierat skogsreservat. Östra delen av området täcks av en häftig barrskog med många granar och tallar på över 150 år. Skogen har använts som betesmark under hundratals år och man har bedrivit ett försiktigt skogsbruk. Detta har gynnat en rik flora och ett stort antal ovanliga marksvampar.

Kommer du hit under hösten kan du gå på skattjakt efter orange taggsvamp, äggspindling, gul lammticka och ett tiotal andra rödlistade och fridlysta svampar. (Läs om rödlistan på s. 95.)

Fortsätter man västerut i reservatet blandas barrskogen upp med lövträd. Här och där möter man gamla ekar med vida kronor och askar som bär spår av att ha hamlats för att ge foder åt betesdjur. Träden visar tydligt att detta en gång varit ett öppet ängslandskap. Längst i väster finns husgrunder från järnåldern. Runt dessa finns fina bestånd av den spektakulära lunglaven.

Reservatet bildat: 2014 **Areal:** 26 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla områdets kalkbarrskog med dess rika svampflora, samt områdets lövrika naturbarrskog med dess typiska flora och fauna.

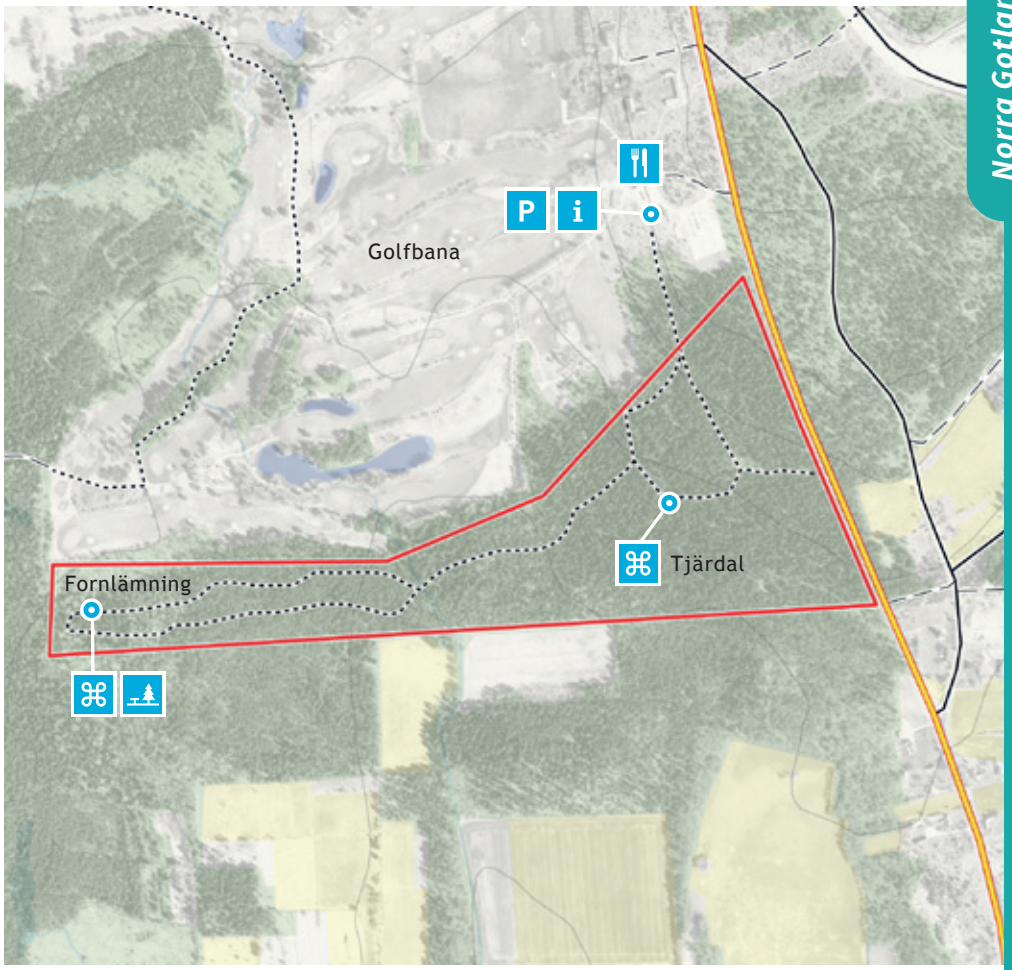

Lunglav växer runt stigen i reservatets västra del.

Besökstips

Skogen i östra delen av reservatet gav förr både virke, ved och tjära åt gården Klints. Den gamla tjärdalen finns fortfarande kvar och är väl värd ett besök!

Tillgänglighet och övrig info

Genom reservatet går en ca 2,5 km lång vandringsstig med flera rastplatser.

Norr om reservatet har Slite golfklubb en golfbana med P-plats och säsongsöppen restaurang. Härifrån går en markerad stig in i reservatet.

Smala gångar och vackra salar i Lummelundagrottan.

16 Lummelundagrottan

Kalkbergets hemligheter

Det går inte att förstå Gotlands natur utan att förstå öns geologi, och ett besök i Lummelundagrottan ger en helt unik och mycket vacker inblick i kalkbergets hemligheter.

Lummelundagrottan är en så kallad karstgrotta, vilket innebär att den har formats av rinnande vatten. Här och där finns stora salar, men för det mesta består grottan av smala gångar och trånga passager. De flesta andra av öns grottor har formats av havet och är vida och grunda. Lummelundagrottan är över fyra kilometer djup!

Karstfenomen i form av sprickor och håligheter finns över hela Gotland. De uppstår genom en kemisk process där surt regnvatten löser upp det basiska kalkberget. Kalken förflyttas sedan med vattnet och avsättas på andra platser, där den skapar ovanliga naturmiljöer med mycket specifik flora och fauna. I Lummelundagrottan har detta bland annat resulterat i vackra droppstenar. Går man ut i en gotländsk källmyr kan man se motsvarande avlagringar i form av kalktuff, och på alvaren bildar de bleke, en sorts kalkjord.

Reservatet bildat: 1989 **Areal:** 17 hektar (ovan mark) **Syfte:** Att bevara större delen av grottsystemet med dess flora och fauna, samt övriga kartsbildningar i området, i ostört skick.

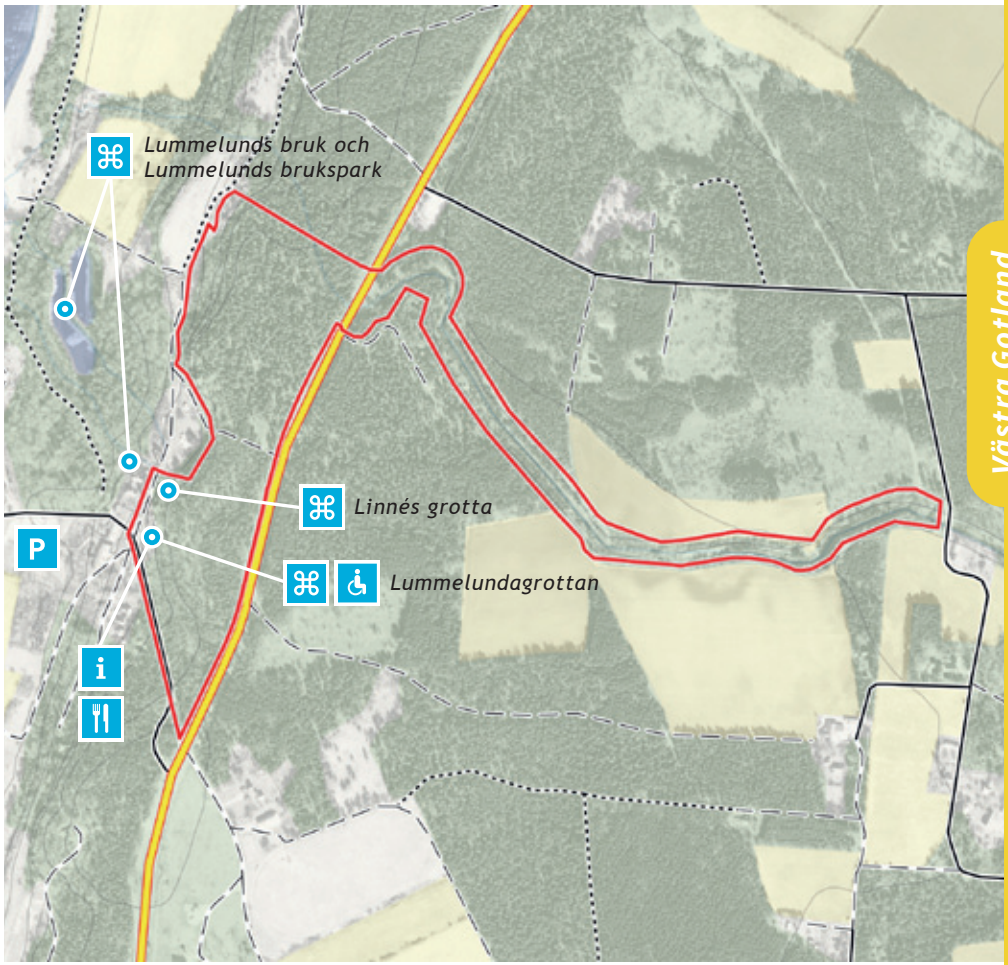

Strömstare ses ofta vid Lummelundsbruk på vintern.

Besökstips

Utanför grottan finns en naturstig som visar områdets geologi.

Nära grottan finns gammal bruksmiljö med norra Europas största kvarnhjul och fin natur!

Tillgänglighet och övrig info

Besök i Lummelundagrottan görs i form av guidade turer, mot avgift. Det går att ta sig ner i grottan med rullstol. Det finns ett museum samt servering och butik i anslutning till grottan.

För mer info: 0498-27 30 50, www.lummelundagrottan.se

Skansudd, strandängar, skog, våtmarker och klint.

17 Brucebo

Variationsrik natur nära Visby

Brucebo är ett av Gotlands mest variationsrika naturreservat. Här finns fågelrika strandängar, fuktmarker med orkidéer och en klintkant full av grottor - allt på cykelavstånd från Visby.

Om man vill uppleva Gotlands natur genom ett enda reservat är Brucebo ett bra val. Tack vare den höga klintkant som löper en bit från kusten har många olika naturtyper skapats.

Uppe på klinten växer en låg och senvuxen kalkhällstallskog, men går man ner i rasbranten insluts man i frodig och högvuxen granskog. Här finns också många små grottor och håligheter att utforska. Vatten som tränger ut ur klippan bildar smala bäckar och i området under klinten finns en agmyr och flera små källmyrar med orkidéer. Ut mot havet ligger en betad strandäng och runt halvön Skansudd finns gott om fåglar.

Från utsiktsplatsen på klinten ser man stora delar av reservatet, liksom fiskelägena Själsö och Brissund i norr. Här ligger också en gammal fornborg.

Närheten till Visby gör att du lätt tar dig till Brucebo med cykel eller buss.

Reservatet bildat: 1970 **Areal:** 33 hektar land, 7 hektar vatten **Syfte:** Att skydda och vårda ett område med varierad och vacker natur med stort pedagogiskt värde och rekreationsvärde.

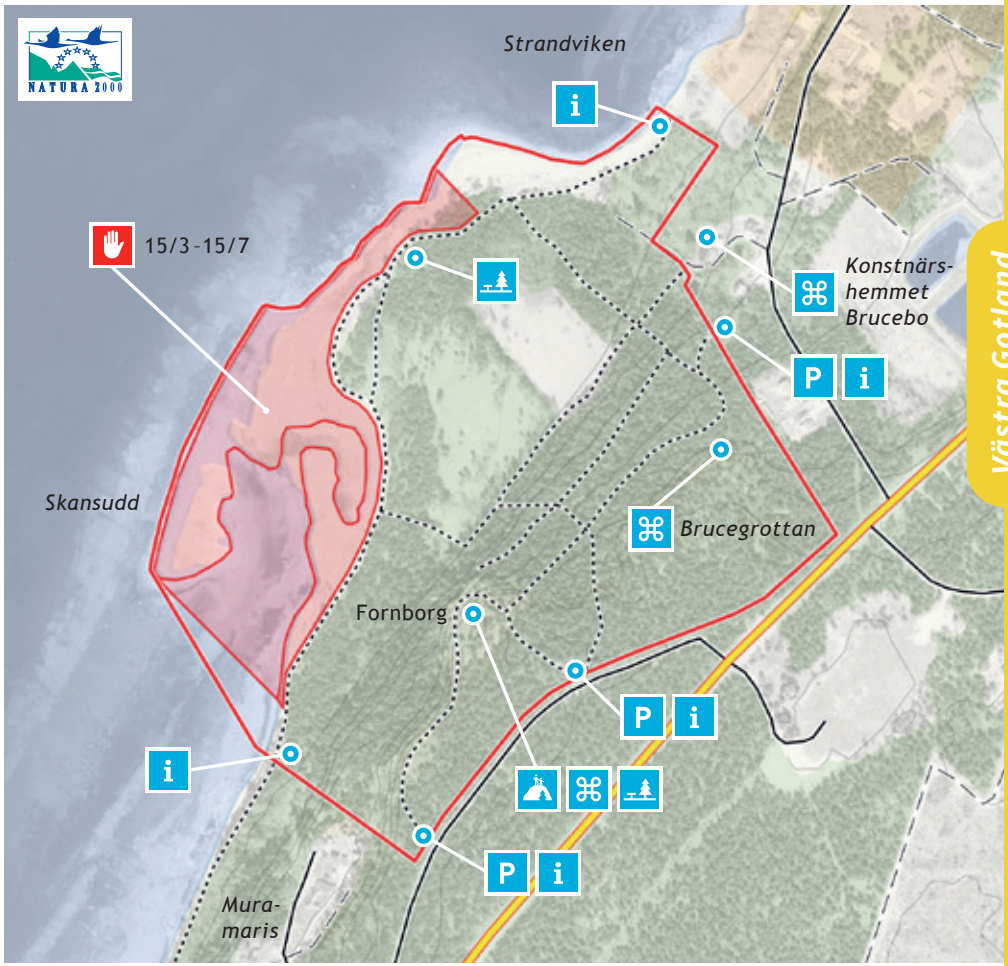

Betesdjur håller strandängarna öppna vid Brucebo naturreservat.

Besökstips

Konstnärshemmet Brucebo erbjuder en fin kulturupplevelse att kombinera med besök i naturreservatet. För info om visningar med mera, se www.brucebo.se

Tillgänglighet och övrig info

I reservatet finns en 2 km lång naturstig som är väl värd att följa. Texthäften finns vid P-platserna och på länsstyrelsens hemsida. Över fuktiga områden finns spänger, men framkomligheten med barnvagn och rullstol är mycket begränsad.

Södra Hällarna är ett av Gotlands mest välbesökta reservat.

18 Södra Hällarna

Storslagen rekreation för alla

Södra Hällarna är Gotlands mest tillgängliga och välbesökta naturreservat. På en lunchrast hinner du uppleva häftig sumpskog, karga hällmarker och storslagen klintkust.

Det är inte bara närheten till Visby som gjort Södra Hällarna till ett omtyckt och välbesökt naturreservat. Region Gotland, som har bildat och även förvaltar reservatet, har gjort ett omfattande och fint arbete med att tillgängliggöra området för en bred allmänhet. Reservatet har tre stora entréer med parkeringar och toaletter och genom området går flera skyltade naturstigar och stigar anpassade för både cykel, barnvagn och rullstol.

Naturen i reservatet har en tydlig gotländsk karaktär med koppling till öns berggrund av kalksten. Här finns dramatiska klintar, karga hällmarker, slukhål och fossilrika stränder. Både växter och djur är anpassade till dessa livsmiljöer och området är speciellt rikt på ovanliga insekter.

En sumpskog i områdets östra del utgör en stark kontrast till de torra hällmarkerna. Skogen är fågelrik och kan upplevas via en bred och fin träspång.

Reservatet bildat: 2012 **Areal:** 112 hektar land, 20 hektar vatten **Syfte:** Att skydda och sköta ett naturskönt område av stor betydelse för bl.a. rekreation, skyddsvärda arter och öns turism.

Gotlands finaste spång?

Besökstips

Träspången genom sumpskogen ger en unik möjlighet för både fotgängare och rullstolsburna att uppleva en riktigt häftig skogsmiljö. Missa inte detta!

Tillgänglighet och övrig info

Det finns tre bra P-platser med toaletter (RWC) samt ett flertal grill- och rastplatser i reservatet. Flera rullstolsanpassade stigar finns i områdets östra del.

OBS! Hundar får inte springa fritt i naturen. Extremt väldresserade hundar kan gå utan koppel.

Högklint är lika häftigt från stranden som från klippan.

19 Högklint

Utsikt med pirr i magen

De dramatiska klipporna vid Högklint utgör ett av Gotlands mest populära utflyktsmål. Här finns vandringsstig, storslagna vyer och intressant geologi.

Gotlands berggrund kan liknas vid en pannkakstårta som hamnat på snedden. Berglagren lutar i riktning mot sydost, vilket gör att de flesta av öns höga klippor finns i nordväst, längs den så kallade klintkusten. Med 48 meter över havet är Högklint en av dess högsta punkter.

Från utsiktsplatsen har man en storslagen vy mot Visby och tittar man ner bildar undervattensklippan ett vackert band längs kusten. Tar man den lilla trappan ner till avsatsen Getsvältan kan man se två stora grottor som formades av havet för drygt 8 000 år sedan.

En fin promenadstig leder söderut från utsiktsplatsen. Efter en kilometer slutar reservatet och strax därefter ligger fiskeläget Ygne. Här kan man komma ner på stranden och vända norrut för att gå under klinten. Det är inte tillåtet att knacka loss fossil från klinten, men berget vittrar hela tiden och i strandgruset kan man göra fina fynd!

Reservatet bildat: 1969 (Naturminne 1919) **Areal:** 11,5 hektar **Syfte:** Att hålla ett vackert och lättillgängligt område av stort geovetenskapligt intresse skyddat och öppet för alla.

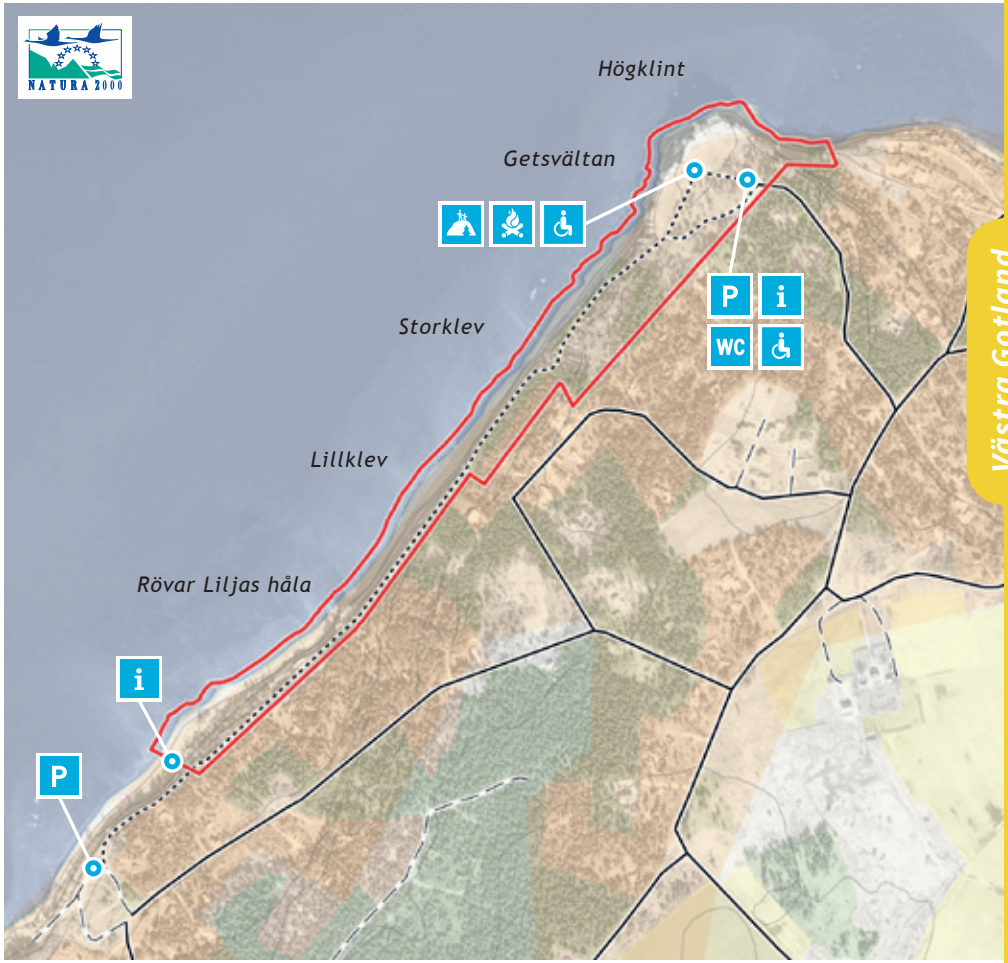

Starka undervattensströmmar kan bildas vid pallkanter.

Besökstips

Högklint kan med fördel besökas året om. Klipporna och utsikten gör sig minst lika bra under vinterstormar – och då är det garanterat mindre folk!

Tillgänglighet och övrig info

Högklint har en stor P-plats nära utsiktsplatsen. Toalett (RWC), rastplats, grill och utsiktsplats är anpassade för rörelsehindrade. En väl upptrampad stig leder genom hela reservatet.

Högklint ligger på cykelavstånd från Visby, 6 km söder om staden.

Ölbäck har plana och mycket artrika hällmarker.

20 Ölbäck

Hällmark och agmyr nära Visby

På cykelavstånd från Visby ligger Ölbäck naturreservat. Här finns typiska gotländska hällmarker, tallskog och en stor agmyr, men även spännande kulturhistoria.

Reservatet har fått sitt namn efter Ölbäcks världshus, som tidigare låg i området. Här stannade resande bönder för att släcka törsten och kanske fira eller beklaga sig över dagens besök i staden. Världshusets grund finns fortfarande kvar, liksom bestånd av pärlhyacinter och vita syrener.

Längs kraftledningen i den norra delen av reservatet finns en medeltida väg och ett vackert minneskors över prästen "Herr Jurgen", som sägs ha blivit dödad här 1336 – av en örn!

Ölbäcks högsta naturvärden är knutna till hällmarkerna i de centrala delarna av området. Här finns en rik och typisk flora med bland annat fältsippa, brudbröd, getväppling, liten sandlilja, axveronika, bergskrabba, tulkört och S:t Pers nycklar, samt flera ovanliga arter av mossor och lavar.

I södra delen av reservatet finns en stor agmyr där man kan se tranor och i sydost finns fin gammal tallskog.

Reservatet bildat: 2004 **Areal:** 100 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla de naturvärden och den biologiska mångfald som är knuten till områdets häll- och alvarmarker.

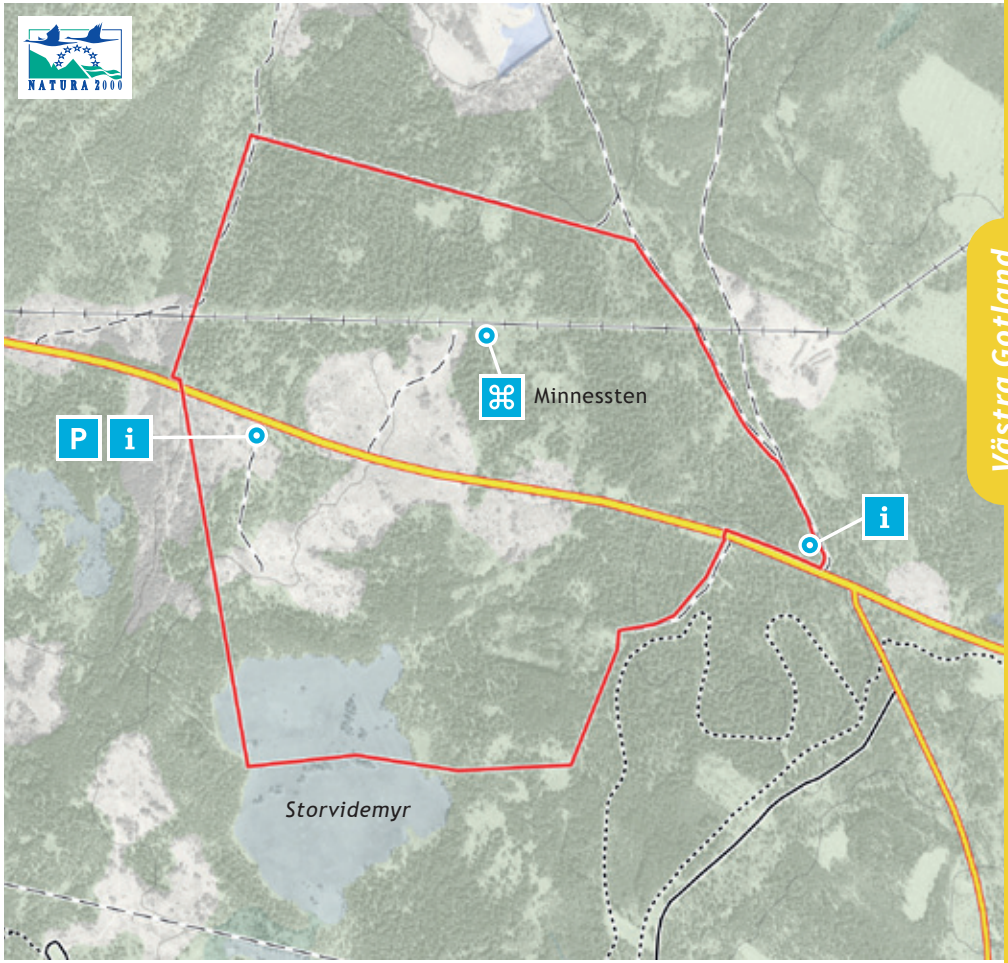

Minneskors över den örndödade prästen "Herr Jurgen".

Besökstips

Väster om P-platsen växer den ovanliga timjansnyltroten. Den saknar klorofyll och parasiterar på backtimjan. Den är lättast att hitta vid blomningen i juli.

Tillgänglighet och övrig info

Hällmarkerna i reservatet är lättillgängliga till fots.

För att komma till minneskorset går man vägen från den gamla milstolpen till kraftledningen. Minneskorset ligger sedan ca 100 meter österut.

Bete i norra delen av området.

På försommaren fylls ängets täta lövverk av fågelsång.

21 Allkvie änge

Ängsbruk på Gotland

I över 1 500 år har gotlänningarna brukat ängsmarker för att få foder åt boskap. Som en bonus har detta också skapat naturmiljöer som är både vackra och artrika.

För 300 år sedan fanns 40 000 hektar ängsmark på Gotland – idag finns 300! Många arter som från början fanns i ädellövskogar och som överlevt i ängsmarkerna är hotade, men så länge vi vårdar våra ängen kan dessa leva vidare.

Den traditionella ängshävden börjar med fagning på våren, när vitsippan – som på Gotland kallas fagningsblomme – går i blom. Under fagningen rensas marken från löv och nedfallna grenar, som samlas och bränns. Därefter får ängen inte beträdas av varken människor eller djur förrän höskallran går i frö och visar att det är dags för slåtter. Under slåttern slår man hö och skördar blad från träden för att använda till vinterfoder. En kort period av sensommaren betar djuren ängarna och under vintern röjs träd och buskar.

Delar av Allkvie änge hävdas på traditionellt vis. I änget finns gott om fåglar och blommor, men också ett ovanligt stort antal hotade lavar och svampar.

Reservatet bildat: 1980 **Areal:** 18 hektar **Syfte:** Att vårda och bevara ett område med hävdad ängsmark, naturbetesmark och lövskog, samt ett stort antal rödlistade lav- och svamparter.

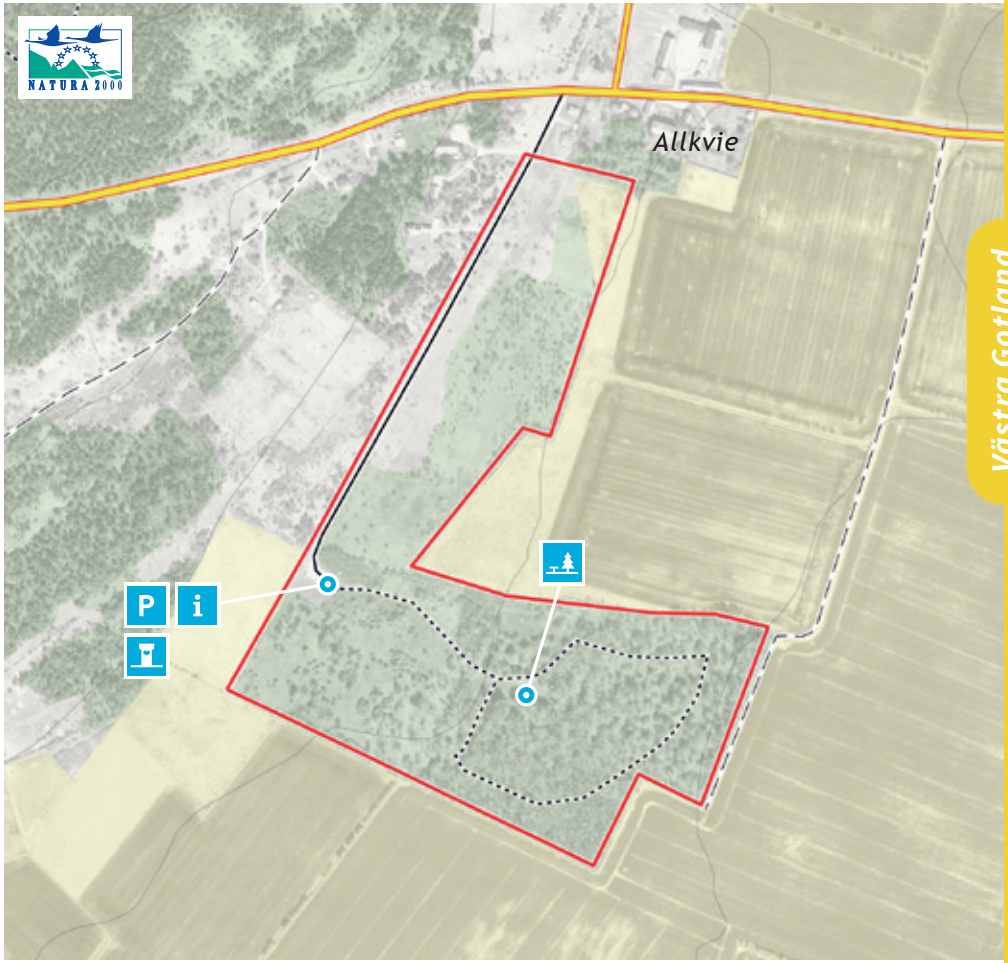

Höskallra växer i många gotländska ängsmarker.

Besökstips

Genom änget går en naturstig på 1,6 km. Till stigen finns en handledning som ger bra information om ängets olika arter och natur, samt dess kulturhistoria.

Tillgänglighet och övrig info

Änget ligger nära Visby (ca 8 km) och med bil eller cykel går det snabbt och lätt att ta sig till reservatets parkeringsplats.

Rör dig försiktigt i änget under försommaren, för att inte trampa ner växterna innan slottern.

Bete i delar av reservatet.

Solbelysta tallar och sandblottor lockar ovanliga insekter.

22 Smågårde naturskog

En annorlunda gotlandsskog

Bara ett stenkast från Tofta strand ligger en oväntad och fin naturskog. Här kan du krama hundraåriga granar, vandra längs en slingrande bäckravin och leta efter myrlejon.

Gotlands kalkberg påverkar naturen på nästan hela ön. På några få ställen finns dock tjocka sandlager som förts hit av inlandsisen och som bildar helt andra naturmiljöer. Dessa hittar man bland annat i Ullahau (s. 18), Lundar (s. 86) och Smågårde naturskog.

I väster gränsar Smågårde naturskog till Tofta strand. Det mjukt kuperade landskapet består av sanddyner och glest växande tallar. Träden ger vindskydd men släpper ner mycket sol, vilket gynnar insekter som myrlejon och olika sorters steklar.

Genom reservatet slingrar sig en liten å ner mot stranden. På sina ställen har den grävt djupa fåror i sandmarken och skapar spännande raviner. I de inre delarna av reservatet växer en granskog som stått nästintill orörd i 75 år. Här har en naturskog börjat utvecklas och man hittar träd i alla åldrar – från små plantor till fallna jättar. Detta ger goda förutsättningar för en artrik miljö.

Reservatet bildat: 2003 **Areal:** 6,3 hektar **Syfte:** Att skydda ett område med förhållandevis gammal och orörd barrskog med rik förekomst av död ved.

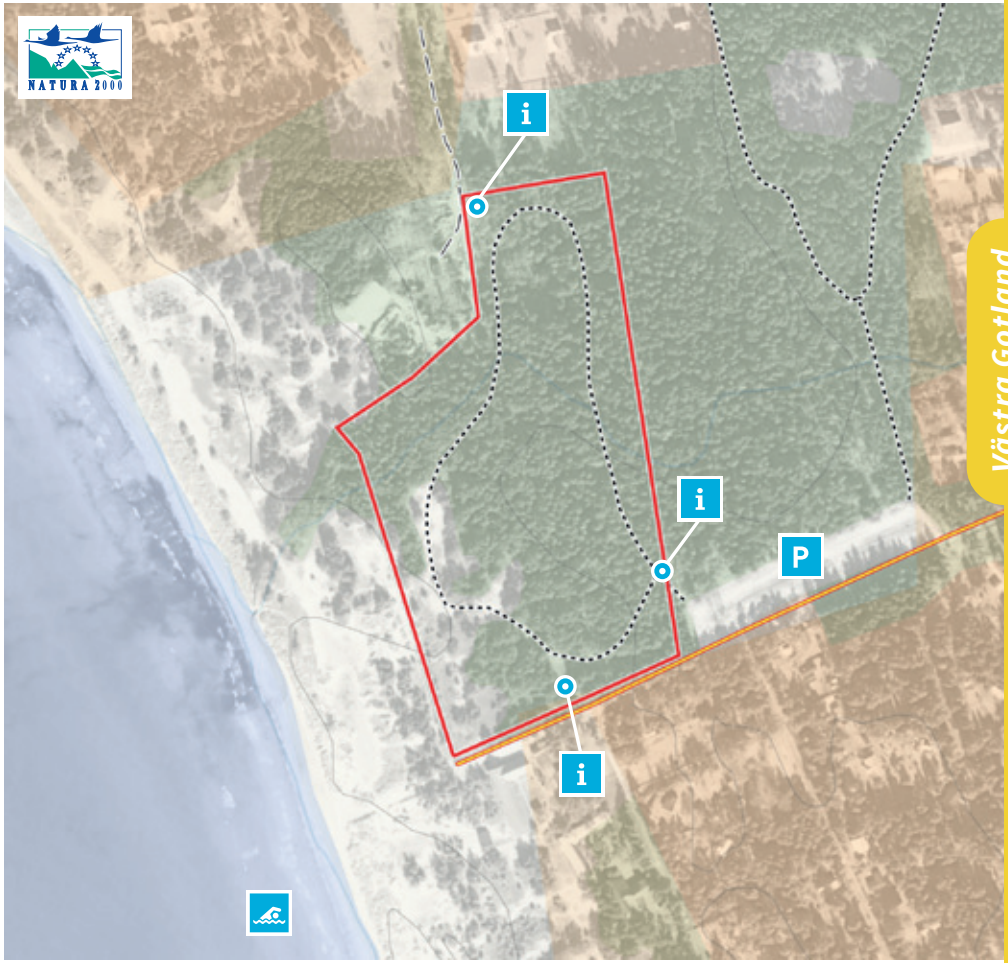

Den ovanliga gräshoppsstekeln finns i området.

Besökstips

Ta dig runt i hela reservatet! De olika naturmiljöerna bjuder på helt olika upplevelser som du inte vill missa, och området är inte särskilt stort.

Tillgänglighet och övrig info

Reservatet är relativt kuperat med smala slingrande stigar och sandområden.

En naturstig går genom reservatet. Anslut vid någon av ingångarna eller vid stranden.

En stor P-plats finns precis öster om reservatet.

Norrbys vattenkvarn – Gotlands äldsta, och fortfarande i bruk!

23 Norrbys i Väte

Kultur och natur för familjeutflykter

På Norrbys kan du uppleva Gotlands landsbygd som den såg ut i början av 1900-talet. Med tama djur, café, guidturer och mycket mer är detta ett fint besöksmål för hela familjen!

Innan moderniseringen av jordbruket tog verklig fart, efter andra världskriget, såg livet på landet helt annorlunda ut mot idag. På de flesta gårdar bedrev man småskaligt jord- och skogsbruk, och hade djur till mat och nytta för hushållet. Även om man sålde varor när man kunde, så försökte man framförallt vara självhushållande.

Det varierade lantbruket gav också ett kulturlandskap med många olika naturtyper och stor biologisk mångfald.

På Norrbys har tiden stått stilla sedan 1940-talet, vilket ger en unik möjlighet att blicka in i det liv som dina mor- och farföräldrar, eller deras föräldrar, levde. Här finns interiörer, gårdsbild och kulturlandskap bevarat. Detta har gjort att gården avsatts som kulturreservat – Gotlands hittills enda!

Bredvid Norrbys ligger Bäcks naturreservat, som utgörs av en gammal barrblandskog, formad av småskaligt skogsbruk och med höga naturvärden.

Norrbys i Väte – Bildat: 2002 **Areal:** 30 hektar **Syfte:** Att bevara en gotländsk gårdsmiljö med kulturlandskap, tidstypisk för 1900-talets första del. **Bäcks – Bildat:** 2012 **Areal:** 24 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla områdets gamla barrblandskog samt dess arter och friluftsliv.

Inredningen har inte ändrats sedan 1940-talet.

Besökstips

På Norrbys finns en natur- och kulturstig och ett klonarkiv för lokala äppelsorter.

I Bäcks finns 200-åriga träd och fina svamp- och bärmarker, missa inte det!

Tillgänglighet och övrig info

Norrbys museigård drivs av Gotlands museum och är öppen sommartid. Då finns café, guidade turer, toalett (RWC) m.m. För info och program, se: gotlandsmuseum.se/norrbys

Betande djur går tidvis i både Norrbys och Bäcks.

Betesmark och ängsmark sida vid sida.

24 Klosteränge

De stora ekarnas änge

I Klosteränge växer ett av Gotlands största och viktigaste bestånd av ekar. Här ges livsrum för växter och djur – och andrum för människor.

Ekens fårade bark, den knotiga trädkroppen och den vida kronan ger intryck av evig styrka och visdom. Det är lätt att känna vördnad när man vandrar mellan träden eller lägger händerna mot stammen och tittar upp i det gröna lövverket. Men när en insekt plötsligt klättrar över handen påminns man om nuet – om trädets myllrande liv. Ekar skapar livsrum för fler än 1 500 olika arter, vilket är mer än något annat träd eller organism i Sverige. Lavar, mossor, svampar, insekter, fåglar och fladdermöss hittar alla sina livsmiljöer i de stora träden. Ekarna har mycket stor betydelse för skogens artrikedom, både under och efter sina långa liv.

I gamla tider brukades Klosteränge som ängsmark av cisterciensermunkarna i Roma kloster. Numer består området mest av igenväxande lövskog, men för att bevara och tillgängliggöra den värdefulla naturen görs återkommande röjningar. Vid P-platsen har idag en vacker ängsmiljö åter öppnats upp.

Reservatet bildat: 2006 (Naturvårdsområde 1985) **Areal:** 29 hektar **Syfte:** Att bevara, samt göra det möjligt att uppleva, de biologiska värden som är knutna till områdets gamla ekar.

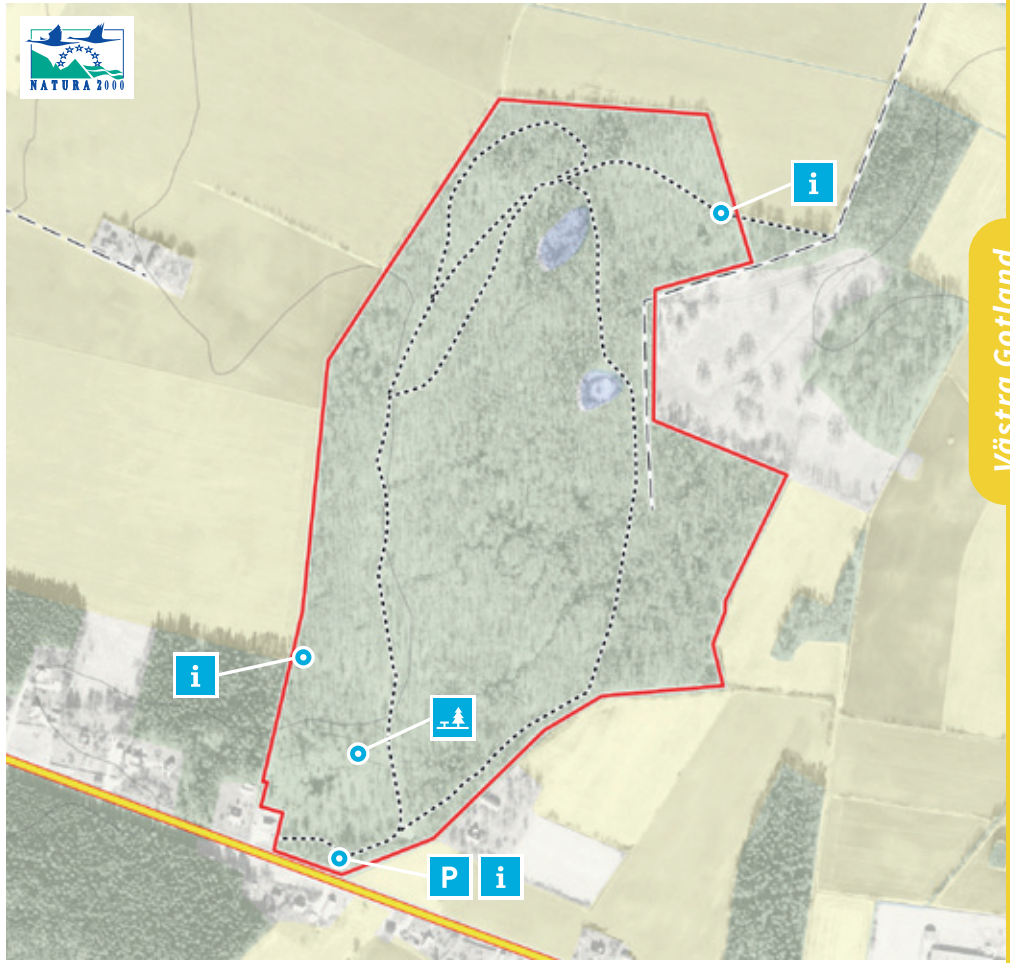

Skogsduvan häckar gärna i ihåliga gamla ekar.

Besökstips

Reservatet är fint att besöka året runt. På våren finns en hel del blommor, på sommaren härlig grönska och på hösten skiftar skogens lövverk i vackra färger.

Tillgänglighet och övrig info

I direkt anslutning till P-platsen ligger en öppen ängsmark.

Längst in på P-platsen finns en stätta. Klättra över denna och följ stigen så kommer du runt en stor del av reservatet.

Betande får finns i reservatet under vår och sommar.

Är det en svan? –Nej, en ägretthäger!

25 Storsund

En fågelsjö utöver det vanliga

Storsund är en fågelsjö som passar både amatörer och proffs. Med sina vackra ägretthägrar, trumpetande tranor och majestätiska örnar blir reservatet lätt en tiopoängare!

Storsund utgör en mycket spännande fågellokal. Den grunda sjön bildar en mosaik av öppna vattenspeglar, trädbevuxna holmar och områden med vass och ag. Detta skapar utmärkta häck- och rastplatser för bland annt änder, doppingar och hägrar. Närheten till havet och den omgivande barrskogen gör också att helt andra typer av fåglar uppehåller sig runt sjön. Vad sägs till exempel om kungsörn, havsörn, skräntärna, pärluggla, nattskärra och duvhök?

Fågeltornet i sjöns sydvästra del är det självklara och förmodligen bästa valet för att uppleva områdets fåglar. Kvällningen är mycket vacker från tornet och stannar du till natten kan du höra många nattaktiva fåglar.

Storsund är dock inte bara fåglar. I reservatets södra del finns en bäck och ett källmyrsområde som bidrar med stor örtrikedom. I reservatet finns runt femton olika arter av orkidéer!

Reservatet bildat: 1974 **Areal:** 76 hektar land, 42 hektar vatten **Syfte:** Att för framtiden bevara en gotländsk sjö med vidsträckta agfält, värdefull flora, och ett rikt fågelliv.

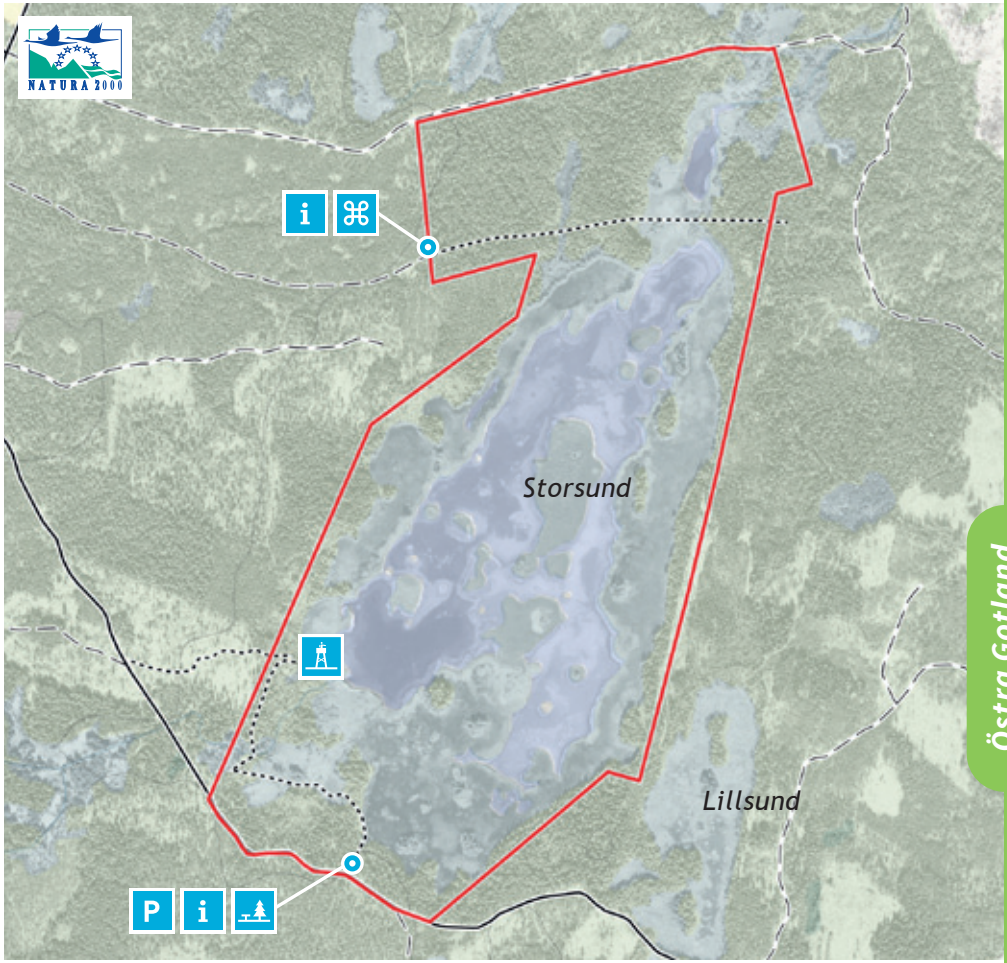

Varje fågeltorn med självaktning har en välanvänd gästbok!

Besökstips

Kolla in fågeltornets gästbok! Det är kul att veta vad andra sett och det hjälper dig att hitta fler arter! Skriv också gärna ner vad du själv sett eller hört vid ditt besök.

Tillgänglighet och övrig info

Från P-platsen går en stig med en fin spång fram till fågeltornet.

Utanför stig och spång är skogen delvis mycket tät och marken blöt. Ta med stövlar om du vill undersöka floran och en tubkikare om du vill spana på fåglar från tornet.

Torsburgen omges av 10-25 meter höga stup åt tre håll.

26 Torsburgen

Vikingarnas största borg

Torsburgen bär spår av både ishav och bränder, vikingar och vetenskapsmän. Ett besök här blir lätt en spännande vandring i historien.

När Gotland steg ur Baltiska issjön för 11 000 år sedan var Torsburgen bland det första som stack upp. Vågor och is skapade en platå, dubbelt så stor som Visby innerstad och med branta stup åt väster, öster och norr. Under järnålder och vikingatid byggdes en hög mur mot söder. Burgen blev en ointaglig borg, gutarnas skydd i orostider och nordens största förhistoriska försvarsanläggning. Med hjälp av spejare och vårdkasar höll man kontakt med fornborgarna på Herrgårdsklint och Grogarnsberget.

När Carl von Linné blickade ut från burgen 1741 hade landskapet förändrats och han kunde räkna till 30 kyrktorn! Om du vågar klättra upp i det gamla flygtornet vid Tjängvide luke kan du räkna hur många du ser idag.

1992 härjades Torsburgen av en stor skogsbrand som förändrat naturen för lång tid framöver. Detta har givit ovanliga och ibland hotade insekter, växter och svampar en viktig livsmiljö.

Reservatet bildat: 1994 **Areal:** 161 hektar **Syfte:** Att bevara ett större brandpåverkat skogsområde för att gynna brandberoende växter och djur samt följa områdets utveckling.

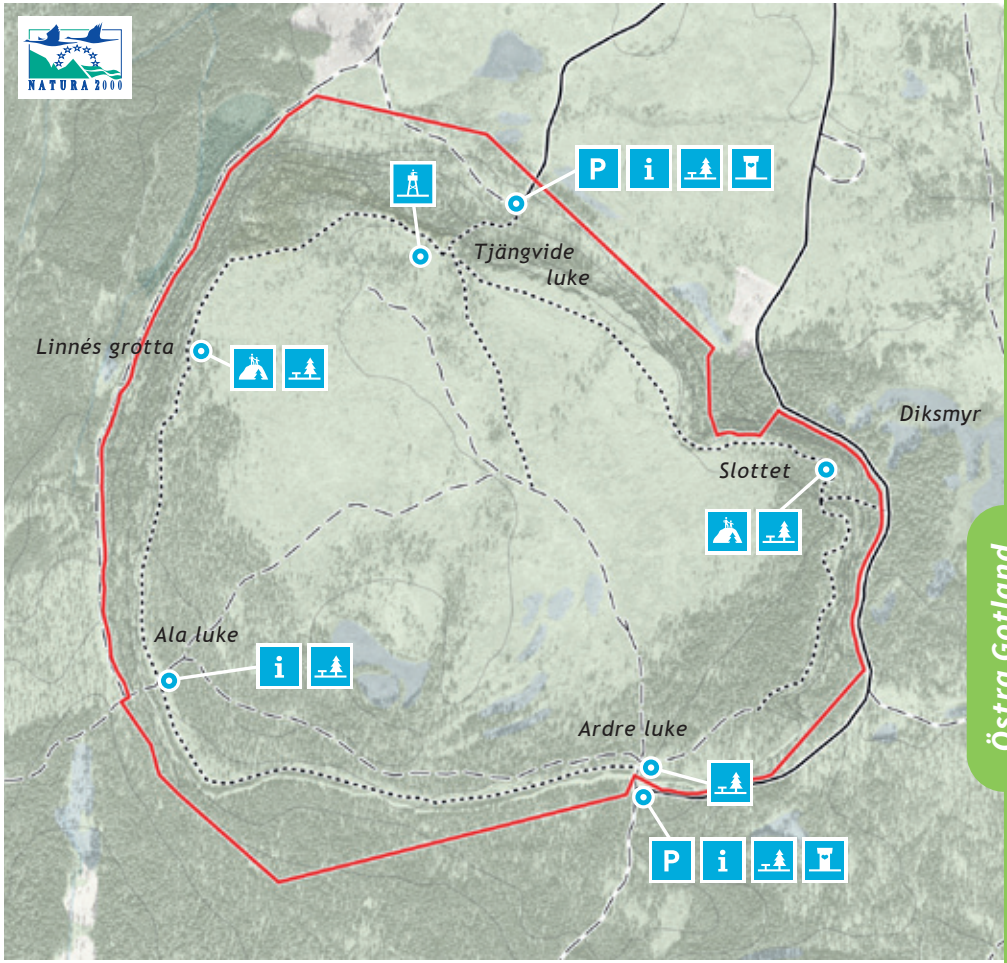

Kungsmynta – "vild oregano" – växer rikligt i området.

Besökstips

Från Slottet i öster har man en mycket fin utsikt över Diksmyr och naturreservatet Herrgårdsklint, som ligger i direkt anslutning till Torsburgen.

Tillgänglighet och övrig info

Stigen som går runt burgen är ca 4 km och erbjuder en fin promenad. Stigen är välskyltad och har flera rastplatser med bänkar och bord.

Från Ardre luke kan man ta sig med barnvagn till Ala luke och Tjängvide luke.

Mattsarveklint ger en storslagen vy åt nordväst.

27 Östergarnsberget

Inlandsklint med många sidor

Östergarnsberget är ett stort och varierat naturreservat. Klippbranter, karsthällar, myrmark och skog bildar ett artrikt landskap med många valmöjligheter för besökaren.

Det tar tid att vandra runt och upptäcka allt som finns i Östergarnsbergets naturreservat. Å andra sidan behöver man inte trängas eller hoppa i bilen för att komma till nästa plats – här ligger flera av Gotlands karakteristiska naturmiljöer sida vid sida.

Östergarnsberget höjer sig drygt 15 meter över det omgivande landskapet och har branta klintkanter i öster, väster och norr. På flera ställen finns grottor och i rasbranterna växer ovanliga ormbunkar.

Bergets platå domineras av alvarmark med karsthällar (frilagda hällar med sprickor och hål) och gles hällmarkstallskog. Här hittar man bland annat apollofjäril och nattskärra. Mitt på platån ligger en stor myr där man förr tog ag till taktäckning. I kanten av myren växer bland annat ängsnycklar, majviva och ängsull. På bergets mjuka sydsluttning är skogen tätvuxen och nedanför berget finns en rik källmyr.

Reservatet bildat: 2005 **Areal:** 193 hektar **Syfte:** Att bevara områdets skogar, alvarmarker, våtmarker och klippbranter, samt skyddsvärda arter som t.ex. hjorttunga, berguv och apollofjäril.

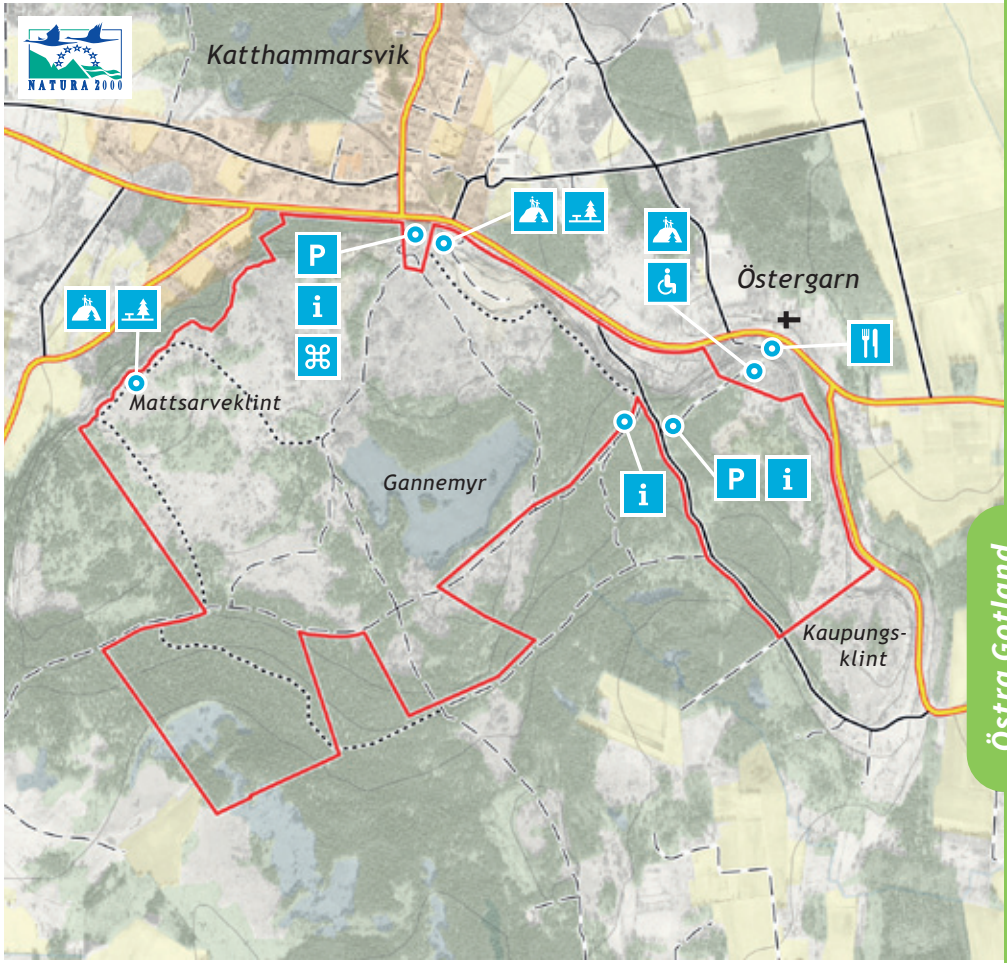

Genom reservatet går två olika natur- och kulturstigar.

Besökstips

En naturslinga på ca 6 km går runt stora delar av reservatet och tar dig genom många olika miljöer.

Vid norra P-platsen kan man titta in i en fin gammal kalkugn.

Tillgänglighet och övrig info

Östergarnsberget är relativt lättilgängligt till fots.

Från reservatets östra P-plats går en rullstolsanpassad stig upp till utsiktsplatsen ovanför Östergarns skola och kyrka.

Betande djur förekommer i delar av reservatet.

I busklandskapet nedanför klinten häckar höksångare.

28 Grogarnsberget

Utposten i öster

Grogarnsberget reser sig ur klippiga rasbranter och vindpinad tallskog. En sydländsk grusväg slingrar fram längs stranden och solglittret gör Östergarnsholm till en smal svart silhuett i fjärran.

Grogarnsberget utgör ett storslaget avbrott i de flacka kustlandskap som sträcker sig längs östra Gotland. Berget når knappt mer än 30 meter över havet, men det räcker för en milsvid utsikt. Här har både vikingar och svenska militärer spanat österut i jakt på fientliga skepp.

På bergets yttre spets, Grogarnshuvud, finns en gammal bunker du kan titta in i och runt den ligger murrester från en vikingatida fornborg. En till mur, tio meter bred och 450 meter lång, går tvärs över berget längre söderut. Murarna var förmodligen klädda med träpalissader och gav ett gott försvar under vikingatid och tidig medeltid.

Naturen på berget består av alvarmarker, gles tallskog och mindre fuktområden. På sommaren häckar stenskvättan och på vintern patrullerar havsörnen. Apollofjäril, tulkört och olika fetknoppar är karaktärsarter.

Reservatet bildat: 2007 **Areal:** 253 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla områdets natur- och kulturmiljövärden och biologiska mångfald knuten till det varierande kulturlandskapet.

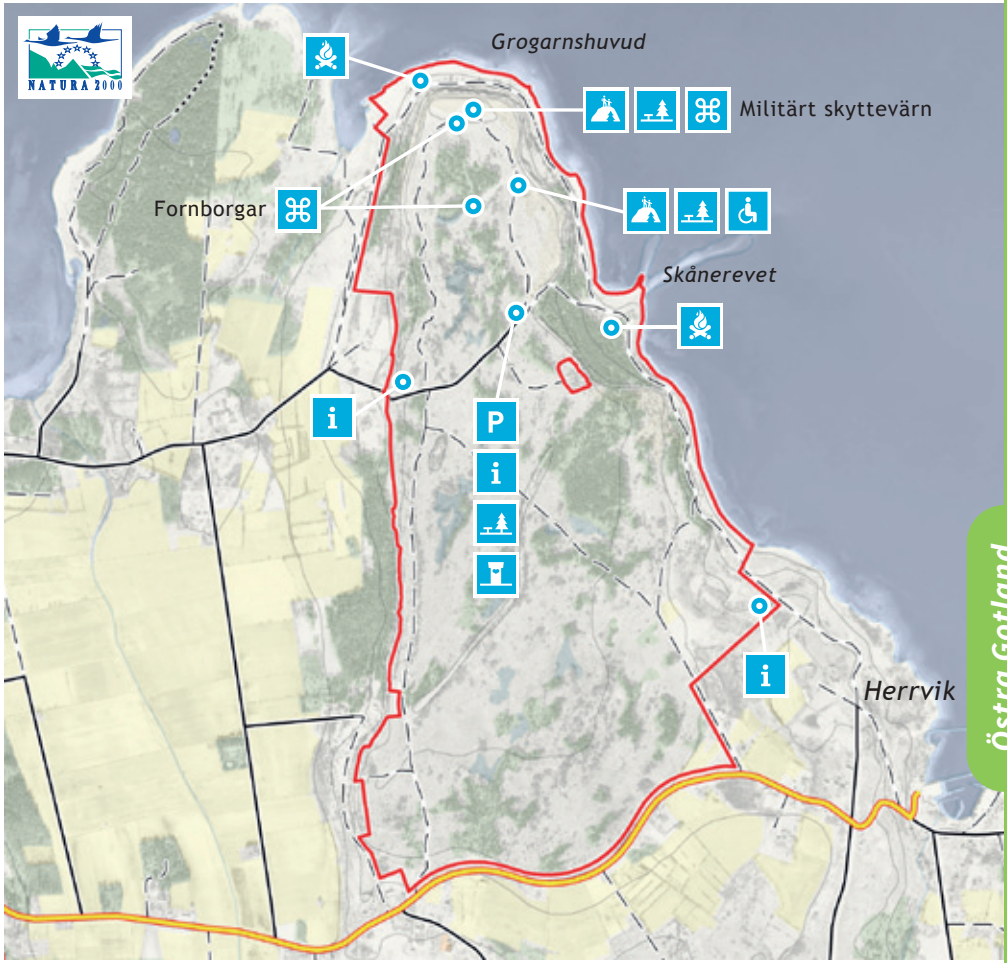

Grogarnsberget är ett utflyktsmål för hela familjen.

Besökstips

Det är fint att cykla eller gå längs grusvägen runt berget.

Alvarets tunna jordtäcke är mycket känsligt för slitage så kör aldrig med bil utanför vägen!

Tillgänglighet och övrig info

Den västra vägen till reservatets P-plats är bäst, kör genom Katthammarsvik och följ skyltarna.

Från P-platsen leder en hårdgjord gångväg norrut till en rastplats med fin utsikt.

Hela reservatet betas. Det finns gott om stättor och grindar.

Fin strandvandring mellan fiskelägena Grynge och Sjaustre.

29 Danbo

von Rosen och Gryngviks historia

Danbo är ett litet men rikt reservat. Här finns gammal skog, karg sandgräshed, raukar och fina stränder, men även spännande historia som ger perspektiv på naturvård.

Naturskyddet i Danbo inleddes när greve Eric von Rosen köpte mark här 1921. Eric hade deltagit i etnografiska expeditioner till Centralafrika och Sydamerika i början av 1900-talet och gillade det enkla lägerlivet och den vilda naturen. På von Rosens mark i Danbo tilläts inte skogsbruk eller betesdjur, och med utsikt över Gryngvik upprättade Eric sitt eget tältläger där familjen tillbringade somrarna. Under 1930-talet blev Erik von Rosen en av Sveriges viktigaste kontakter till Nazityskland och det sägs att Hermann Göring, som var en personlig vän, besökt Danbo och strandboden i mitten av reservatet. Boden är idag renoverad och öppen som raststuga året runt.

Efter snart hundra år utan skogsbruk har Danbo idag en naturskog med höga biologiska värden. Sandgräsheden i reservatets norra del är också en viktig livsmiljö för bland annat myrlejon och olika steklar.

Reservatet bildat: 1965 (Naturminne 1957) **Areal:** 56 hektar **Syfte:** Att bevara höga naturvärden i naturskog och på sandgräshed, samt skydda den hotade gotlandsranunkelns växtplats.

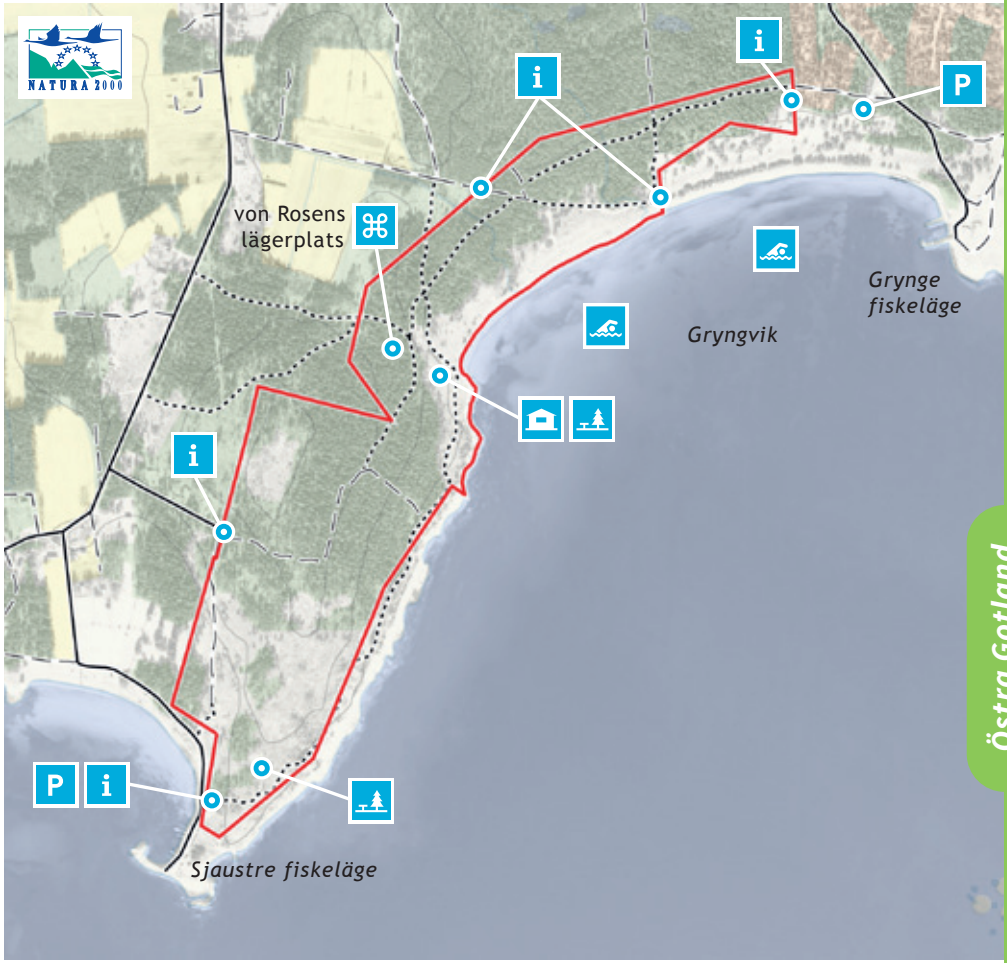

Strandboden som Hermann Göring sägs ha besökt.

Besökstips

Besök gärna den lilla strandboden och von Rosens lägerplats i skogen ovanför. I boden finns spännande information om familjen von Rosens liv i Danbo.

Tillgänglighet och övrig info

Du når Danbo från fiskelägena Sjaustru, i söder, eller Grynge, i norr. I norr finns en badstrand och innanför denna en sandgräshed och skogsklädda sanddyner. I söder finns naturskog, alvarmark och en stenig kust. Strandboden ligger i mitten.

Mullvalds fina strandskog ligger på vägen till badet.

30 Mullvalds strandskog

Sandig skog och strand i förening

Den strandnära naturskogen vid Mullvalds är en av Gotlands mest värdefulla. Här finns artrika och fina naturmiljöer och en underbar badstrand för varma sommardagar.

Mullvalds strandskog liknar på många sätt Smågårde naturskog (s. 48), men här har naturen utvecklats fritt under betydligt längre tid. I skogen finns tallar på upp till 500 år och gott om döda och nedfallna träd. Dessa skapar så kallad "död ved", vilket lockar till sig ovanliga svampar och insekter, som till exempel smedbocken, som kan bli upp till 60 milimeter lång och är en av Sveriges största skalbaggar.

I övergången mellan skog och strand ligger trädbevuxna sanddyner och sandgräshedar – både vackra och värdefulla naturmiljöer. Bland många ovanliga arter har man hittat baltisk stilettfluga, som idag inte finns på någon annan känd plats i hela världen!

I norra delen av reservatet ligger "Kungens sal", en samling raukar mitt inne i skogen. På rakuarna växer ovanliga mossor och lavar, och den täta skogen ger en fin atmosfär – här är det trollens kung som håller hov!

Reservatet bildat: 2013 (f.d. kyrkoreservat) **Areal:** 45 hektar land, 19 hektar vatten **Syfte:** Att bevara värdefulla livsmiljöer i naturskogsartad blandbarrskog, sandtallskog och sanddyner.

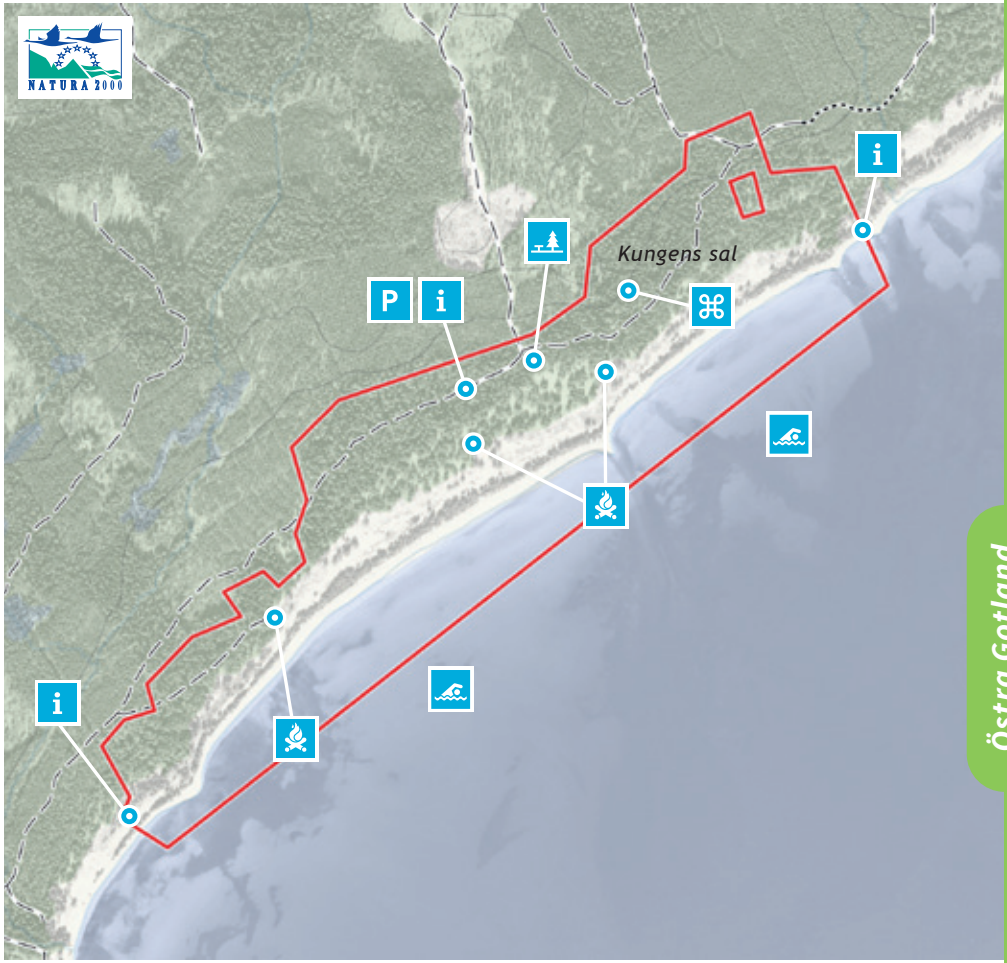

Hit är det nog inget problem att få med barnen...

Besökstips

Gör en strandvandring och kombinera besöket i Mullvalds strandskog med besök i Folhammar (1 km söderut, s. 66) eller Danbo (2 km norrut, s. 62).

Tillgänglighet och övrig info

Reservatet har en ganska stor P-plats men det kan ändå bli trångt under sommartid. För att ta dig hit behöver du köra ca 2 km på en gropig skogsväg.

Reservatet är förhållandevis litet och det går lätt och snabbt att ta sig runt till fots.

Folhammars raukfält ligger mycket fint.

31 Folhammar

Ett raukfält för alla

Till Folhammar kan man komma med både barnvagn och rullstol. En hårdgjord stig och anpassade grillplatser gör att alla kan uppleva raukarna på nära håll.

Folhammar har ett av Gotlands vackraste raukfält, tydligt avgränsat av skog, stenstränder och hav. Den goda tillgängligheten och grillplatserna nyttjas av många och har gjort området till ett populärt utflyktsmål för hela familjen.

I raukarna kan man hitta sjölilje-stjälkar och stromatoporoider – fossil som påminner om berggrundens historia. Liksom Öland och de estniska öarna Ösel och Dagö har Gotland en kalkberggrund som byggdes upp av döda växter, djur och sediment i ett tropiskt hav för över 400 miljoner år sedan. Raukarna formas när de står i vattenbrynet, som vid Folhammar eller Digerhuvud (s. 16). På grund av landhöjning hittar man idag raukar långt från strandkanten, som vid Lergravsviken (s. 24), och Lundar (s. 86).

Missa inte det vackra beståndet av martorn (fridlyst) som växer på stranden 200 meter sydväst om P-platsen.

Reservatet bildat: 1974 **Areal:** 17 hektar land, 58 hektar vatten **Syfte:** Att raukar och berggrund skyddas samtidigt som området skall hållas attraktivt och lättillgängligt för allmänheten.

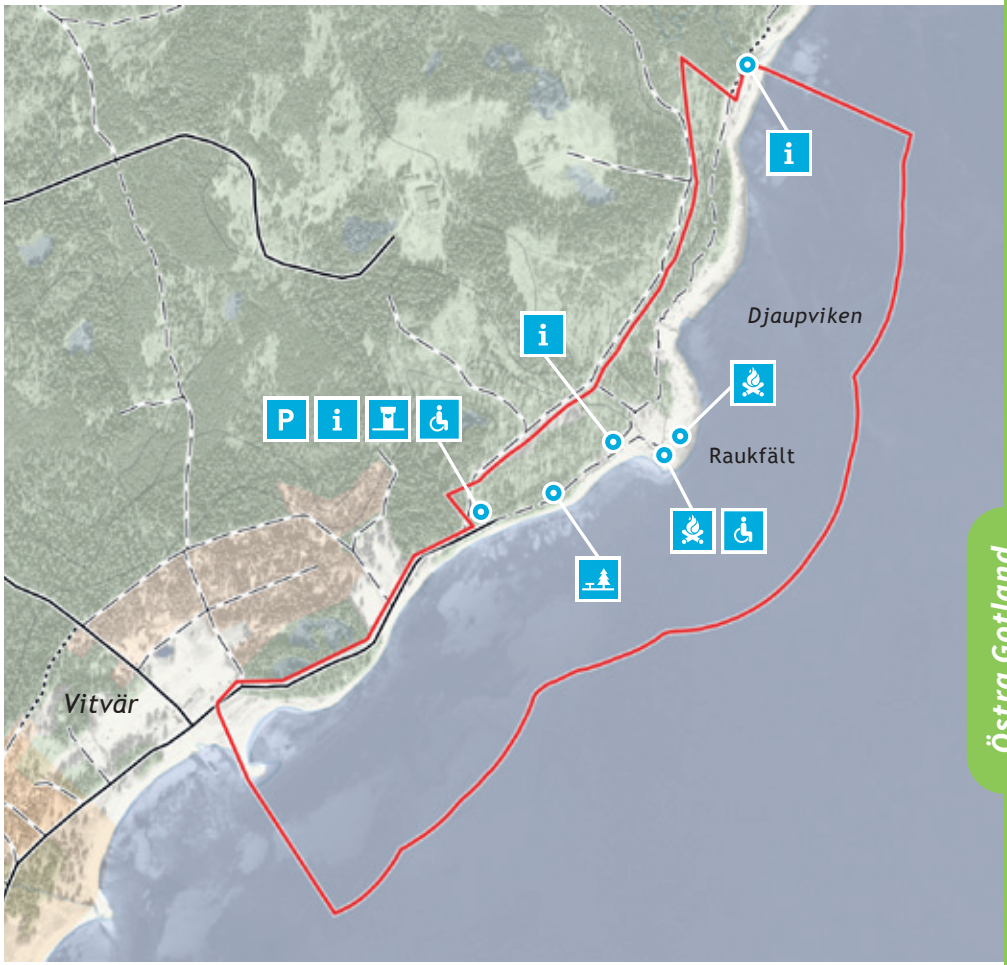

Raukar vid Folhammar.

Besökstips

Folhammar är ett perfekt matstopp efter några timmar i bilen. Låt barnen leka bland raukarna medan du själv tänder grillen och njuter av utsikten.

Tillgänglighet och övrig info

Vid P-platsen finns handikapptoalett (RTC). En hårdgjord stig leder till en grillplats mitt i raukfältet, 350 meter framåt.
En av områdets tre grillplatser är anpassad för rullstolsburna. Det finns bänkar och bänkbord. Ta med egen ved eller grillkol.

Besökare har möjlighet att övernatta i Stora Karlsös fyr.

32 Stora Karlsö

Fågelberg, grottor och orkidéer

Stora Karlsö är en kronjuvel bland Gotlands besöksmål. Här finns både natur och kultur i världsklass, hjälpsamma guider, och möjlighet att bo i en fyr!

Redan 1880 insåg man värdet av att bevara "Carlsö naturliv" åt "kommande släkten", och "Karlsöklubben" bildades. Bolaget har sedan dess gjort stora insatser för naturskyddet, men också för att hålla ön öppen och tillgänglig för allmänheten. Utöver guidade vandringar och museum finns här restaurang och boende, bland annat i fyren!

Stora Karlsö har en varierande natur, men domineras av en högplattå med branta klippor och ett betespräglat alvarlandskap. Detta ger förutsättningar för en rik flora med stora mängder orkidéer och fågelberg med tiotusentals sillgrisslor och tordmular.

Kulturhistorien ger också många spännande uppslag. I grottan Stora Förvar har man hittat Gotlands äldsta människoben, 9 500 år! Därefter följer gravar från brons- och järnålder, vikingatida smycken, medeltida stenbrott, sjörövare, fiskare, fyrliv och militärer. Här finns något för alla!

Reservatet bildat: 1970 (Privat skydd 1880) **Areal:** 246 hektar land, 934 hektar vatten **Syfte:** Att skydda och vårda öns geologiska formationer och särpräglade och rika fauna och flora.

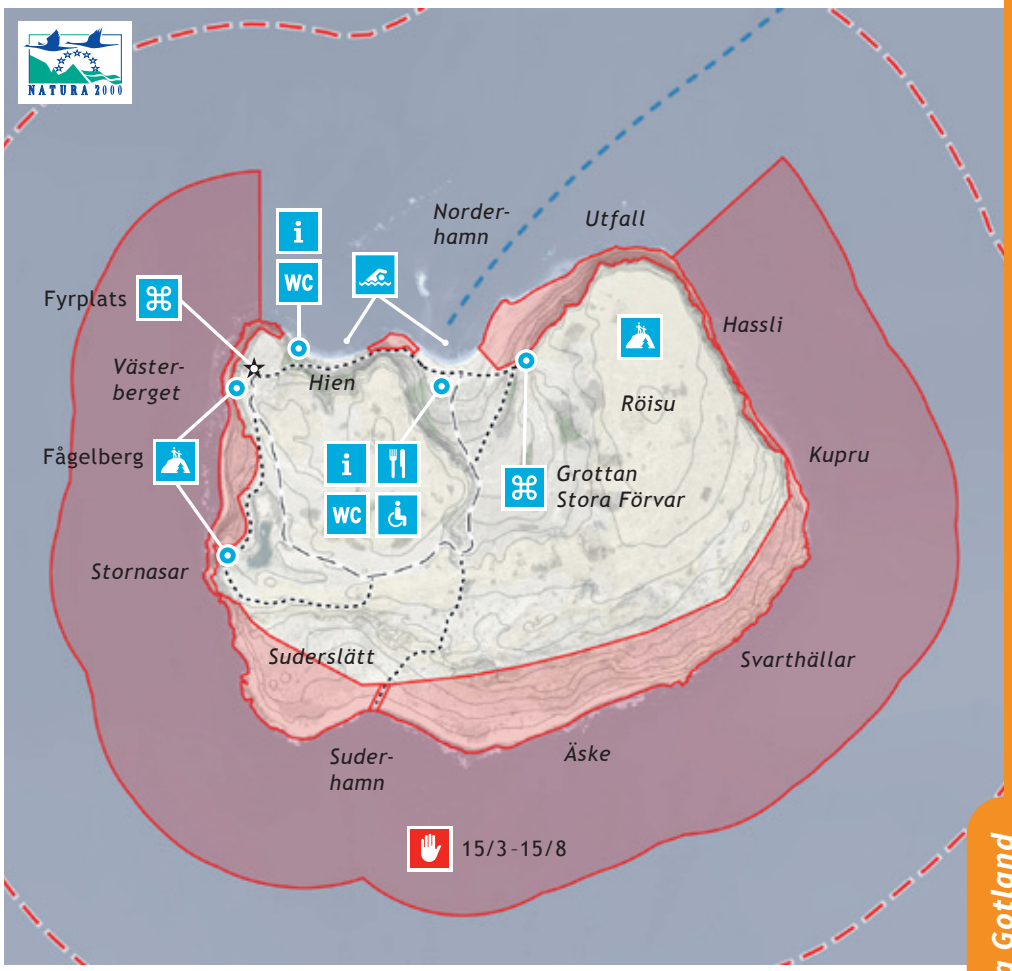

Sillgrisslor och tordmular finns i tusental.

Besökstips

Övernatta om du kan, det ger tid och möjlighet att uppleva ön i sin helhet.

Det går även bra att besöka och övernatta på Lilla Karlsö. Info på www.storakarlso.se

Tillgänglighet och övrig info

Båtturer går från Klintehamn.

Begränsad rörlighet på ön dagtid samt i skyddsområden.

Rullstol och barnvagn har begränsad framkomlighet, men personalen kan ofta hjälpa till med transporter till t.ex. fyren.

Info på www.storakarlso.se

En slingrande å letar sig ut över Mallgård källmyr.

33 Mallgård källmyr

På safari i gotlandsrussens skog

Man kan åka till Serengeti och se på zebror, eller till Lojsta haid och se på gotlandsruss. Största skillnaden är att zebrorna är randiga, och att Mallgård källmyr ligger närmare.

Källmyrar, eller rikkärr, utgör några av Gotlands äldsta naturmiljöer. De formades kort efter att den senaste istiden hade passerat och ön åter steg ur havet. Källmyrar uppstår där kallt och kalkrikt grundvatten tränger upp till markytan, vilket kan hända där det sluttande kalkberget möter märgelsten, som i Kallgatburg (s. 32), eller gamla strandvallar, som vid Vitärtskällan (s. 10) och Mallgård källmyr.

Livsmiljön här är krävande och floran liknar den i svenska fjällen eller på tundran. I de gotländska källmyrarna hittar du bland annat axag, gräsull, kärrlilja, fjälltätört och svarthö. Ofta finns orkidéer som sumpnycklar, flugblomster och kärrknipprot.

Källmyrarna runt Lojsta liknar också savannens vattenhål. I hundratals eller tusentals år har russen samlats här för att dricka och rulla sig i leran. Djuren har därigenom motverkat igenväxning och bevarat en unik naturmiljö.

Reservatet bildat: 1985 **Areal:** 7 hektar **Syfte:** Att bevara en värdefull källmyr med genomrinnande bäck och frambrytande källflöden.

Sommartid går gotlandsruss i myrområdet.

Besökstips

Myrmarken är ofta mycket blöt och lerig, så ta med stövlar!

Gotlandsrussen kan upplevas på flera platser runt Lojsta. För info, se: www.lojstahedrussen.se

Tillgänglighet och övrig info

För att hitta till Mallgård källmyr kör du väg 141 från Klinte mot Hemse. Tag av mot Lojsta och fortsätt 4 km så når du reservatets P-plats. Fortsätt till fots 1 km på den lilla skogsvägen, så kommer du till rastplatsen i reservatets södra del.

Våtmarken väster om Sandarve kulle.

34 Sandarve kulle

Utflyktsmålet året om

Sandarve kulle lockar till strövtåg och familjeutflykter året om. Här finns betande får, trollsländor, små grottor och backar för både blåsippor och pulkaåkning!

Sandarve kulle är ett litet men varierat naturreservat. Korta avstånd och gott om stigar gör att man lätt kan anpassa sitt besök efter tid och intresse. Huvuddelen av reservatet utgörs av en kalkstenskulle som höjer sig 20-30 meter över det omgivande landskapet. Kullen har relativt branta sluttningar som blir populära pulkabackar om vintern. På västsidan finns en klintkant med mindre grottbildningar. Uppe på kullen växer gles skog och i sluttningarna växer tät och rik lundvegetation.

Markerna runt Sandarve kulle har använts och formats av människor sedan lång tid tillbaka. I öster och söder ligger gamla ängsmarker och i väster och norr moderna jordbruks- och betetsmarker. Söder om kullen finns husgrunder och andra fornlämningar som kan kopplas till ängsmarkerna.

På kullens västsida finns gott om döda träd och en fin liten våtmark som lockar till sig fåglar och insekter.

Reservatet bildat: 1984 **Areal:** 15 hektar **Syfte:** Att bevara ett vackert och varierat naturområde av betydelse för allmänhetens friluftsliv, samt säkra den framtida skötseln av området.

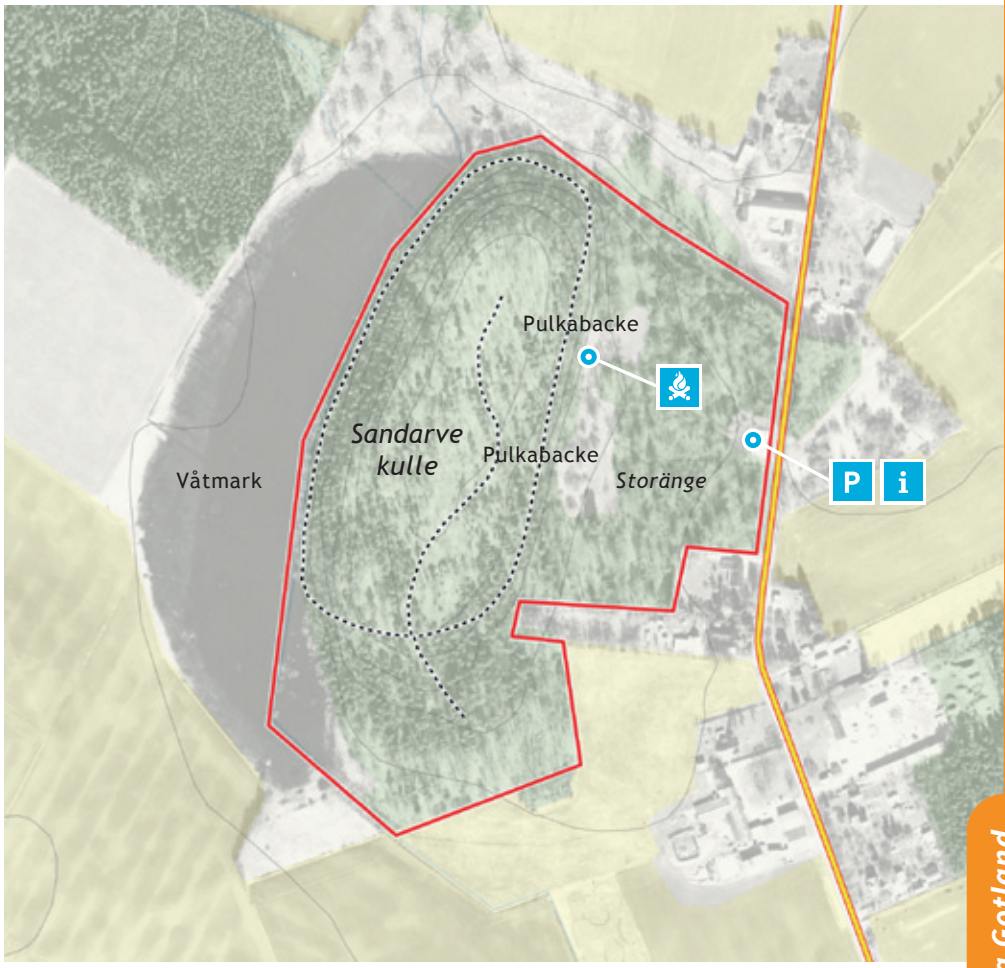

Blodröd ängstrollslända vid Sandarve kulle.

Besökstips

Missa inte våtmarken väster om kullen! På stigen är man ganska skyddad och kan komma nära fåglarna. Här finns också en hel del trollsländor och flicksländor.

Tillgänglighet och övrig info

Genom reservatets östra del går ett antal smala men lättgångna och plana stigar. Övriga stigar går genom mer eller mindre kuperad terräng. Framkomligheten till fots är relativt god.

Reservatet betas periodvis av får eller hästar.

Solsänget.

35 Bosarve lövskog

Ett artrikt kulturlandskap

Området kring Bosarve lövskog har brukats av människor ända sedan stenåldern. Här hittar du en mångfald av fåglar, blommor och historiska minnesmärken!

När de första människorna kom till Gotland, för ungefär 8 000 år sedan, var stora delar av ön täckt av lövskog. 4 000 år senare hade många skogar blivit åker och i slutet av järnåldern, för drygt 1 500 år sedan, började man omvandla de kvarvarande lövskogarna till ängs- eller betesmarker.

Ängsmarkerna skyddades från bete och vårdades noggrannt för att kunna ge vinterfoder åt djuren. Ängsbruket har varit mycket positivt för den biologiska mångfalden, och även om stora delar av Bosarve lövskog idag återgått från ängsmark till skog, finns här en stor artrikedom. I reservatet häckar bland annat mindre hackspett, stenknäck och halsbandsflugsnappare, och du kan hitta stora mängder vitsippor, blåsippor, gullvivor och skogsviol.

I området finns också ett stort antal fornlämningar, som bronsåldersrösen, åkrar från 1700-talet och lämningar av flera järnåldersgårdar i Solsänget.

Reservatet bildat: 2008 **Areal:** 61 hektar **Syfte:** Att skydda och vårda ett ädellövskogsområde med rik insekts- och fågelfauna samt lav- och svampflora knuten till gamla ädellövträd.

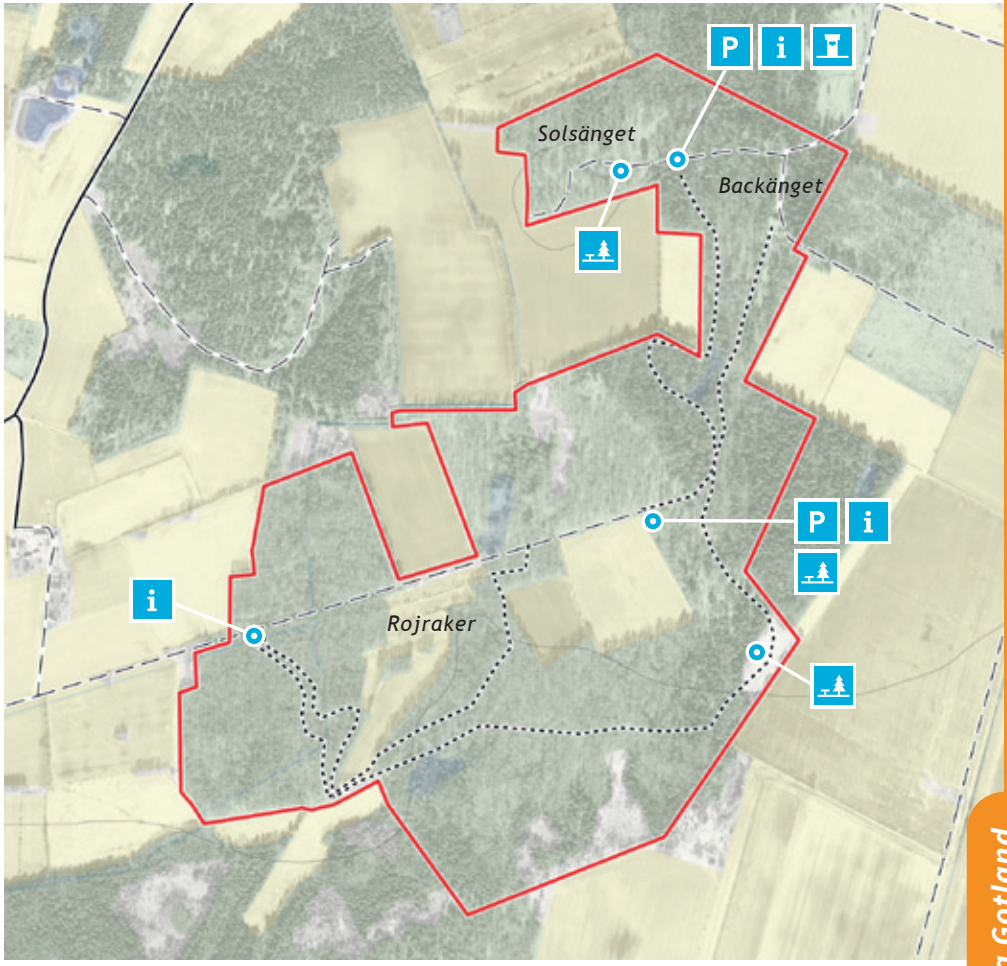

Under våren fylls skogen av vitsippor.

Besökstips

Genom reservatet går en fin vandringsled, "Solsvängen", som bjuder på både natur och kultur.

Missa inte Solsänget, som hävdas på traditionellt sätt.

Tillgänglighet och övrig info

För att ta dig till Solsänget och reservatets norra P-plats kör du mot Silte från Levide kyrka. Efter 2,5 km finns skyltning.

"Solsvängen" är lättvandrad och har bitvis spänger. Solsänget är delvis tillgängligt för rullstol.

Betesdjur i delar av reservatet.

Vid fyrplatsen kan man alltid hitta lä för vinden.

36 Närsholmen

Ikonisk fyrplats och finfin fågellokal

Närsholmens låga och vidsträckta kustlandskap är lika storslaget och säreget gotländskt som Högklints branta klippor – ett besöksmål du inte får missa!

Halvön Närsholmen består till stor del av ett flackt och betat hedlanskap med vackra strandvallar och rika strandängar. Gräsmarkerna på mitten av halvön ger ett exotiskt intryck och beskrivs ofta som "enbusk-savann".

När du besöker Närsholmen är det naturligt att börja med den ikoniska fyren på södra udden. Det är finast att närma sig fyren till fots och fordon stör upplevelsen, så ställ bilen vid den yttre P-platsen. Ta gärna med dig fika-korgen till fyrplatsen - här kan man alltid hitta lä för vinden.

Precis som Furilden (s. 26) och Ålarve (s. 78) har Närsholmen fina och fågelrika strandängar, framförallt i norr. Här häckar upp mot 45 olika fågelarter och under vår och höst passerar många flyttfåglar, stora som små. Detta gör Närsholmen till en omtyckt fågellokal.

Utöver fåglar finns en typisk rik och varierad flora, med Gotlands enda växtplats för ärtväxten fältvedel.

Reservatet bildat: 1986 **Areal:** 192 hektar land, 223 hektar vatten **Syfte:** Att skydda ett störningskänsligt område av riksintresse för bl.a. dess strandvallar och rika växt- och fågelliv.

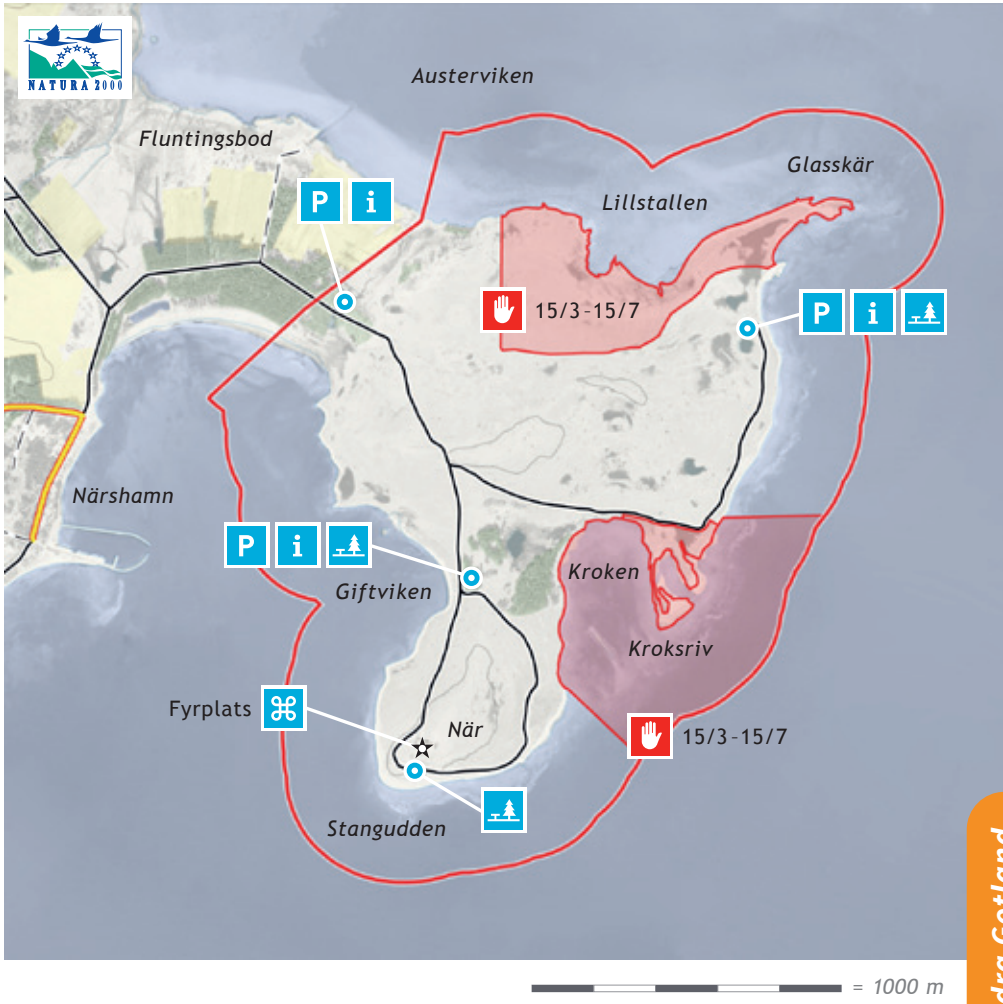

Kärrsnäppan söker gära föda i tångbankarna.

Besökstips

Markhäckande fåglar störs lätt av både människor och hundar. Var därför extra försiktig på stränder under april-juli, även utanför fågelskydds-områdena.

Tillgänglighet och övrig info

Har du inte tid eller möjlighet att gå kan du köra bil och parkera vid Närsholmens nordöstra udde. Här finns fina strandängar med rik flora och mycket fåglar.

Närsholmen betas av kor under sommaren och dessa kan vara nyfikna och närgångna.

Den vackra triften skapar rosa mattor under försommaren.

37 Ålarve

Strandängar med trift och tärna

Få reservat kan förmedla ett sådant lugn som Ålarve. Det är öppet och tillgängligt, men skyddat och kravlöst på samma gång.

Gotlands strandängar är en särpräglad naturmiljö, rik på växter och fåglar. Havet skänker näring och betesdjuren håller marken öppet. En karaktärsart, framförallt i Ålarve, är den rosa triften som ofta blommar i tiotusental under försommaren. Vanliga fåglar är strandskata, rödbena och tofsvipa, och mellan vassruggarna i viken ser man silvertärna, skärfläcka och olika änder.

Geografin i Ålarve öppnar för både kortare och längre utflykter. Från P-platsen leder en 900 meter lång hårdgjord gångväg till en rastplats med ramp och fin utsikt över reservatets yttre delar. Härifrån kan man utforska stranden i olika riktningar. Om vinden ligger på kan man vandra in i skogen eller tillbaka till den inre viken, där får ofta betar.

Även vintertid är Ålarve väl värt ett besök. Stora mängder änder och skrakar samlas då i reservatets vikar och runt de yttre skären, vilket lockar majestätiska och hungriga havsörnar.

Reservatet bildat: 1997 **Areal:** 66 hektar land, 108 hektar vatten **Syfte:** Att bevara och vårda betade strandängar och alvarmark, samt ett antal fågelrika öar och gammal tallskog.

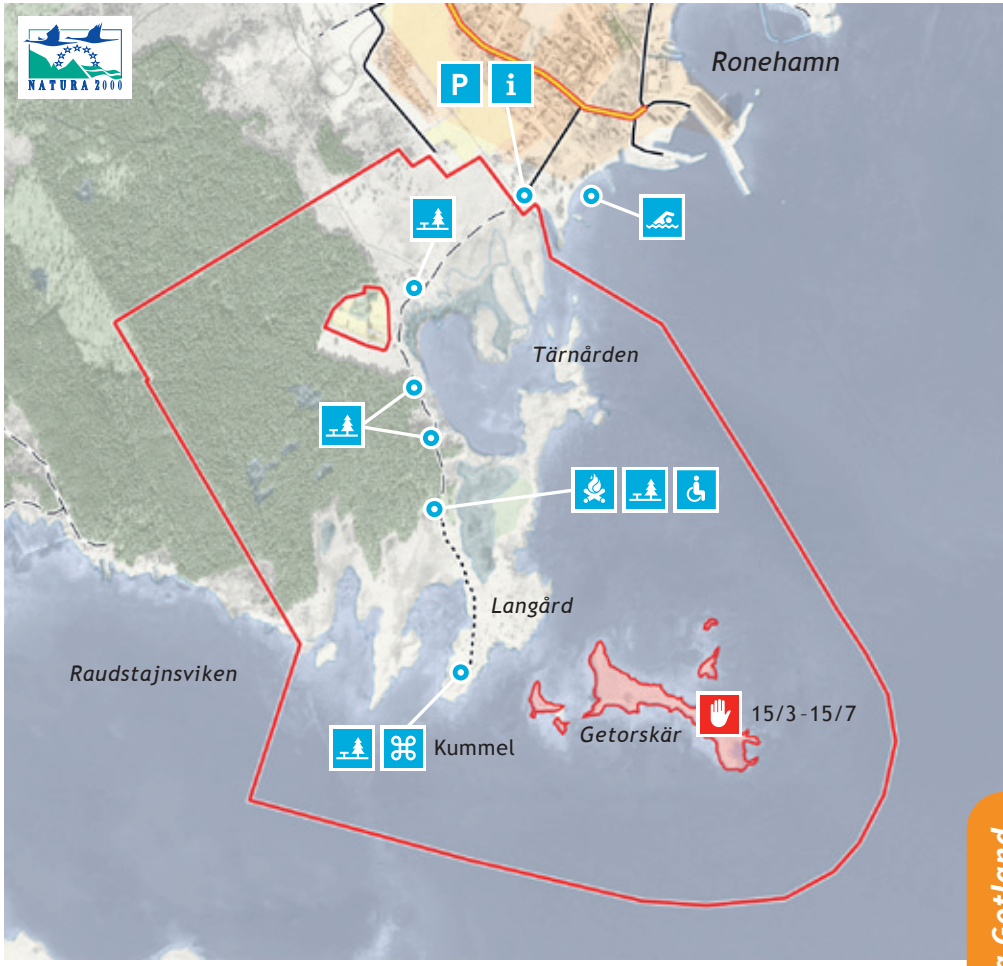

Tofsvipa.

Besökstips

Ta med kikare eller tubkikare om du vill spana fåglar! Det öppna landskapet och vattnet gör att du oftast bara ser kust- och sjöfåglar på långt håll.

Tillgänglighet och övrig info

Genom reservatet leder en hårdgjord gångväg ut till en rastplats med bänkbord och grill.

Man bör röra sig försiktigt på strandängar under försommaren. Många fåglar häckar direkt på marken och är störningskänsliga.

Betesdjur går i hela reservatet.

Fide prästänge är lättillgängligt, öppet och välskött.

38 Fide lövskog

Paradis för fladdermöss och flugsnappare

I Fide hittar du ett av öns finaste lövskogsområden. Åldriga ekar och askar skapar behaglig grönska och artrika miljöer där både fladdermöss och flugsnappare stortrivs.

Största delen av naturreservatet Fide lövskog består idag av tätvuxen ädellövskog. Det är svårt att tänka sig att hela området var öppen ängsmark för bara 150 år sedan, men om man tar sig in i skogen hittar man gott om ledtrådar. En stor del av skogens gamla ekar och askar bär spår av ängsbruk och lövtäkt (som vinterfoder till djuren), och mängder av stensträngar från gamla inhängnader visar att området varit brukat i minst 1 500 år!

När ängsbruket upphörde i slutet av 1800-talet följde 60-70 år av bete innan hela området, förutom Fide prästänge, lämnades att växa igen. På senare år har en bit betesmark åter öppnats upp och kombinationen av lövlund, skog och änge gör detta till ett paradis för fladdermöss – med hela elva arter representerade! Den vackra halsbandsflugsnapparen stortrivs också, och i över 35 år har man bedrivit världsledande fågelforskning här.

Reservatet bildat: 2014 **Areal:** 26 hektar **Syfte:** Att utveckla, skydda och vårda ett ädellövskogsområde samt ett välhävdat slåtteränge med rik flora och fauna.

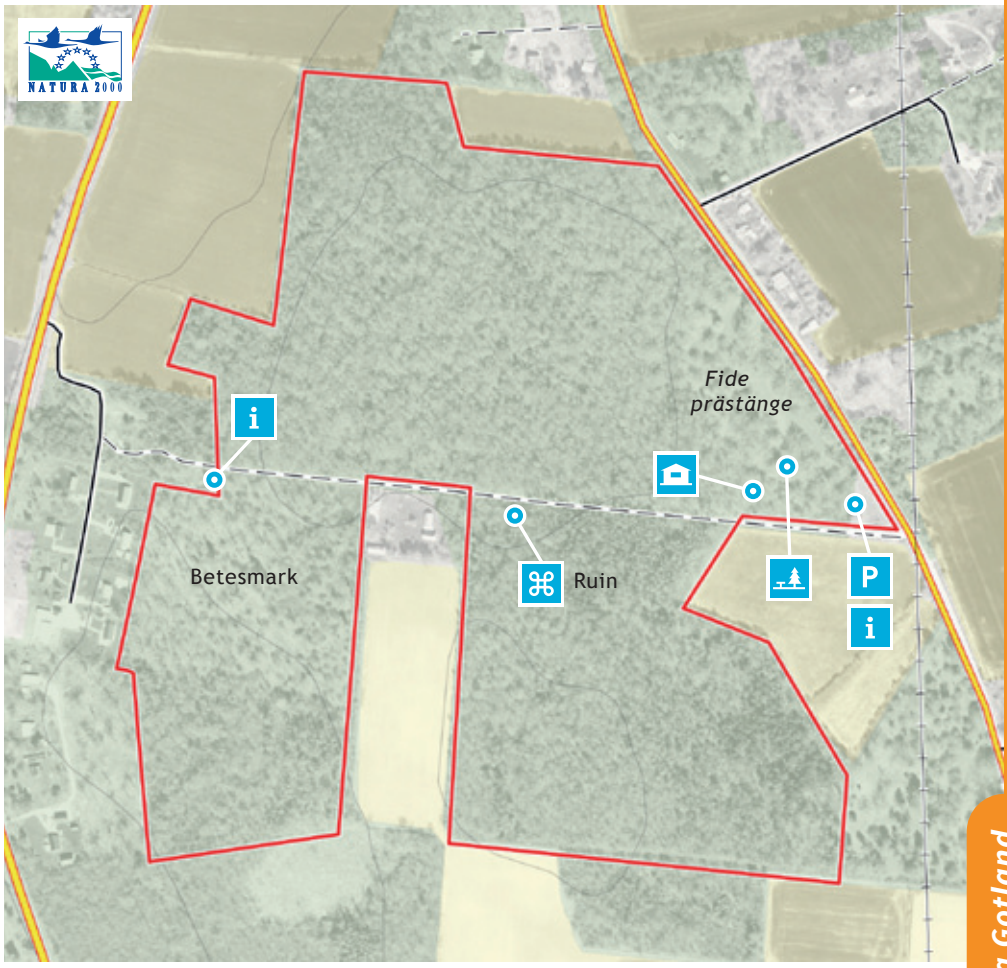

Gotlands landskapsfågel – halsbandsflugsnappare.

Besökstips

I prästänget hålls öppna gudstjänster, naturguidningar, fagning, höbärgning och annat som man kan delta i. Fråga Naturum Gotland (Vamlingbo) om tips!

Tillgänglighet och övrig info

Fide prästänge är ett välbesökt gotlandsänge med god tillgänglighet och en fin "slotterbod" som står öppen som raststuga.

Skogen är tät, men har man gott lokalsinne kan man använda de små stigar som finns.

Betesdjur i delara av reservatet.

Kettelviks stenmuseum, Husrygg och Hoburgsklippan.

39 Husrygg

Sydgotlands mjuka kustklint

Mötet mellan himmel, hav och land är sällan så påtagligt och storslaget som vid Husrygg naturreservat. En vandring här i kvällsljus blir lätt ett av sommarens bästa minnen!

Nordost om Hoburgen slingrar sig en gräsbevuxen klint likt en stor orm genom landskapet. Dess mjuka gestalt har formats ur porös märgelkalksten och ger kusten en helt annan karaktär än de branta revkalksklintarna.

Öster om Husrygg ligger Gotlands största alvarområde och inne i reservatet är markskiktet mycket torrt och magert. Den kalkhaltiga berggrunden och långvarigt bete har också bidragit till en hård livsmiljö med speciell flora och fauna. En art som stortrivs här är den ovanliga våradonisen. Den lockar många besökare under blomningen i april och maj. Året runt ser man örnar, falkar och andra rovfåglar som utnyttjar uppvindarna längs klintkanten.

Berggrunden runt Husrygg består delvis av sandsten, något som annars är ovanligt på Gotland. Små stenbrott och ett museum väster om klinten berättar om en industri som periodvis varit både viktig och framgångsrik.

Reservatet bildat: 1967 (Naturminne 1949) **Areal:** 38 hektar **Syfte:** Att bevara områdets geologiska särdrag och betespräglade magra marker, samt skyddsvärda arter som t.ex. våradonis.

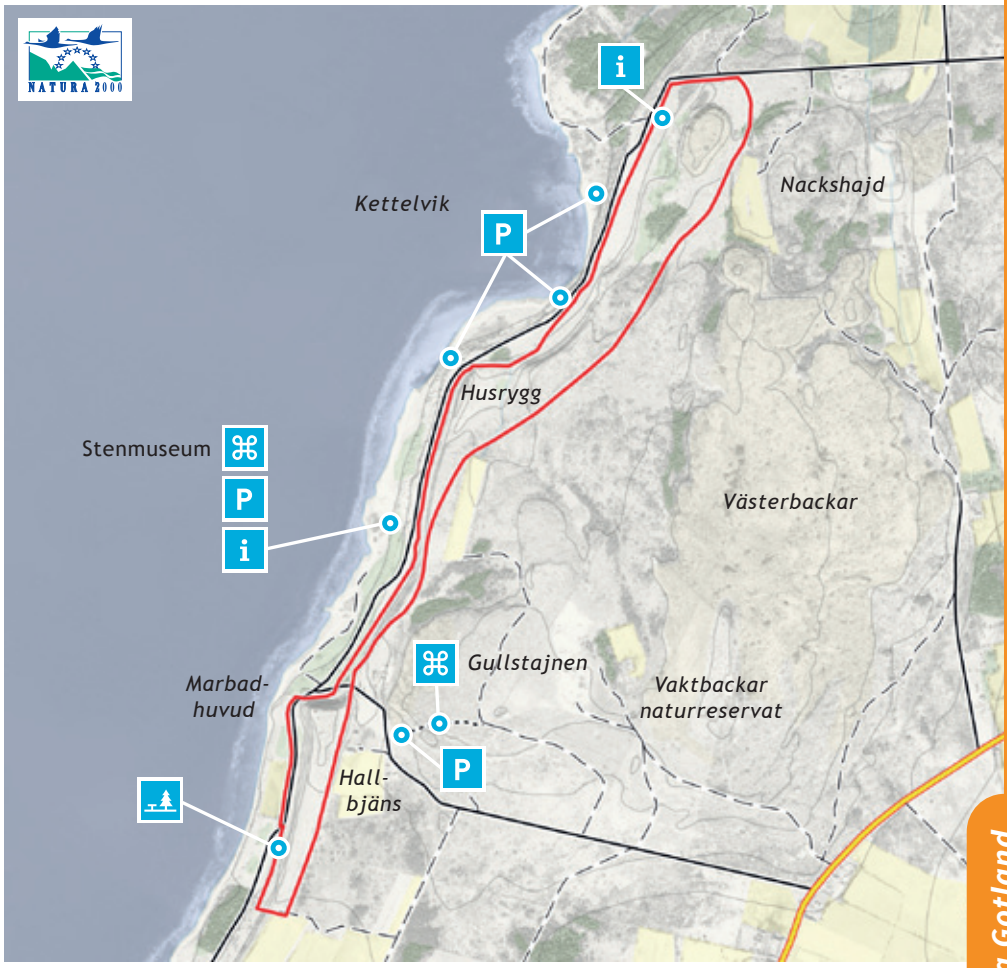

Våradonisen blommar i april och maj.

Besökstips

Titta in på Kettelviks stenmuseum! Här kan du lära dig om stenindustrins historia och själv testa att hugga i sten. Museet har fri entré och är öppet sommartid.

Tillgänglighet och övrig info

En mindre bilväg går längs hela reservatet. Vid stenmuseet och längs vägen finns P-plats/-fickor.

Genom området går lättgångna stigar, men det är brant att ta sig upp och ner för sluttningarna.

Betesdjur går i stora delar av reservatet.

Öppna vattenytor i norra delen av Muskmyr.

40 Muskmyr

Öns bästa rovfågelskådning

Muskmyr är klassisk jaktmark för både rovfåglar och rovfågelskådare, men här finns också en fin naturstig som passar hela familjen.

Med sina omgivande alvarmarker är Muskmyr en av Gotlands absolut bästa platser för att spana på rovfåglar. Vid vår- och höstflyttningarna passerar mängder av örnar, vråkar, falkar och hökar, men man kan faktiskt hitta rovfåglar här året runt. På sommaren häckar brun kärrhök i myren och om vintern jagar örnar, blå kärrhök och stenfalk. Under flyttningar har man bland annat sett smutsgam, örnvråk, mindre skrikörn och stäppörn.

För den som tröttnar på att leta örnar i molnen erbjuder Muskmyr en mycket trevlig naturstig. Från P-platsen tar man stigen norrut och kommer snart på en träspång som går i en halvcirkel över till myrens östra sida. Spången är lätt och rolig att gå och man passerar både genom frodiga orkidéängar och över myrens vatten och växtlighet. I sin helhet är naturstigen cirka 3,4 kilometer lång, men vill man ta en kortre tur kan man vända när spången tar slut.

Reservatet bildat: 1985 **Areal:** 99 hektar land, 3 hektar vatten **Syfte:** Att bevara våtmarken och förutsättningarna för områdets växt- och djurliv, samt bevara alvarmarkens öppna karaktär.

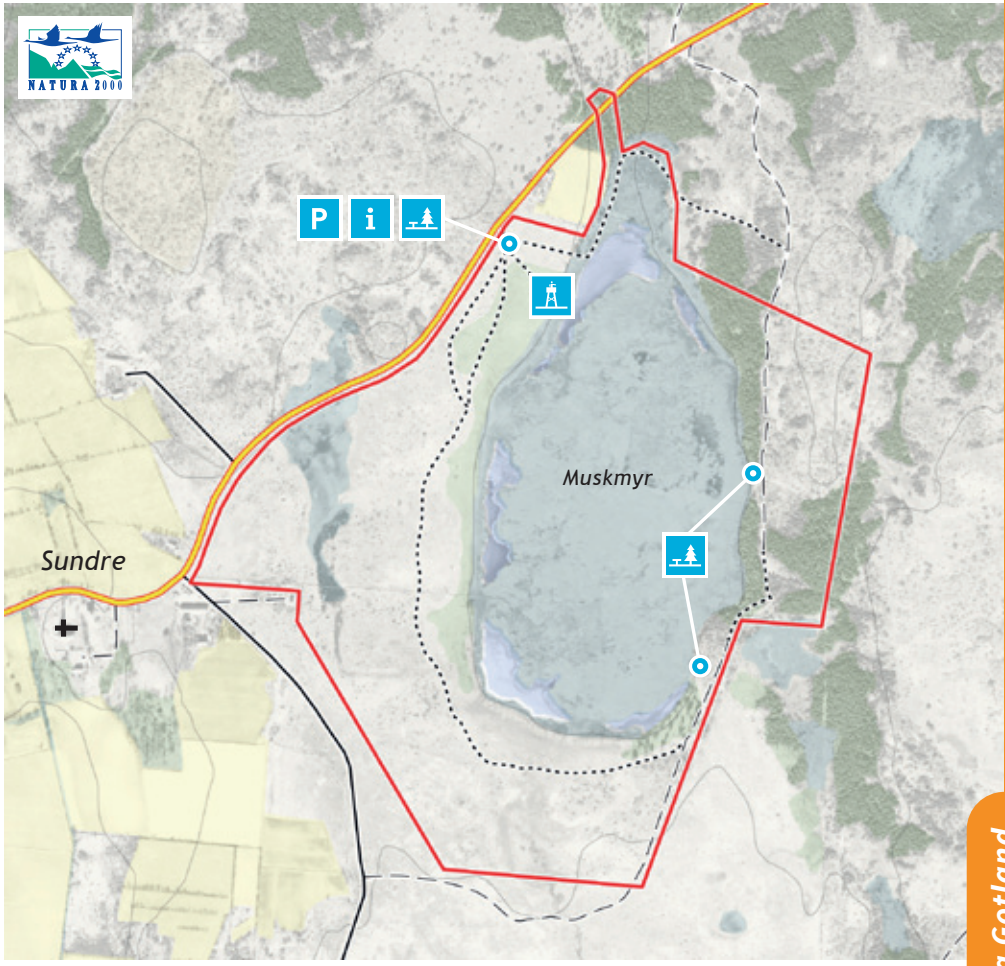

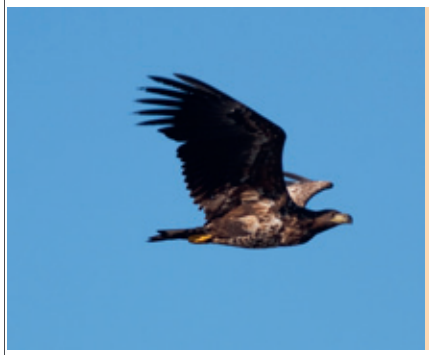

En ung havsörn spanar efter lunch.

Besökstips

Ta gärna med kikare, stövlar och matsäck om du planerar att gå naturstigen. Turen är 3,4 km och det finns mycket att se, så avsätt minst två timmar för ditt besök!

Tillgänglighet och övrig info

Det är relativt lätt att ta sig runt till fots, dock ej med rullstol eller barnvagn. Där det inte är hård mark finns spänger.

Landskapet är öppet så det går utmärkt att spana efter rovfåglar direkt från P-platsen.

Betesdjur går i hela reservatet.

Soliga och vindstilla sandblottor lockar ovanliga insekter.

41 Lundar

Den lugna sandskogen i söder

När vinden friskar i vid Holmhällar finns inget bättre än att dra sig tillbaka till Lundars solbelysta gläntor. Här väntar inlandsraukar, ovanliga insekter och fina skogspromenader.

Även om Lundar är ett av Gotlands sydligaste och yngsta reservat har det mycket gemensamt med Ullahau, som är ett av de nordligaste och äldsta. Båda områdena består av sanddyner övervuxna av låg markvegetation och relativt ung tallskog. Här och där ligger sanden öppen och skapar viktiga livsmiljöer åt ovanliga insekter. Många sandmiljöer av det här slaget har vuxit igen på grund av minskat bete. Detta hotar insekter som lever här, som taggbock, bivarg, läppstekel och gräshoppsstekel. Den sistnämnda hittar man bara på Gotland i hela norra Europa! Markslitage från besökare kan delvis hjälpa till att hålla sandytorna öppna, så kom gärna på besök!

Lundar har inte bara ovanliga insekter, här finns också en rik svampflora och ett spektakulärt raukområde som sträcker sig genom nordöstra delen av reservatet och gör det väl värt ett besök året om.

Reservatet bildat: 2011 **Areal:** 36 hektar **Syfte:** Att bevara och utveckla naturvärden och biologisk mångfald knuten till områdets flygsanddyner, dyntallskog och klint- och raukformationer.

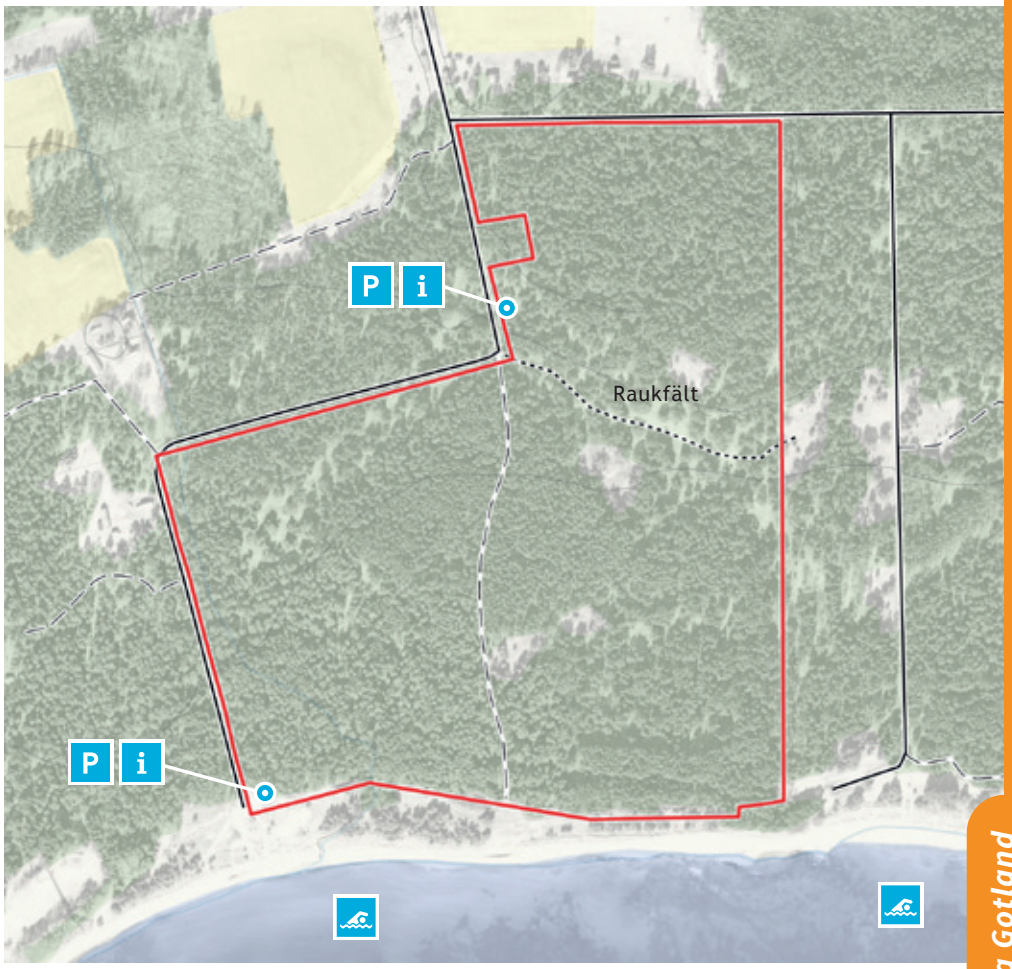

Bivarg är en av flera ovanliga arter i Lundar.

Besökstips

Söder om Lundar ligger en finfin badstrand. Fortsätter man 1,5 km österut längs stranden kommer man till Holms fiskeläge och Holmhällar naturreservat.

Tillgänglighet och övrig info

Längs raukområdet i nordost ligger ett fint stråk av öppna sandmarker. För att komma hit parkerar du på norra P-platsen, går söderut och tar vänster in i skogen där bilvägen svänger höger. Rakt fram fortsätter en liten skogsväg ner till stranden.

Naturum Gotland har en modern och välbesökt utställning.

42 Naturum Gotland

Din hållplats till Gotlands natur

Vid Vamlingbo prästgård hittar du Naturum Gotland. Genom fina utställningar, guidturer och kunnig personal kan du här bekanta dig med hela öns natur.

Naturum är ett koncept som Naturvårdsverket har utvecklat för att visa och främja intresset för svensk natur. Varje naturum fokuserar på ett visst geografiskt område och arbetar med att visa natur-, kultur- och upplevelsevärden i just det området. Naturum Gotland arbetar således med hela öns natur. Naturum skall vara tillgängliga för en bred allmänhet i alla åldrar, utan krav på speciella förkunskaper. Utställningar och verksamhet som ordnas skall också vara gratis.

För att visa den gotländska naturen har Naturum Gotland en bred verksamhet som äger rum både inomhus och utomhus. Utgångspunkten är själva Naturum i Vamlingbo, där det finns både fasta och tillfälliga utställningar samt utomhusmiljö med bland annat "fjärilsrestaurang", "bihotell" och fågelholkar med filmkameror i. Här finns också personal som svarar på frågor, guidar och ger utflyktstips.

Guidturer och visningar
Under sommaren ordnar naturums personal dagliga visningar och guidturer runt Vamlingbo prästgård. Man visar nattflyn, bin och fjärilar och går vandringar med fokus på blommor, insekter och fåglar. Då och då ordnas även evenemang på andra platser på ön och man visar till exempel småkryp i botaniska trädgården i Visby, fladdermöss i Fide prästänge och trollsländor vid Norrbys museigård i Väte. Kikare, luppar, håvar och uppslagsböcker finns ofta att låna. Vid vissa tillfällen samarbetar Naturum med bland annat Museum Lars Jonsson och Gotlands Museum. Naturum ger också gärna tips på andra aktörer som ordnar aktiviteter i Gotlands natur.

Verksamhet för skolgrupper
Även om naturum i Vamlingbo har stängt stor del av vintern så bedrivs verksamhet året om. Framförallt erbjuds material och visningar till skolor och andra intresserade. För detta finns ett flertal teman att välja mellan, till exempel "Pressa växter", "Småkryp i skogen", "Liv i vatten" och "Med alla sinnen i naturen".

Naturum Gotland erbjuder verksamhet för barngrupper året om. Ring för info!

Planetskogens fjärilsstig
I samarbete med Region Gotland och länsstyrelsen har naturum skapat en fjärilsstig i Visby. Stigen utgår från P-platsen vid Bingers kvarn och passar både nybörjare och erfarna. Skolgrupper och förskolor erbjuds gratis guidningar av naturums personal.

Resurser på internet
Naturum Gotland är inte bara värt ett besök "in real life". Via hemsidan www.naturumgotland.se kan du hitta info, program och kontaktuppgifter, samt länkar till relevanta aktörer. På Facebook (Naturum Gotland) och Instagram (#naturumgotland) kan du också följa senaste nytt.

Sorgmantel vid Naturums fjärilsrestaurang.

Besökstips
Passa på att se Museum Lars Jonsson när du besöker Naturum. Här finns fågelmåleri i världsklass samt en trädgård och ett sommaröppet café. Info: www.larsjonsson.se

Tillgänglighet och övrig info
Naturums lokaler är anpassade efter modern tillgänglighetsstandard. Här finns RWC.

Naturum i Vamlingbo är öppet dagligen under sommaren samt vissa helger m.m. under resten av året. För öppettider och info: www.naturumgotland.se

Varvsbukten längs Gotska Sandöns östsida.

Gotska Sandön

Nationalparken mitt i havet

Ett besök på Gotska Sandön är ingen utflykt, det är en resa. Här väntar milslånga stränder, vida horisonter och vindens mjuka sus i den solvarma tallskogen.

Med nästan fyra mil till närmaste land är Gotska Sandön Östersjöns ensligaste plats, men det är också en plats med lång och spännande historia. Säljägare, nybyggare, vrakplundrare och fyrmästare har alla satt sina spår i byggnader och berättelser. Missa inte tillsynsmännens guideturer på ön!

Naturen på Gotska Sandön liknar den man hittar i Ullahau (s. 18) och Mullvalds strandskog (s. 64) på Gotland. Ön består nästan helt av sand, och marken är torr och näringsfattig. Inre delen av ön täcks av tallskog med god tillgång på döda, solbelysta träd, vilket gjort detta till norra Europas bästa lokal för ovanliga skalbaggar! I öns sandblottor hittar man också steklar och myrlejon.

Läget mitt i havet gör att man kan få fina upplevelser av både gråsäl och flyttfåglar på ön. Ett gömsle vid Säludden och en fågeldamm i Kapellänget gör att man kommer nära djuren.

Nationalparken bildad: 1910 (utvidgad 1963 och 1988) **Areal:** ca 3638 ha. land, 862 ha. vatten
Syfte: Att bevara ön i dess naturliga tillstånd. Hävdade kulturmarker skall dock också bevaras.

Besökstips

Stanna minst tre dagar för att hinna uppleva hela ön.

Det är tungt att gå i sand - glöm inte att ta med vattenflaska, och gå inte runt hela ön på en dag!

Tillgänglighet och övrig info

På Gotska Sandön finns 56 km vandringsleder! Räkna med långa promenader genom sand och skog. Affär och servering saknas, så ta med all mat du behöver själv. Planera och läs på innan resan. Mer info på: www.gotskasandon.se

Övrig info

Gotska Sandön erbjuder goda möjligheter att se gråsäl.

Naturskydd på Gotland

Ett arbete för framtida generationer

Naturvårdens huvuduppgift är att bevara och informera om den biologiska mångfalden. Genom detta blir den en tillgång för både oss och framtida generationer.

Genom Gotlands skyddade områden bevarar och utvecklar vi miljöer med ett särskilt stort värde för växter, djur och människor. De är en del av vårt natur- och kulturarv som vi bevarar till kommande generationer. För att skydda naturen på bästa sätt, både för naturen och samhället i stort, finns flera olika skyddsformer, från skyddsområden till nationalparker. Dessa ger oss möjlighet att studera och få mer kunskap om naturen, men även att komma ut och röra oss i härliga miljöer, få frisk luft och ny energi. Välkommen ut i naturen!

Information är en viktig del av långsiktigt naturvårdsarbete.

Nationalparker
Nationalparker ägs av staten och har det starkaste skyddet som ett naturområde kan få. Idag finns det 29 nationalparker i Sverige. Naturvårdsverket föreslår vilka områden som ska utses till nationalparker. Länsstyrelsen ansvarar vanligtvis för skötsel och drift. Gotlands enda nationalpark är Gotska Sandön.

Naturreservat
Ett naturreservat eller kulturreservat är ett värdefullt område som skyddas enligt lag (miljöbalken). Varje reservat har föreskrifter och en skötselplan som beskriver hur området ska skötas för att natur-, kultur- eller rekreationsvärden ska bevaras och utvecklas. Ett naturreservat kan ägas av privata markägare eller av staten. Länsstyrelsen är ansvarig förvaltare för de statliga naturreservaten och Region Gotland är ansvarig förvaltare för de kommunala. Att förvalta ett naturreservat innebär att det ska skötas enligt vad som står i skötselplanen.

Natura 2000
Natura 2000 är ett nätverk av värdefulla naturområden som har byggts

Stora Karlsö – ett av världens äldsta naturskyddade områden!

upp inom EU. Syftet är att skydda fåglar, naturtyper och arter som medlemsländerna kommit överens om. Natura 2000 har kommit till med stöd av två direktiv (en form av EU-lagar): fågeldirektivet samt art- och habitatdirektivet. På Gotland finns 131 områden som är skyddade enligt art- och habitatdirektivet och 30 områden som är skyddade enligt fågeldirektivet. Varje område har en bevarandeplan som ligger till grund för skydd och skötsel av livsmiljöer och arter.

Biotopskyddsområden
Det är ganska vanligt att växt- eller djurarter hittar passande livsområden mitt i landskap som i övrigt inte är skyddade. De här små områdena kan då bli biotopskyddsområden om de enligt lagtexten är ”mindre mark- eller vattenområden som utgör livsmiljö för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda”. Det är förbjudet att bedriva verksamhet eller utföra åtgärder som kan skada dessa miljöer. Man skiljer på två olika former av biotopskydd: generellt och särskilt biotopskydd.

- Generellt biotopskydd
För att bevara den biologiska mångfalden i odlingslandskapet har vissa typer av miljöer ett generellt skydd, till dessa hör till exempel stenmurar, odlingsrösen, alléer, mindre våtmarker, och bryor eller öppna diken

Gråsäl - en skyddsvärd art enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

som finns i eller i anslutning till jordbruksmark. Genom skyddet av dessa bevaras också landskapets kulturhistoriska värden.

- Särskilt biotopskydd

• Jordbruksmark

Vissa avgränsade områden kan bli förklarade som biotopskyddsområden. Länsstyrelsen får ge exempelvis ängar, naturbetesmarker, kalkkärr, bäckfåror, eller branter särskilt biotopskydd. På Gotland finns för närvarande inga sådana områden.

• Skog

I skogsmark kan Skogsstyrelsen besluta om biotopskyddsområden. Exempel på sådana områden är äldre naturskogsartade lövbestånd, skogsbeten och brandfält. Även källor och våtmarker, mindre vattendrag, rik- och kalkkärr och ras- och bergbranter i skog är exempel på miljöer som står under ett särskilt skydd.

• Strandskydd

Strandzonen är viktig för allmänheten men också för många djur och växter. Strandskyddet syftar till att skydda växt- och djurlivet samt ge oss människor möjligheten att få ett härligt friluftsliv vid kuster och stränder. Vid hav, sjöar och vattendrag gäller generellt strandskydd 100 meter från strandlinjen. På Gotland är strandskyddsområdet längs vissa delar av havskusten utökat till maximalt 300 meter, samt upphävt för många vattendrag och minde sjöar. Strandskyddet gäller även ute i vattnet eftersom vissa bottnar är värdefulla miljöer för fiskyngel och andra organismer.

Naturminnen

Naturminnen är små områden eller objekt, så som träd, flyttblock eller raukar. Exempel på gotländska naturminnen är Hångers källa, Gullstainen och Avaeken.

Djurskyddsområden

För att trygga djurlivet inom ett visst område kan länsstyrelsen eller kommunen inrätta djurskyddsområden, till exempel fågel- eller sälskyddsområden. Det kan betyda att allmänheten, och i vissa fall även markägaren, inte får vistas inom området under viss tid av året. Föreskrifterna kan även inskränka rätten till jakt och fiske. I Gotlands län finns för tillfället elva djurskyddsområden.

Hotade arter

I Sverige är drygt 10 % av våra växt-, djur- och svamparter rödlistade. Den svenska rödlistan delar in hotade arter i olika kategorier efter hur allvarligt hotade de är (se nedan). Rödlistan förändras med tiden, vilket betyder att arter tillkommer eller tas bort. År 2015 fanns det 4273 arter på rödlistan (av 21 600 bedömda), varav 1367 fanns på Gotland. Många arter är så hotade att de riskerar att dö ut; år 2015 uppgick antalet till 2029 (CR, EN eller VU). Arternas försvinnande beror främst på att deras livsmiljö försvinner, till exempel genom igenväxning eller avverkning. Men det kan även bero på föroreningar, påverkan från införda främmande arter m.m.

Svartfläckig blåvinge - rödlistad, NT.

Från och med 2003 arbetar Länsstyrelsen på Gotland med särskilda åtgärdsprogram för hotade arter. Gotlands län har ungefär 50 åtgärdsprogram som omfattar ett hundratal arter, samt tre program för biotoper.

För mer information, besök gärna:
www.lansstyrelsen.se/gotland

DD - Kunskapsbrist				
NT Nära hotad	VU Sårbar	EN Starkt hotad	CR Akut hotad	RE Försvunnen

Den svenska rödlistans kategorier. Grafik: Aron Hejdström

Allemansrätten

Frihet under ansvar

Allemansrätten betyder att vi alla är välkomna ut i naturen. Vi behöver bara ta vårt ansvar och komma ihåg att vi är gäster. ”Inte störa – inte förstöra” är en bra sammanfattning av vilken skyldighet vi har under våra besök i det fria.

Vi ska vara stolta över den svenska allemansrätten. Den ger oss rätt att vistas i naturen, även på privat mark. Allemansrätten innebär frihet, men även ansvar. Man får inte skada miljön eller djurlivet och man måste visa hänsyn mot både markägare och andra människor.

Håll hunden kopplad 1/3 - 20/8.

Så länge du tar ansvar och har ett gott omdöme är rätten att vistas i naturen på din sida. Det finns dock några saker du inte får göra.

Du får inte:

- passera över tomter, trädgårdar, planteringar eller odlad mark, till exempel åkrar.
- köra bil, motorcykel eller moped i naturen. Du får heller inte köra på stigar, parkvägar eller i motionsspår.
- elda om det är mycket torrt i markerna eller blåser hårt.
- ta eller skada träd eller buskar.
- ta frukt, bär, grönsaker eller något annat som växer i trädgårdar, i planteringar eller på åkrar.
- jaga, störa eller skada djur. Det är också förbjudet att ta fågelägg eller röra djurens bon och ungar.
- fiska i sjöar eller vattendrag utan fiskekort.

- Hundar får inte vara lösa i naturen under tiden 1 mars – 20 augusti. Då har djuren ungar. En lös hund kan skrämma och skada djuren. Det är bäst att alltid ha hunden kopplad i naturen.
- Lämna inte kvar eller kasta något skräp. Burkar, glas, plast och annat kan skada djur och människor.

Allemansrätten ger oss stora friheter i Sveriges natur.

Allemansrätten öppnar många möjligheten att få komma ut i naturen. Följande är tillåtet:

- gå, cykla, rida och vara nästan överallt i naturen, dock inte för nära boningshus. Om du öppnar en grind – stäng den efter dig.
- gå, cykla och rida på privata vägar.
- tälta en natt. Vill du tälta längre tid måste du fråga markägaren.
- bada, åka båt och gå iland, men inte nära bostadshus.
- plocka blommor (ej fridlysta), bär och svamp.
- fiska med metspö och kastspö ut-med kusten (ej vid fredade zoner).
- du får göra upp en liten eld om du är försiktig. Elda inte direkt på en berghäll – den spricker! Det är bäst att elda på befintliga grillplatser och liknande. På sommaren är de ofta förbjudet att elda. Kolla med Region Gotland vad som gäller.

I naturreservaten finns det speciella bestämmelser – föreskrifter – för att skydda natur- eller kulturvärden. De föreskrifter som gäller för ett specifikt område kan man ta del av på informationstavlor vid reservatets entré. Föreskrifterna kan förbjuda camping, att göra öppen eld eller att bygga stentorn, liksom begränsa tillträdet under vissa perioder på året.

För mer information, sök “allemansrätten” på **www.naturvårdsverket.se**

Kartsymboler

- Information
- Parkering
- Tillgängligt för rullstol
- Torrdass
- Toalett
- Raststuga
- Rastplats
- Eld-/grillplats
- Utsiktsplats
- Utsiktstorn
- Sevärdhet
- Badplats
- Café
- Servering
- Tillträdesförbud

Hela eller delar av naturreservatet ingår i EU:s Natura 2000-nätverk.

Nyttiga kontaktuppgifter

Länsstyrelsen i Gotlands Län
Telefon: 010 - 223 90 00
E-post: gotland@lansstyrelsen.se
Besöksadress: Visborgsallén 4, 621 85 Visby

Region Gotland
(samhällsinformation m.m.)
Telefon: 0498 - 26 90 00
Webb: www.gotland.se
Besöksadress: Visborgsallén 19, 621 81 Visby

Turistbyrå
Telefon: 0498 - 20 17 00 (9-16)
Webb: www.gotland.com
Besöksadress: Donnerska huset,
Donners plats 1, Visby
Öppettider: Alla dagar 9-17

Kollektivtrafik på Gotland
Telefon: 0498 - 218 218 (vardagar 8-12, 13-17)
Webb: www.gotland.se/1067
Visby busstation: bemannat vardagar 8-12, 13-17

Färöfärjan
Webb: www.trafikverket.se/farosundsleden
Telefon (talsvar): 0771 - 65 65 65
Dagturer varje kvart/halvtimme under sommaren.
Vissa natturer endast på begäran. Ring talsvar och begär "personal" och sedan "Färöleden".

Destination Gotland
Telefon: 0771 - 22 33 00

Visby flygplats
Telefon: 010 - 109 52 00

Trycksaksinformation

Utflyktsguide - 45 besöksmål i Gotlands natur - Digital utgåva
Ansvarig utgivare: Länsstyrelsen i Gotlands län.
Produktion: Aron Hejdström Produktion för Länsstyrelsen i Gotlands län, 2018.
Text: Aron Hejdström (s. 6–91) och Länsstyrelsen i Gotlands län (s. 92–97).
Foto: Aron Hejdström samt Magnus Martinsson (s. 9, 23, 49, 53, 56, 57, 79, 81, 87), Magnus Lepschi (s. 90, 91), David Lundgren (s. 88, 89 nere), Laila Asterhag (s. 89 uppe) och Lena Lavergren (s. 85).
Grafisk form och kartor: Aron Hejdström. Kartunderlag från Lantmäteriets Öppna data 2016.
Copyright: Länsstyrelsen i Gotlands län, Lantmäteriet samt upphovsmännen.
Utgåva: Digital version av skriftens tredje utgåva. Denna digitala version är skapad 2018-03-28. Den tryckta versionen av "Utflyktsguide - 45 besöksmål i Gotlands natur" kan erhållas av Länsstyrelsen på Gotland och har ISBN: 978-91-978237-5-3.

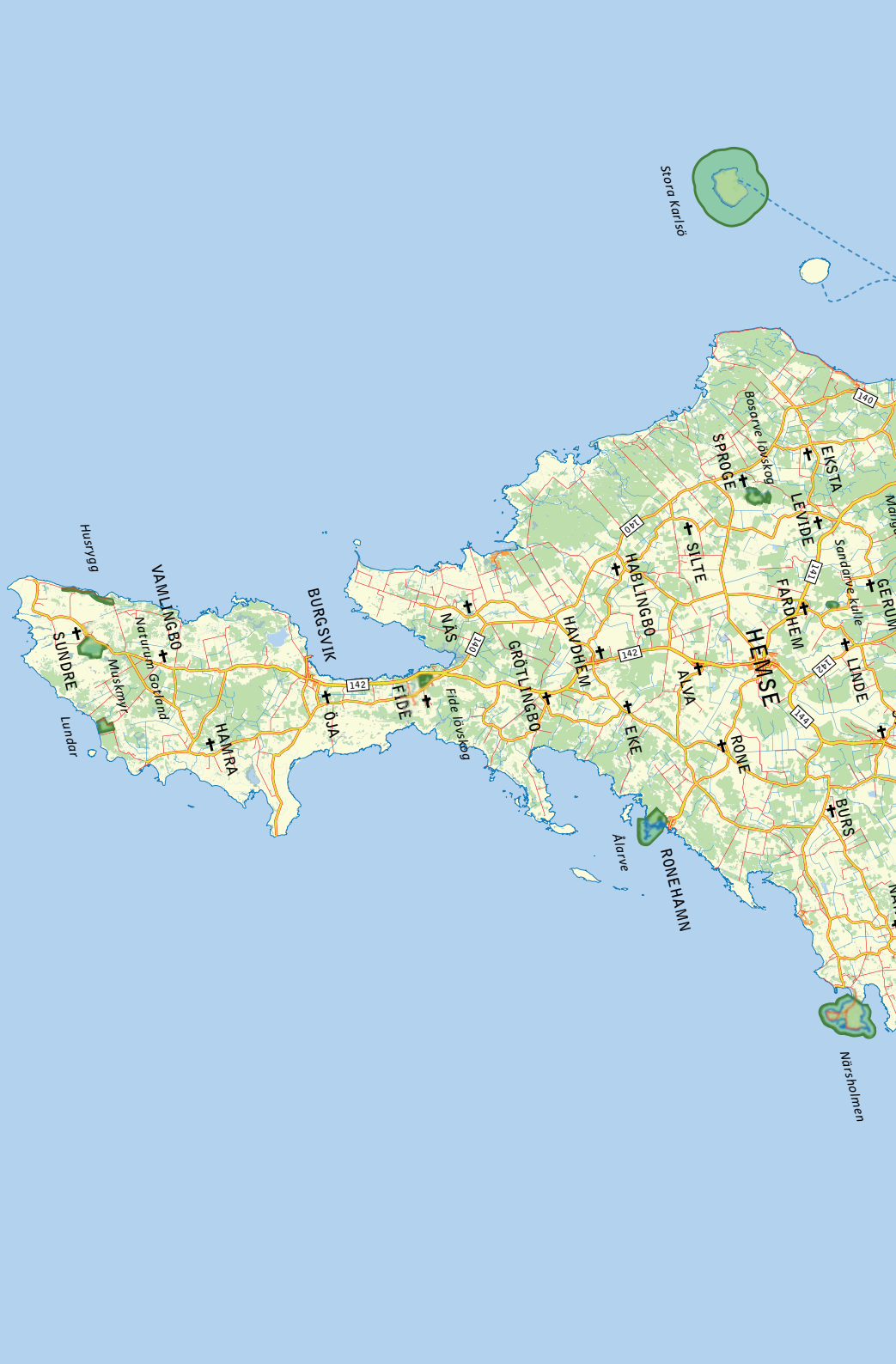
Stora Karlsö
Hoburgen
Hoburgs fyr
Hoburgs hamn
Hoburgs bryggor
Hoburgs bryggor
Hoburgs bryggor

25 km
Skog
Öppen mark
Vatten
Våtmark
Naturr eservat
Allmän väg
Bilväg
Färjeöverf art
Vattendrag
Kyrka
N
Ullahau
Digerhuvud
FÅRÖ
Bästeträsk
FÅRÖSUND
Ryssnäs
Bungenäs
Bräntings haid
Hall-Hangvar
HALL
Horsan
FLERINGE
BUNGE
Vitärtskällan
RUTE
KAPPELSHAMN
HANGVAR
Lergravsviken
Furilden
HELVI
Samlbärshagen
LÄRBRO
STENKYRKA
Dagghagen
LUMMELUNDA
OTHEM
Sankt Olofsholm
MARTEBO
TINGSTÄDE
Storhagen
SLITE
Lummelundagrottan
Kallgatburg
BOGE
LOKRUME
HEJNUM
VÄSKINDE
BRO
BÄL
Brucebo
FOLE
VALLSTENA
HEJDEBY
Storsund
KÄLLUNGE
VISBY
Ölbäck
ENDRE
EKEBY
GOTHEM
Allkvie änge
HÖRSNE
Södra Hällarna
BARLINGBO
FOLLINGBO
DALHEM
Högklint
VIBBLE
VÄSTERHEJDE
GANTHEM
TRÄKUMLA
AKEBÄCK
ROMA
NORRLANDA
ANGA
HALLA
KATTHAMMARSVIK
STENKUMLA
VALL
BJÖRKE
Grogarnsberget
Klosteränge
SJONHEM
HOGRÄN
KRÄKLINGBO
ÖSTERGARN
TOFTA
ATLINGBO
VIKLAU
VÄNGE
Östergarnsberget
GAMMELGARN
ESKELHEM
MÄSTERBY
Norrbys och Bäcks
ALA
Torsburgen
Danbo
Smågårde naturskog
VÄTE
GULDRUPE
ARDRE
Mullvalds strandskog
VÄSTERGARN
HEJDE
BUTTLE
Folhammar
SANDA
ALSKOG
LJUGARN
KLINTE
ETELHEM
GARDA
KLINTEHAMN
LAU
FRÖJEL
LOJSTA
LYE
Mallgård källmyr
STÄNGA
NÄR
GERUM
Sandarve kulle
LINDE
BURS
Närsholmen
EKSTA
LEVIDE
FÄRDHEM
HEMSE
Bosarve lövskog